

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Istraživanje istraživačke sposobnosti

PROJEKAT

Jačanje tužilačkih kapaciteta
u sistemu krivičnog pravosuđa

MODUL

ISTRAŽIVANJE I ISTRAŽIVAČKE SPOSOBNOSTI

AUTORI: Hana Vranješević
Aner Hadžimahmutović

SADRŽAJ

UVOD	7
1.PRAVA I DUŽNOSTI TUŽIOCA	11
1.1. Otvaranje istrage	11
1.1.1. Otvaranje istrage po podnošenju prijave od strane građana.....	11
1.1.2. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage nakon obavještanja tužioca od strane ovlaštenih službenih lica o osnovama sumnje da je počinjeno krivično djelo.....	12
1.1.3. Pitanje naređivanja istrage po dostavljanju izvještaja od strane ovlaštenih službenih lica	12
1.1.4. Otvaranje istraga u odnosu na lica lišena slobode za koja postoje razlozi za pritvor	13
1.2. Istraga.....	13
2.ULOGA I POLOŽAJ POLICIJSKIH SLUŽBENIKA-OVLAŠTENIH SLUŽBENIH LICA U ISTRAGAMA	15
2.2. Postupanje policijskih službenika-ovlaštenih službenih lica prije pokretanja istrage od strane tužilaštva.....	16
2.3. Postupanje policijskih službenika-ovlaštenih službenih lica nakon pokretanja istrage od strane tužilaštva.....	17
3. NUŽNOST ZAJEDNIČKOG DJELOVANJA.....	19
3.1. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica po zahtjevu tužioca za utvrđivanje postojanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo	19
3.2. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica nakon obavještanja tužioca da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, odnosno tokom istrage	20
3.2.1.Saradnja pri izvršavanju naredbi za pretres i oduzimanju predmeta.....	20
3.2.2. Saradnja u slučaju lišenja slobode lica za koje postoje razlozi za pritvor.....	21
3.2.3. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom provođenja posebnih istražnih radnji	22
3.2.4. Saradnja vezana za vještačenja	23
3.3. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica nakon podizanja optužnice.....	23
3.3.1. Saradnja u cilju pronalaska svjedoka i provjere novih činjenica	23
3.3.1. Saradnja zbog potrebe svjedočenja ovlaštenih službenih lica.....	24
3.4. Zajedničko djelovanje kod istraživanja krivičnog djela terorizma	25
3.4.1. Saradnja policijskih agencija, tužilaštva i obavještajno sigurnosne agencije BiH.....	26
3.4.2. Saradnja policijskih službenika-ovlaštenih službenih lica i tužilaca nakon otvaranja istrage	26
4. ISTRAŽIVAČKE SPOSOBNOSTI U RADNJAMA DOKAZIVANJA	27
4.1. Uvidaj	27
4.2. Pretresanje stana, prostorija i lica.....	29
4.3. Privremeno oduzimanje predmeta.....	32
4.3.1. Član 65 ZKP-a BiH,Naredba za oduzimanje predmeta	32
4.3.2.Član 66 ZKP-a BiH,Privremeno oduzimanje predmeta bez naredbe.....	34
4.3.3. Član 67 ZKP-a BiH,privremeno oduzimanje pisama,telegrama i drugih pošiljki	34
4.3.4. Član 68 ZKP-a BiH,popis privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije.....	35
4.3.5.Čuvanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije.....	36
4.4. Vještačenje	36
4.4.1. Ocjena zakonitosti dokaza koji je predmet vještačenja.....	37
4.4.2. Čuvanje predmeta vještačenja.....	37
4.4.3. Izbor vještaka	38
4.4.4. Pravac vještačenja	38
4.4.5. Vrste vještačenja	39
4.5. Naredba Banci ili drugom pravnom licu	43

4.6. Naredba operateru telekomunikacija.....	45
4.6.1. Značaj primjene.....	45
4.6.2. Praktična primjena Član72 a ZKP-a BiH, Naredba operateru telekomunikacija.....	46
4.7. Saslušanje svjedoka.....	48
4.7.1. Član 81,82,83,84,85,86,87,88,89,90,i 91 ZKP-a BiH.....	48
4.8. Ispitivanje osumnjičenog.....	50
4.8.1. Član 77,78,79,i 80 ZKP-a BiH.....	50
4.9. Posebne istražne radnje.....	53
5. PLANIRANJE SLOŽENIH ISTRAGA.....	55
5.1. Tužilački aspekt planiranja.....	55
5.1.1. Istrage složene zbog vrste krivičnog djela koje se istražuje i samog načina izvršenja.....	56
5.1.2. Istraga složena zbog brojnosti izvršilaca ili radnji izvršenja krivičnog djela.....	58
5.1.3. Istraga složena zbog prirode i složenosti dokaza koji se trebaju izvoditi na glavnom pretresu.....	59
5.2. Policijski aspekt planiranja.....	59
6. PRIPREMA DOKAZA U ISTRAZI ZA IZVOĐENJE NA GLAVNOM PRETRESU	71
6.1. Priprema dokaza vezanih za pretres kuća, stanova i drugih prostorija.....	71
6.2. Priprema dokaza koji su bili predmet vještačenja.....	72
6.3. Priprema vještaka.....	72
6.4. Priprema dokaza pribavljenih provođenjem posebnih istražnih radnji.....	73
6.4.1. Tehnička priprema dokaza.....	73
6.4.2. Provjera zakonitosti dokaza.....	74
6.4.3. Analiza sadržaja tonskih zapisa.....	74
6.5. Priprema svjedoka.....	75
6.7. Priprema objektivnih dokaza.....	76
7. ISTRAŽIVANJE KONKRETNIH KRIVIČNIH DJELA IZ ASPEKTA KOMBINOVANJA RADNJI DOKAZIVANJA.....	77
7.1. Istraživanje krivičnog djela ubistva-zasnovano na bitnim detaljima istrage vođene u Okružnom tužilaštvu Banja Luka.....	77
7.1.1. Uviđaj.....	77
7.1.2. Konstatovanje rezultata uviđaja i sačinjavanje plana sprovođenja radnji dokazivanja.....	78
7.1.3. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage protiv P.P. i planiranje daljnjeg istraživanja.....	80
7.1.4. Okončanje istrage i priprema optužnice.....	82
7.1.5. Analiza sprovedene istrage.....	83
7.2. Krivično djelo pronevjere- zasnovano na bitnim detaljima istrage vođene u Okružnom tužilaštvu Banja Luka.....	84
7.2.1. Radnje tužioca i ovlaštenih službenih lica preduzete u cilju otkrivanja krivičnog djela.....	84
7.2.2. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage protiv S.S. i planiranje daljnjeg istraživanja.....	85
7.2.3. Prikupljanje podataka od podnosioca prijave-oštećenog.....	86
7.2.4. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom preduzimanja radnji dokazivanja.....	86
7.2.5. Okončanje istrage i priprema optužnice.....	87
7.2.6. Analiza provedene istrage.....	89
7.3. Krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga izvršeno od strane više lica- zasnovano na bitnim detaljima istrage vođene u Okružnom tužilaštvu Banja Luka.....	90
7.3.1. Faza istrage tokom provođenja posebnih istražnih radnji.....	91
7.3.2. Plan istrage tužioca i ovlaštenih službenih lica nakon obustave provođenja posebnih istražnih radnji.....	91
7.3.3. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom preduzimanja radnji dokazivanja.....	92
7.3.4. Okončanje istrage i priprema optužnice.....	93
7.3.4.1. Analiza i priprema dokaza prikupljenih posebnim istražnim radnjama.....	93

7.3.4.2. Analiza i priprema ostalih dokaza.....	94
7.3.4.3. Priprema optužnice.....	95
7.3.5. Analiza provedene istrage	96
7.4. Krivično djelo iz člana 201 KZ BiH, terorizam	96
7.4.1. Kombinovanje radnji dokazivanja tužilašta i ovlaštenih službenih lica	97
7.4.2. Naredba banci ili drugoj pravnoj osobi član 72 ZKP-a BiH	100
7.4.3. Naredba operateru telekomunikacija član 72a ZKP-a BiH	100
7.5. krivično djelo iz člana 195 KZ BiH, neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga .	101
7.5.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija	102
7.5.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima.....	102
7.5.3. Korištenje prikrivenih istražitelja i informatora	102
7.5.4. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine	103
7.5.5. Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela	103
7.6. -Organizirani kriminal član 250 KZ BiH	103
7.7. Krivično djelo iz člana 193 KZ BiH, neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe.....	104
7.7.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija	105
7.7.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima.....	105
7.7.3. korištenje prikrivenih istražitelja i informatora.....	106
7.7.4. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine	106
7.7.5. nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela	106
7.8. Krivično djelo iz člana 205 KZ BiH, krivotvorenje novca.	107
7.8.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija	108
7.8.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njim.....	108
7.8.3. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora	109
7.8.4. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine	109
7.9. Krivično djelo iz člana 186 KZ BiH, Trgovina ljudima	109
7.9.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija	111
7.9.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima.....	112
7.9.3. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora	112
7.9.4. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija	113
7.9.5. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima.....	113
7.9.6. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora	113
ZAKLJUČCI.....	113
L I T E R A T U R A.....	116

UVOD

Prijava o postojanju osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, dovodi do postupanja tužioca, suda i drugih učesnika u krivičnom postupku. Osnovni cilj ovog postupka je, u skladu sa odredbama člana 2 Zakona o krivičnim postupcima, koji se primjenjuju na teritoriji Bosne i Hercegovine, izricanje adekvatne krivične sankcije počiniocu krivičnog djela, pod uslovima propisanim Krivičnim zakonima, kao i garancija nevinim licima da neće biti osuđeni. Pomenuti cilj može biti ostvaren samo zakonitim djelovanjem svih učesnika ovog postupka, koji su dužni da postupaju po pravilima koje propisuju procesni zakoni i koji tokom svog postupanja posebnu pažnju trebaju da posvete odredbama koje se odnose na uslove pod kojim se ograničava sloboda i druga prava osumnjičenih, odnosno optuženih lica.

Po saznanju tužioca da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, počinje proces istraživanja u kom se preduzimaju sve, zakonom propisane, potrebne mjere u cilju rasvjetljenja krivičnog djela. Istraga predstavlja fazu krivičnog postupka u kojoj se prikupljaju dokazi koji trebaju potvrditi osnovanu sumnju da je neko lice počinilo krivično djelo, koji dokazi će se izvesti tokom glavnog pretresa na sudu ili eventualno opredjeliti optuženog da izvršenje krivičnog djela prizna. Istraživačke sposobnosti nosilaca istrage predstavljaju sposobnost da usmjere svoje aktivnosti na bitne okolnosti, odnosno obilježja djela koje ga u skladu sa Krivičnim zakonima čine krivičnim djelom i da u što kraćem roku prikupe zakonite dokaze za izvođenje počinioca pred sud. Faktički, rezultati sudskog procesa zavise od zakonitosti sprovedene istrage, optimalne brojnosti i kvaliteta prikupljenih dokaza, njihove sredenosti i jasne međusobne povezanosti, kao i njihovog pravilnog izvođenja na glavnom pretresu.

Nosioci istrage su tužilac i ovlaštena službena lica, čiji zajednički i usaglašeni rad, uz upotrebu maksimalnih sposobnosti u istraživanju krivičnog djela mora biti sveobuhvatan i usmjeren na istinito i potpuno utvrđivanja kako činjenica koje terete osumnjičenog, tako i onih koje mu idu u korist¹. Dakle, tokom prikupljanja dokaza posebno se mora obratiti pažnja i na one dokaze koji idu u korist osumnjičenog, kako bi se ostvario osnovni cilj postupka i svestrano istražilo krivično djelo i sam počinilac. Osumnjičeno lice ima pravo da u najkraćem razumnom roku bude izveden pred Sud², a ukoliko je prema njemu određena mjera pritvora, trajanje ove mjere obezbjeđenja njegovog prisustva, kao i drugih mjera obezbjeđenja mora biti svedeno na najkraće nužno vrijeme, što ukazuje na potrebu što efikasnijeg vođenja istraga, baziranih na koordinaciji rada tužilaca i ovlaštenih službenih lica.

Istraživačke sposobnosti nosilaca istrage trebaju biti usmjerene na planirano i efikasno prikupljanje dokaza koji se odnose na bitna obilježja krivičnog djela koje je predmet istrage, pri čemu su im na raspolaganju prvenstveno radnje dokazivanja propisane odredbama Zakona o krivičnim postupcima³, posebne istražne radnje⁴, kao i ovlaštenja koja imaju ovlaštena službena lica kao učesnici u krivičnim istragama propisana Zakonima o policijskim službenicima⁵. Složeniji i kompleksni predmeti, pri čemu se nužno ne radi o krivičnim djelima za koja su zapriječene visoke kazne, iziskuju formiranje timova sa učešćem prvenstveno nadležnih ovlaštenih službenih lica, kao i zavisno od samog krivičnog djela koje

¹ član 14 ZKP B i H, RS i DB, član 15 ZKP F B i H

² član 13 ZKP B i H, RS i DB, član 14 ZKP F B i H

³ glava VIII ZKP B i H, F B i H i DB i glava XV ZKP RS

⁴ glava IX ZKP B i H, F B i H i DB i glava XIX ZKP RS

⁵ Zakon o policijskim službenicima u B i H, RS i F B i H i Zakon o policiji DB

se istražuje pripadnika adekvatnih agencija za provođenje zakona⁶, koji zajedno sa tužiocem sačinjavaju plan istrage u kom se određuje koje radnje dokazivanja će se provesti, kojom dinamikom i redosljedom će se preduzimati pojedine aktivnosti, nosioci tih aktivnosti i rokovi u kojim se trebaju izvršiti, a sve u cilju sprečavanja nepotrebnog ili duplog provođenje radnji dokazivanja, gubljenja vremena i slabljenja same efikasnosti istrage. Osnovni koncept i osnovnu ideju ovog plana treba da odredi upravo tužilac, kao i da osmisli koordinaciju između učesnika konkretne istrage u prikupljanju dokaza, obzirom da će ti dokazi upravo služiti kao materijal za potkrepljivanje navoda buduće optužnice i kao osnova za postupanje tužioca na glavnom pretresu. Samo planirano usmjeravanje istraživačkih sposobnosti svih učesnika istrage može omogućiti potpuno rasvjetljenje krivičnog djela, obezbjeđenje dovoljne količine zakonitih dokaza, čijim izvođenjem na glavnom pretresu će tužilac opredjeliti sud na donošenje osuđujuće presude i izricanje adekvatne krivične sankcije počiniocu krivičnog djela. Da bi se postigao ovakav cilj potrebno je da se nosioci istrage kreću u okvirima svojih nadležnosti i ovlaštenja, da posebnu pažnju posvete zakonitom preduzimanju radnji dokazivanja, da tokom istraživanja kombinuju svoja znanja i sposobnosti na najracionalniji način, kako bi se što brže i efikasnije, u razumnom roku, a shodno samoj složenosti istrage, donijela pravedna tužilačka odluka.

Istraživanje krivičnih djela, od strane tužilaštva i policijskih agencija moraju se provoditi u skladu sa postojećim Zakonima, Pravilnicima policijskih agencija i uputstvima⁷, koji određuju ulogu tužioca i policijskih agencija u vođenju istraga i predstavljaju okvir u kom mogu razvijati svoje istraživačke sposobnosti. Prilikom istraživanja krivičnih djela, odnosno dokazivanja u prvoj fazi postojanja osnova sumnje, da bi se pokrenula istraga od strane tužilaštva i u drugoj fazi nakon otvaranja istrage od strane tužilaštva, primjenjuju se Krivični zakon BiH, Zakon o krivičnom postupku BiH, Zakon o policijskim službenicima BiH, Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH, kao i Krivični zakon Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta, te entitetski Zakoni o policijskim službenicima, kao i Zakon o policiji Brčko Distrikt, te pojedini pravilnici koji regulišu konkretno postupanje policijskih službenika prije otvaranja istrage i u toku istrage, koji moraju biti u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta i Zakonom o policijskim službenicima Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta.

Kako u fazi prikupljanja dokaza za osnov sumnje tako i u istražnoj radnji potrebna je neposredna saradnja tužilaštva i policijskih agencija. Pojam Istrage je propisan članom 20 stav 1 tačke i) Zakona o krivičnom postupku BiH⁸, i obuhvata aktivnosti preduzete od strane tužitelja ili ovlaštene službene osobe u skladu sa ovim Zakonom, uključujući prikupljanje i čuvanje izvjava i dokaza. Član 216 ZKP-a BiH⁹ provođenje istrage naređuje tužilac ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo.

Prilikom rada na otkrivanju i prikupljanju dokaza za dokumentovanje složenih krivičnih djela, ključan segment je saradnja tužilaštva i policijskih agencija. Saradnja se ogleda u zajedničkim konsultacijama o postupanju po predmetima istrage, kao i preduzimanje mjera i

⁶ Državna agencija za istrage i zaštitu, Uprava za indirektno oporezivanje, Državna granična služba i Poreske uprave

⁷ Pravilnik o načinu prikupljanja i uzimanja uzoraka biološkog materijala za potrebe analize dezoksiribonukleinske kiseline u krivičnom postupku, Uputstvo o profesionalnim osnovama za saradnju između Državne agencije za istrage i zaštitu i Tužilaštva Bosne i Hercegovine u otkrivanju krivičnog gonjenja počinitelja krivičnih djela broj: 1441/05

⁸ Istraga član 20 stav 1 tačke i ZKP BD-a, član 20 stav 1 tačke j ZKP FBiH i član 20 stav 1 tačke i ZKP RS-e

⁹ Član 216 ZKP BD-a, član 216 ZKP RS-e, član 231 ZKP FBiH

radnji dokazivanja krivičnog djela. U skladu sa članom 12. Zakona o Tužilaštvu Bosna i Hercegovine i članu 3. Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, a u smislu odredbi član 36. i 218. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Glavni tužilac Bosne i Hercegovine i Direktor Državne agencije za istrage i zaštitu donijeli „Upustvo o profesionalnim osnovama za saradnju između Državne agencije za istrage i zaštitu i Tužilaštva Bosne i Hercegovine u otkrivanju i krivičnom gonjenju počinitelja krivičnih djela”. Radnje dokazivanja koje se preduzimaju su propisane u Zakonu o krivičnom postupku BiH, F BiH, RS i BD.

1.PRAVA I DUŽNOSTI TUŽIOCA

Osnovno pravo i dužnost tužioca je otkrivanje i gonjenje učinilaca krivičnih djela¹⁰. Po saznanju da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, tužilac preduzima potrebne mjere u cilju njegovog otkrivanja, sprovođenja istrage, pronalaženja osumnjičenog, rukovođenja i nadzora nad istragom, kao i radi upravljanja aktivnostima ovlaštenih službenih lica vezanim za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izjava i dokaza. Navedena zakonska dužnost tužioca je vezana za postojanje osnova sumnje da je krivično djelo počinjeno, iz čega jasno proizilazi da su aktivnosti vezane za otkrivanje krivičnih djela pretežno u nadležnosti policijskih organa. Tužilac ima centralnu ulogu u istrazi, jer je upravo on ovlašten da istragu naredi i sprovede u skladu sa zakonom, dok su svi drugi organi koji učestvuju u istrazi dužni da o svakoj preduzetoj radnji obavjeste tužioca i postupaju po njegovim zahtjevima. Tužilac je ovlašten da tokom istrage samostalno preduzima sve istražne radnje, ali isto tako može da određene radnje preduzima preko lica koja su obavezna da postupaju po njegovim zahtjevima. Ovakva uloga tužioca je sasvim opravdana upravo zbog činjenice da je tužilac jedini učesnik istrage koji ima mogućnost da cijeni da li je prikupljeno dovoljno dokaza u konkretnoj istrazi i jedini ovlašten da podiže optužnicu i zastupa je pred sudom. Na koji način će tokom istrage biti preduzete određene istražne radnje zavisi prvenstveno od vrste, značaja i složenosti krivičnog djela koje se istražuje, kao i od međusobnog odnosa, saradnje i povjerenja između tužioca i konkretnih ovlaštenih službenih lica koja postupaju u predmetu.

1.1. Otvaranje istrage

Tužilac koji je jedini ovlašten da pokrene postupak istrage, do saznanja o izvršenju krivičnog djela može doći od strane građana, službenih ili odgovornih lica u svim organima vlasti, osoba koje koje su ovlaštene da pružaju zaštitu ili pomoć maloljetnim osobama kao i od ovlaštenih službenih lica¹¹. Formalnopravno tužilac istragu pokreće donošenjem naredbe o sprovođenju istrage ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo, ali analizirajući moguće situacije koje se pojavljuju u praksi tužilaštava evidentno je da postoje i slučajevi kada tužilac nema razloga da samo iz formalnih razloga donosi naredbu o sprovođenju istrage, na šta ukazuje i sam pojam istrage¹² kako je određen u zakonu koji obuhvata aktivnosti poduzete od strane tužioca ili ovlaštene službene osobe u skladu sa zakonom, uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza. U tom smislu u praksi tužilaštava, a vezano za donošenje naredbe o sprovođenju istrage postoje četiri moguće situacije i to: otvaranje istrage nakon podnošenja prijave od strane građana i drugih lica, otvaranje istrage po obavjesti od strane ovlaštenih službenih lica, pitanje potrebe otvaranja (tužilačke) istrage po dostavljanju izvještaja od strane ovlaštenih službenih lica, kao i otvaranje istrage u odnosu na lica lišena slobode za koja postoje razlozi za pritvor.

1.1.1. Otvaranje istrage po podnošenju prijave od strane građana

Ako iz prijave podnesene tužiocu proizilaze osnovi sumnje da je krivično djelo počinjeno, tužilac naređuje sprovođenje istrage. Sam zakon navodi podatke koje treba da sadrži naredba o sprovođenju istrage¹³. Analizirajući postojeće činjenice iz prijave građana i drugih lica, prenoseći ih u činjenični opis koji mora da sadrži sva zakonska obilježja krivičnog djela, tužilac faktički preispituje i samo postojanje osnova sumnje da je krivično djelo počinjeno.

¹⁰ član 35 ZKP B i H i DB, član 45 ZKP F B i H i član 43 ZKP RS

¹¹ član 213 i 214 ZKP B i H, DB i RS, član 228 i 229 ZKP F B i H

¹² član 20 tačka j ZKP B i H, DB i RS, član 21 tačka j ZKP F B i H

¹³ član 216 ZKP B i H, DB i RS, član 231 ZKP F B i H

Naravno, opis krivičnog djela u naredbi za sprovođenje istrage ne mora sadržavati sve činjenice, kao ni precizne okolnosti krivičnog djela, ali nužno mora sadržavati sva zakonska obilježja, pa ukoliko istih nema tužilac će donijeti naredbu da se istraga neće sprovoditi.

U slučaju donošenja naredbe o sprovođenju istrage, ova naredba ima veliki praktični značaj za usmjeravanje samog toka istrage kroz navođenje okolnosti krivičnog djela koje se trebaju istražiti i navođenje radnji dokazivanja pomoću kojih će se istraživanje izvršiti. Naredba o sprovođenju istrage oslikava istraživačke sposobnosti samog tužioca, koji zavisno od bitnih obilježja krivičnog djela koje treba istražiti odlučuje o aktivnostima koje će preduzeti sam u cilju prikupljanja dokaza i to putem podnošenja raznih zahtjeva sudu, izdavanjem naredbi za vještačenja i preduzimanjem drugih radnji dokazivanja. U naredbi će tužilac odlučiti i o povjeravanju provođenja određenih istražnih radnji ovlaštenim službenim licima, sa jasnim stavom na koji način će se iste preduzeti i u cilju dokazivanja kog obilježja krivičnog djela koje se istražuje.

1.1.2. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage nakon obavještanja tužioca od strane ovlaštenih službenih lica o osnovama sumnje da je počinjeno krivično djelo

Tužilac naređuje sprovođenje istrage ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo¹⁴. Shodno ovoj odredbi procesnih zakona, tužilac bi i po zaprimanju obavjesti od ovlaštenih službenih lica o postojanju osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo trebao da donese naredbu o sprovođenju istrage protiv nepoznatog izvršioca krivičnog djela, ako je izvršilac nepoznat, odnosno naredbu o sprovođenju istrage protiv poznatog izvršioca krivičnog djela, ako je isti poznat. Primjena ove odredbe je različita u praksi tužilaštava, a praktični značaj može imati samo iz aspekta dokazne vrijednosti radnji preduzetih od strane ovlaštenih službenih lica nakon obavještanja tužioca, o čemu postoji različita sudska praksa. Prema pravnom shvatanju Vrhovnog suda RS „zapisnici sa obavještenjima pribavljeni od strane ovlaštenih službenih lica u smislu odredbe člana 219 ZKP RS, se mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku ako je prilikom uzimanja izjava od osumnjičenih postupljeno po članu 142. ZKP RS, odnosno po članu 150. ZKP RS prilikom uzimanja izjava od svjedoka, kako to izričito propisuje odredba člana 219 stav 3 ZKP RS, pri čemu za zakonitost ovih dokaza nije od značaja činjenica da li su te izjave uzete prije donošenja formalne naredbe o sprovođenju istrage od strane tužioca“¹⁵.

1.1.3. Pitanje naređivanja istrage po dostavljanju izvještaja od strane ovlaštenih službenih lica

Izvještaji sačinjeni od strane ovlaštenih lica, a nakon uzimanja izjava i prikupljanja dokaza pod nadzorom tužioca¹⁶, najčešće u prilogu imaju sve dokaze koji potvrđuju osnovanu sumnju da je prijavljeno lice krivično djelo i počinilo, kao i zapisnik o ispitivanju prijavljenog u svojstvu osumnjičenog lica, pa se u tom slučaju postavlja pitanje svrsishodnosti donošenja naredbe o sprovođenju istrage. U tom slučaju bi se radilo samo o formalnom donošenju naredbe o sprovođenju istrage, obzirom da na bazi izvještaja koji u svom prilogu sadrže sve potrebne dokaze pribavljene na zakonit način i zapisnik o ispitivanju osumnjičenog koji je propisno upozoren¹⁷, tužilac može pripremiti optužnicu. Osim navedenog¹⁸ ovlaštena službena lica su dužna da nakon podnošenja izvještaja ukoliko saznaju za nove činjenice,

¹⁴ član 216 ZKP Bi H, DB i RS, član 231 ZKP F B i H

¹⁵ Pravno shvatanje Krivičnog odjeljenja, Vrhovnog suda Republike Srpske od 05.12.2008.

¹⁶ član 219 ZKP Bi H, DB i RS, član 234 ZKP F B i H

¹⁷ član 78 ZKP B i H i DB, član 92 ZKP F B i H i član 142 ZKP RS

¹⁸ član 219 stav 5 ZKP B i H, DB i RS, član 234 stav 5 ZKP F B i H

dokaze ili tragove krivičnog djela da prikupljaju obavještenja i o tome odmah tužiocu dostave dopunu izvještaja. Posebno treba napomenuti da se u praksi tužilaštava dešavaju situacije kada ovlaštena službena lica zaprime usmenu prijavu o kojoj sačine zapisnik, pa isti pozivajući se na odredbe procesnih zakona o podnošenju prijave¹⁹ odmah dostavljaju tužiocu, bez provjere osnovanosti same prijave. Ovakvim postupanjem se gubi značajno vrijeme, jer tužilac najčešće na bazi ovakvih prijava nije u mogućnosti da donese naredbu o sprovođenju istrage, jer ne može utvrditi postojanje osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo. Po zaprimanju ovakvih prijava, ovlaštena službena lica trebaju da preduzmu odgovarajuće mjere i potrebne radnje kako bi provjerili osnovanost prijave, a nakon toga ukoliko utvrde da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, o tome trebaju obavjestiti tužioca.

1.1.4. Otvaranje istraga u odnosu na lica lišena slobode za koja postoje razlozi za pritvor

U slučajevima kada policijski organi liše slobode neko lice, ako postoje osnovi sumnje da je počinilo krivično djelo i ako postoji bilo koji razlog za pritvor predviđen u zakonu²⁰ policijski organ je dužan takvo lice bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata da sprovede tužiocu. Izuzetno, kada se radi o osnovi sumnje da su počinjena krivična djela terorizma lice se tužiocu mora sprovesti najkasnije u roku od 72 sata. Po ispitivanju ovog lica, ukoliko se odluči na stavljanje prijedloga za određivanje pritvora protiv istog, tužilac će u pravilu odmah donijeti naredbu o sprovođenju istrage, iako procesni zakoni decidno ne navode takvu obavezu tužioca, u smislu dostavljanja naredbe o sprovođenju istrage uz prijedlog za određivanje pritvora. Ovakva praksa u tužilaštvima, formirana između ostalog i na osnovu zahtjeva sudova, je u potpunosti ispravna i opravdana i zbog činjenice da tužilac u naredbi navodi koje okolnosti krivičnog djela treba istražiti i koje istražne radnje će preduzeti, pa tako na posredan način obavještava i nadležnog sudiju za prethodni postupak o koracima koje će preduzimati tokom istrage, odnosno koje dokaze će prikupljati i kojim istražnim radnjama, što predstavlja korisne podatke sudu iz aspekta preispitivanja razloga za određivanje pritvora navedenih od strane tužioca.

1.2. Istraga

Iz analize odredbi svih procesnih zakona proizilazi da tužilac rukovodi istragom, jer su ovlaštena službena lica dužna da o osnovama sumnje da je počinjeno krivično djelo, a u skladu sa zakonom, obavjeste tužioca kako bi isti preuzeo nadzor nad preduzimanjem potrebnih radnji i mjera. Nikako se ovaj položaj tužioca u istrazi ne smije posmatrati kao položaj nadređenog, već kao položaj partnera na istom zadatku u kom i tužilac i ovlaštena službena lica preduzimaju aktivnosti u okviru svojih ovlaštenja. Nadzor tužioca tokom istrage je neophodan kako bi ovlaštenim službenim licima omogućio zakonito preduzimanje potrebnih radnji i mjera u smislu davanja određenih saglasnosti tužioca, podnošenja zahtjeva za izdavanje određenih naredbi kada iste ne mogu podnositi ovlaštena službena lica, kao i kod izdavanja naredbi za veštačenja. Nadzor tužiocu omogućuje da odredi koje radnje dokazivanja i druge radnje se trebaju preduzeti sa ciljem da se u potpunosti dokažu bitna obilježja krivičnog djela i da se prikupi dovoljno dokaza za podizanje optužnice. Osim toga, tužilac po pritužbi lica prema kom su ovlaštena službena lica preduzimala neke od radnji i mjera, treba da provjeri osnovanost takve pritužbe, pa ako utvrdi da su se u preduzetim radnjama i mjerama stekla obilježja krivičnog djela ili povrede radne obaveze, treba da postupi u skladu sa zakonom²¹.

¹⁹ član 215 stav 3 ZKP B i H, DB i RS, član 230 stav 3 ZKP F B i H

²⁰ član 132 ZKP B i H, DB, član 146 ZKP F B i H i član 189 ZKP RS

²¹ član 219 stav 4 ZKP B i H, DB, RS i član 234 stav 4 ZKP F B i H

2. ULOGA I POLOŽAJ POLICIJSKIH SLUŽBENIKA-OVLAŠTENIH SLUŽBENIH LICA U ISTRAGAMA

Donošenjem naredbe za sprovođenje istrage, rad ovlaštenih službenih lica koja su otkrila krivično djelo, se nastavlja, u okviru istrage pod nadzorom tužioca i po planu istrage i sadržine naredbe o sprovođenju istrage

U skladu sa članom 20 stav 1 tačka g ZKP BiH²² “Ovlaštena službena osoba je osoba koja ima odgovarajuća ovlaštenja unutar policijskih organa BiH uključujući Državnu agenciju za istrage i zaštitu, Državnu graničnu policiju, sudsku i finansijsku policiju, kao I unutar carinskih i poreskih organa, vojne policije u Bosni i Hercegovini. Pod ovlaštenim službenim osobama smatraju se I stručni saradnici, odnosno istražitelji Tužilaštva BiH koje rade po ovlastima Tužioca”.

-Zakon o policijskim službenicima BiH primjenjuje se na policijske službenike zaposlene u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Graničnoj policiji, Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH, a odredbe ovog zakona se primjenjuju i na policijske službenike zaposlene u kancelariji za saradnju sa interpolom.

-Policijski službenici su oni pripadnici policijskih organa, koji primjenjuju policijska ovlaštenja propisana Zakonom o policijskim službenicima i postupaju kao ovlaštena službena lica prema ZKP-u BiH.

-Rad policijskih službenika zasniva se na ustavu BiH, zakonu i drugim propisima koji se primjenjuju u BiH.

2.1. Ovlaštenja policijskih službenika

Pored dužnosti i ovlaštenja propisanih ZKP-om BiH, policijskim službenicima se u cilju spriječavanja krivičnih djela i održavanja javnog reda i mira, Zakonom o policijskim službenicima BiH član 10 daje sljedeća ovlaštenja:

- a)provjera i utvrđivanje identiteta lica i stvari,
- b)obavljanje razgovora,
- c)privođenje,
- d)potraga za licima i stvarima,
- e)privremeno ograničenje slobode kretanja,
- f)izdavanje upozorenja i naredbi,
- g)privremeno oduzimanje predmeta,
- h)korištenje tuđih vozila i komunikacionih sredstava,
- i)pregled lica, stvari i prevoznih sredstava,
- j)snimanje na javnim mjestima,
- k)upotreba sile,
- l)obrada ličnih podataka i vođenja evidencija,
- m)zaprimanje prijava.

²² Član 20 stav 1 tačka e ZKP RS-a, član 21 stav 1 tačka g ZKP FBiH I član 20 stav 1 tačka g ZKP BD-a

Zakon o policijskim službenicima tačno određuje na koji način se primjenjuju ovlaštenja koja su naprijed navedena.

Tužilac naređuje sprovođenje istrage ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo, i kroz istragu upravlja aktivnostima ovlaštenih službenih lica vezano za pronalaženje osumnjičenih i prikupljanje izjava i dokaza.

2.2. Postupanje policijskih službenika-ovlaštenih službenih lica prije pokretanja istrage od strane tužilaštva

Ovlaštena službena lica Agencija za sprovođenje Zakona dostavljaju vrlo često tužilaštvima obavještajne podatke, indicije i informacije koje nisu dovedene u razinu osnova sumnje. Potrebno je prije upućivanja ovakvih obavještajnih podataka, indicija i informacija, da se ovlaštena službena lica prvo konsultiraju sa nadležnim tužiocem, koji bi im objasnio koje bi to mjere i radnje ovlašteno službeno lice trebalo preduzeti da bi obavještajni podatak, indicija i informacija prerasla u osnov sumnje i da bi tužilac mogao pokrenuti odnosno donijeti naredbu za sprovođenje istrage. Takođe u Agencijama za sprovođenje zakona je potrebno da kad se prikupi više informacija i indicija sačini jedan obavještajni paket u kojem bi tad postojao osnov sumnje da je izvršeno krivično djelo ili da je neko lice izvršilo krivično djelo. Pri izradi ovih obavještajnih paketa treba biti oprezan, to jest da se ne sačini paket koji nema osnov sumnje da je izvršeno krivično djelo ili da je neko lice izvršilo krivično djelo i kao takav je neupotrebljiv za tužioca koji treba da donese naredbu za sprovođenje istrage. Ovakav način rada ovlaštenih službenih lica Agencije za sprovođenje zakona, konsultacije sa tužiocem, prije slanja obavještajnih podataka ili nekih saznanja, u mnogome bi olakšao rad tužioca i tužilaštva u cjelini, kao i ovlaštenih službenih lica. Tužilaštva nebi bila opterećena ovom vrstom predmeta, a ovlaštena službena lica bi imala upustvo za dalji rad i prikupljanje dokaza za dokumentovanje krivičnih djela, odnosno osnova sumnje.

Obaveza ovlaštenih službenih lica tačnije Agencije za sprovedbu zakona na otkrivanju krivičnih djela i ovlaštenja za poduzimanje određenih radnji prije obavještavanja tužioca o postojanju osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, odnosno obaveza obavještavanja tužioca je definisana je zakonom o policijskim službenicima i ZKP-om BiH članovi 218, 219, 220 i 221.

U skladu sa članom 218 ZKP-a BiH²³ stav 1 “Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko pet(5) godina ovlašteno službena osoba je dužna odmah obavjestiti tužitelja i pod njegovim nadzorom poduzeti potrebne mjere da se pronađe učinitelj krivičnog djela, da se spriječi skrivanje ili bjekstvo osumnjičenog ili saučesnika, da se otkriju i sačuvaju tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokazi, te da se prikupe sve informacije koje mogu biti korisne u krivičnom postupku”.

Stav 2 “Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo iz stava 1 ovog člana, ovlaštena službena osoba dužna je u slučaju opasnosti od odlaganja poduzeti neophodne radnje radi izvršenja zadataka iz stava 1 ovog člana. Prilikom preduzimanja ovih radnji, ovlaštena službena osoba je dužna postupiti po ovom Zakonu. O svemu što je preduzeto ovlaštena službena osoba dužna je odmah obavjestiti tužioca i dostaviti prikupljene predmete koji mogu poslužiti kao dokaz”.

²³ Član 218 ZKP-a RS-e, član 233 ZKP-a FBiH i član 218 ZKP-a BD-a

Stav 3 “Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora do pet(5)godina,ovlaštena službena osoba je dužna obavjestiti tužioca o svim raspoloživim informacijama,radnjama i mjerama koje je preduzela najkasnije sedam dana od dana saznanja o postojanju osnova sumnje da je krivično djelo počinjeno”.

U ovom zadnjem slučaju Stav 3 ovog člana gdje je zapriječena kazna zatvora do pet (5)godina,ovlaštena službena lica u većini predmeta već su pronašli izvršioca,predmet zadokumentovali ,a tužilaštvo tek onda donosi naredbu o sprovođenju istrage.

Prije pokretanja istrage od strane tužilaštva naveli smo da ovlaštena službena lica mogu u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima BiH,ZKP-om BiH preduzimati operativne mjere i radnje na otkrivanju učinilaca krivičnog djela i dovođenja saznanja o počinjenom krivičnom djelu na nivo osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo.

2.3. Postupanje policijskih službenika-ovlaštenih službenih lica nakon pokretanja istrage od strane tužilaštva

Nakon pokretanja istrage od strane tužilaštva ovlaštena službena lica preduzimaju operativne mjere i radnje pod nadzorom nadležnog tužioca,član 219 ZKP-a BiH²⁴.

Ovlašteno službeno lice može:

-Prikupljati potrebne izjave od lica,

-izvršiti potreban pregled prevoznih sredstava,putnika i prtljage,

-ograničiti kretanje na određenom prostoru za vrijeme potrebno da obavi određene radnje.

-preduzeti potrebne mjere u vezi sa utvrđivanjem identiteta lica i predmeta,

-raspisati potragu za licem i stvarima za kojima se traga,

-u prisustvu odgovornog lica pretražiti određene objekte i prostorije državnih organa,javnih preduzeća,ustanova,obaviti uvid u određenu njihovu dokumentaciju,kao i preduzeti druge potrebne mjere i radnje.O činjenicama i okolnostima koje su utvrđene pri preduzimanju pojedinih radnji,kao i predmetima koji su pronađeni ili oduzeti,sastaviče se zapisnik ili službena zabilješka.

-Pri prikupljanju izjava od lica, ovlašteno službeno lice može izdati pismeni poziv licu da pristupi u službene prostorije,pod uslovom da su u pozivu naznačeni razlozi pozivanja.Lice ne mora dati nikakvu izjavu ni odgovarati na pitanja koja mu ovlašteno službeno lice postavlja,osim davanja ličnih podataka,o čemu će ga ovlaštena službena lica poučiti.

PRIMJER

Ovlašteno službeno lice u pozivu koji upućuje licu između ostalog navodi u kojem se svojstvu poziva svjedok-osumnjicheni,razlog pozivanja krivično djelo-član.

-Prilikom prikupljana izjava od lica,ovlaštena službena lica će postupiti u skladu sa članom 78 (pouka osumnjičenom o njegovim pravima) i članom 86(tok saslušanja svjedoka)ZKP.a.U

²⁴ Član 219 ZKP-a RS-e, član 234 ZKP-a FBiH i član 219 ZKP-a BD-a

ovom slučaju se zapisnici o prikupljenim izjavama mogu upotrijebiti kao dokazi u krivičnom postupku.

U skladu sa članom 219 stav 5 ZKP-a BiH²⁵, na osnovu prikupljenih izjava i dokaza koji su otkriveni ovlaštena službena lica sastavljaju izvještaj. Uz izvještaj se dostavljaju:

a) predmeti,

b) skice,

c) fotografije, fotodokumentacija,

d) pribavljeni izvještaji,

e) spisi o preduzetim radnjama i mjerama,

f) službene zabilješke

g) izjave i

drugi materijali koji mogu biti od koristi za vođenje postupka, uključujući sve činjenice i dokaze koji idu u korist osumnjičenom.

- Ako ovlašteno službeno lice poslije podnošenja izvještaja sazna za nove činjenice, dokaze ili tragove krivičnog djela, dužno je prikupljati potrebna ovlaštenja i izvještaj o tome kao dopunu predhodnog odmah predati tužiocu.

U skladu sa članom 219 stav 6 ZKP-a BiH²⁶, tužilac može prikupljati izjave i od lica koja se nalaze u pritvoru ako je to potrebno radi prikupljanja dokaza o krivičnom djelu uvezi kojeg je pokrenuo istragu.

²⁵ Član 219 stav 5 ZKP-a RS-e, član 234 stav 5 ZKP-a FBiH I član 219 stav 5 BD-a

²⁶ Član 219 stav 6 ZKP-a RS-e, član 234 stav 6 ZKP-a FBiH I član 219 stav 6 BD-a

3. NUŽNOST ZAJEDNIČKOG DJELOVANJA

Nužnost saradnje tužioca i ovlaštenih službenih lica u istrazi proizilazi kako iz koncepta samih odredbi Zakona o krivičnim postupcima, kao i stvarne potrebe za ovom saradnjom, a naročito u složenijim istragama, tokom kojih je potrebno angažovanje usmjerenih istraživačkih sposobnosti ovih učesnika, uz primjenu i angažovanje specifičnih znanja koja posjeduju. Do ove saradnje može doći i prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage u slučaju potrebe provjera prijava koje se dostavljaju direktno tužiocu, a u cilju utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, a većim dijelom po obještavanju tužioca da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, tokom čitave istrage, pa sve do donošenja pravosnažne sudske odluke.

3.1. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica po zahtjevu tužioca za utvrđivanje postojanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo

U praksi je čest slučaj da se prijava o krivičnom djelu od strane anonimnih podnosilaca, građana ili pravnih lica dostavlja neposredno tužiocu. U velikom broju slučajeva se dešava da iz same prijave ne proizilaze osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, kao ni ko je potencijalni izvršilac prijavljenog krivičnog djela (na primjer prijavljeno odgovorno lice, nekog pravnog lica bez navođenja ličnih podataka), pa tužilac ovakvu prijavu prosljeđuje određenoj organizacionoj jedinici policije kako bi njeni radnici preduzeli određene aktivnosti u cilju utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je prijavljeno krivično djelo zaista i počinjeno, te utvrđivanja identiteta eventualnog izvršioca. Tužilac, čije aktivnosti u skladu sa zakonom počinju u trenutku postojanja osnova sumnje da je krivično djelo izvršeno i ne može preduzimati određene radnje i mjere u smislu provjere ovakvih prijava, koje najčešće i ne sadrže dovoljno relevantnih podataka na osnovu kojih bi se mogle preduzimati neke od radnji dokazivanja propisanih Zakonima o krivičnom postupku.

Primjer: U tužilaštvo je dostavljena anonimna prijava u kojoj podnosilac navodi da je odgovorno lice preduzeća (podnosilac navodi samo naziv preduzeća) počinilo čitav niz nezakonitih radnji u svom radu, podnosilac smatra da je počinjeno krivično djelo i traži otvaranje istrage, podizanje optužnice i osudu izvršioca. U ovakvim anonimnim prijavama najčešće nije naveden ni jedan dokaz koji ukazuje na postojanje osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, niti postoje drugi podaci na osnovu kojih bi tužilac mogao utvrditi postojanje bitnih obilježja nekog krivičnog djela i donijeti naredbu o sprovođenju istrage. Na osnovu ovakvih prijava ne može se odrediti ni koje se istražne radnje trebaju sprovesti, jer u prijavi nije naveden ni jedan svjedok, dokument ili bar oblast poslovanja preduzeća u kojoj su navodno počinjene prijavljene nezakonitosti. Tada tužiocu stoji na raspolaganju samo jedna mogućnost, a to je da od ovlaštenog službenog lica odgovarajuće organizacione jedinice, u konkretnom slučaju odjeljenja za borbu protiv privrednog kriminaliteta, traži da ovakvu prijavu provjeri koristeći svoja ovlaštenja koja proizilaze iz odredbi Zakona o policijskim službenicima, te da utvrdi da li postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo i koje lice je eventualni izvršilac prijavljenih radnji. Po izvršenim provjerama i eventualno preduzetim nekim od radnji dokazivanja (saslušanje svjedoka ili pribavljanje ovjerenih kopija dokumentacije) prikupljene podatke ovlašteno službeno lice dostavlja tužiocu koji nakon toga odlučuje da li će narediti sprovođenje istrage, tokom koje će po potrebi provođenje određenih istražnih radnji povjeravati ovlaštenom službenom licu, koje je već učestvovalo u radu po podnesenoj prijavi.

3.2. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica nakon obavještanja tužioca da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, odnosno tokom istrage

Sve istraživačke aktivnosti ovlaštenih službenih lica, u skladu sa njihovim ovlaštenjima, u slučaju da oni prvi imaju saznanje o događaju koji sadrži osnove sumnje da je počinjeno krivično djelo, kao početni cilj imaju obavještanje tužioca o toj sumnji, kako bi isti preuzeo ključnu ulogu u usmjeravanju daljnjih aktivnosti ovlaštenih službenih lica, kontrolu zakonitosti preduzimanja tih radnji, te shodno tom zahtjevu obavezno učešće tužioca u preduzimanju onih radnji koje su vezane za sudsku kontrolu u cilju poštivanja ljudskih prava, jer ove aktivnosti ovlaštena službena lica i ne mogu preduzeti sama, bez učešća tužioca radi davanja saglasnosti ili podnošenja određenih zahtjeva za izdavanje raznih naredbi suda ili izdavanja naredbi za vještačenje.

Veći broj odredbi Zakona o krivičnim postupcima, koje su smještene u razne glave zakona, reguliše upravo pitanje međusobnih odnosa i nužnosti saradnje između tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom istrage i provođenja pojedinih istražnih radnji, odnosno radnji dokazivanja.

3.2.1. Saradnja pri izvršavanju naredbi za pretres i oduzimanju predmeta

Naredbu za pretresanje može izdati sud na zahtjev tužioca ili ovlaštenih službenih lica koja su dobila odobrenje od tužioca²⁷, odnosno na prijedlog tužioca ili ovlaštenih službenih lica koja su dobila odobrenje od tužioca²⁸. Bez obzira na terminološku razliku akta kojim se od suda zahtjeva ili mu se predlaže izdavanje naredbe za pretres, jasno je da u oba slučaja tužilac kontroliše da li pismeni akt kojim se traži donošenje naredbe za pretres sadrži podatke potrebne po zakonu, da bi se od suda izdejstvovala naredba, odnosno da li iz istog proizilaze činjenice koje ukazuju na vjerovatnost da će se pretresom pronaći učinilac, saučesnik, tragovi krivičnog djela ili drugi predmeti važni za postupak. Na ovaj način tužilac i ovlaštena službena lica postupaju, ako ne postoji opasnost od odlaganja. U protivnom će biti podnesen usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretresanje i to od strane tužioca ili ovlaštenih službenih lica koja su dobila odobrenje od tužioca. Kroz praksu se pokazalo veoma korisnim da tužilac bude u komunikaciji sa ovlaštenim službenim licima koja će izvršavati naredbu za pretres, kako bi im skrenu pažnju na dosljedno poštivanje svih odredbi zakona o krivičnim postupcima, kako bi svi dokazi pronađeni i oduzeti tokom pretresa bili zakoniti. Ova komunikacija je nužna, ako se tokom pretresa pronađu predmeti koji nisu u vezi sa krivičnim djelom, ali upućuju na izvršenje nekog drugog krivičnog djela, kada su ovlaštena službena lica dužna i ove predmete oduzeti uz izdavanje potvrde, o čemu odmah moraju obavjestiti tužioca²⁹. Konačno tužilac mora od ovlaštenih službenih lica dobiti informaciju da li su pronađeni predmeti koji će služiti kao dokaz za krivično djelo zbog kog je naredba izdata, da li je sudu naredba za pretres vraćena, zajedno sa oduzetim predmetima, kao i da li će oduzeti predmeti biti pod nadzorom suda do daljnje odluke ili je sud odredio da predmeti budu pod nadzorom podnosioca zahtjeva za izdavanje naredbe ili samog izvršioca naredbe³⁰. Za razliku od ovih rješenja, prema odredbama Zakona o krivičnom postupku RS³¹ sud ove predmete zadržava pod svojim nadzorom do konačne odluke. U svakom slučaju podaci o tome pod čijim nadzorom se nalaze predmeti oduzeti tokom pretresa je veoma bitna za tužioca, jer u

²⁷ član 53 stav 2 ZKP B i H, DB, član 67 ZKP F B i H

²⁸ član 117 stav 2 ZKP RS

²⁹ član 62 stav 2 ZKP B i H, DB, član 76 stav 2 ZKP F B i H i član 126 stav 2 ZKP RS

³⁰ član 63 stav 4 ZKP B i H i DB i član 77 stav 4 ZKP F B i H

³¹ član 127 stav 4 ZKP RS

daljnjem toku istrage u velikom broju slučajeva tužilac treba da izvrši radnju otvaranje i pregleda privremeno oduzetih predmeta, a nakon toga najčešće i da izdaje naredbe za razna vještačenja. Nužna je saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica i u slučajevima pretresanja bez naredbe i svjedoka, kada je to propisano procesnim zakonima³², jer u tom slučaju ovlaštena službena lica moraju odmah podnijeti izvještaj tužiocu, koji o tome obavještava sudiju za prethodni postupak, sa navođenjem razloga zbog kojih je pretresanje izvršeno bez naredbe i bez svjedoka. Gotovo na identičan način je u procesnim zakonima regulisana i nužnost saradnje tužioca i ovlaštenih službenih lica vezano za oduzimanje predmeta po naredbi suda³³ tokom koje faktički tužilac, ako prijedlog za izdavanje naredbe ne podnosi sam, kontroliše sadržaj prijedloga koji podnosi ovlašteno službeno lice, prije davanja svog odobrenja. I prilikom oduzimanja predmeta bez naredbe, u slučaju postojanja opasnosti od odlaganja, uz izričito protivljenje lica koje se pretresa, tužilac je jedini ovlašten da podnese zahtjev sudiji za prethodni postupak za naknadno odobrenje oduzimanja predmeta. Ovakva uloga i ovlaštenja tužioca da faktički kontroliše preduzimanje ovih radnji dokazivanja kako iz aspekta potrebe njihovog provođenja, tako i iz aspekta njihovog zakonitog preduzimanja, omogućuje tužiocu da već u ranoj fazi istraživanja krivičnog djela obezbjedi zakonite dokaze za krivični postupak.

3.2.2. Saradnja u slučaju lišenja slobode lica za koje postoje razlozi za pritvor

Do nužne saradnje između tužioca i ovlaštenih službenih lica dolazi i prilikom lišenja slobode nekog lica³⁴, ako postoje osnovi sumnje da je to lice počinilo krivično djelo i ako postoji bilo koji zakonski razlog za određivanje pritvora. U ovakvim slučajevima je veoma bitno da se, po mogućnosti, odmah uspostavi komunikacija između tužioca i ovlaštenog službenog lica, ali ne samo u smislu obavještavanja o počinjenom krivičnom djelu, već i zbog potrebe lišenja slobode određenog lica, upravo zbog dužnosti obaveznog sprovođenja lica lišenog slobode tužiocu³⁵. U slučajevima kada je ovakva komunikacija moguća od strane tužioca i ovlaštenog službenog lica se analizira prvenstveno postojanje osnovane sumnje da je određeno lice počinilo krivično djelo, odnosno dokazi koji ukazuju na takav stepen sumnje. Nakon toga je potrebno da se tužiocu predoči iz kojih činjenica, odnosno dokaza proizilazi da postoje razlozi za određivanje pritvora protiv tog lica, pa je potrebno da se isto liši slobode. Obzirom, da je upravo tužilac ovlašten da sudu stavlja prijedlog za određivanje pritvora, o lišenju slobode nekog lica, koje se u skladu sa zakonima sprovodi tužiocu, kad god je to moguće, ne treba samostalno i po svom nahođenju da odlučuju ovlaštena službena lica, već po dogovoru sa tužiocem. U svakom slučaju, prilikom sprovođenja lica lišenog slobode tužiocu potrebno je da ovlaštena službena lica uz izvještaj predaju i dokaze koji se tiču opšteg uslova za određivanje pritvora, odnosno postojanje osnovane sumnje da je upravo to lice počinilo krivično djelo, kao i one koji se tiču zakonom propisanih razloga za pritvor, kako bi se isti mogli priložiti prijedlogu za određivanje pritvora. Bez obzira na konkretan razlog za pritvor, prilog izvještaja treba da bude izvod iz kaznene evidencije za sprovedeno lice.

³² član 64 ZKP B i H i DB, član 78 ZKP F B i H i član 128 ZKP RS

³³ član 65 stav 2 ZKP B i H i DB, član 79 ZKP F B i H i član 129 stav 2 ZKP RS

³⁴ član 139 ZKP B i H i DB, član 153 ZKP F B i H i član 196 ZKP RS

³⁵ član 139 stav 1 ZKP B i H i DB, član 153 stav 1 ZKP F B i H i član 196 stav 1 ZKP RS

3.2.3. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom provođenja posebnih istražnih radnji

Kod primjene posebnih istražnih radnji nužno dolazi do saradnje ovlaštenih službenih lica i tužioca, a presudan značaj za dobre rezultate rada ima način komunikacije između ovlaštenog službenog lica koje donosi početni prijedlog za određivanje posebnih istražnih radnji i tužioca. Između njih mora da postoji potpuno povjerenje, zbog same činjenice tajnosti preduzimanja posebnih istražnih radnji. Pomenuta tajnost zakonom nije striktno propisana i može se konstatovati da posredno proizilazi iz odredbi o nadležnosti za određivanje i trajanje istražnih radnji³⁶, u kojim je navedeno da se naredba Sudije za prethodni postupak, kao i prijedlog tužioca iz stava 1. ovog člana čuvaju se u posebnom omotu, a ostali dio stava 4. se odnosi na sprečavanje otkrivanja identiteta prikrivenog istražioca ili informatora. Tajnost svih aktivnosti tokom provođenja posebnih istražnih radnji je nužna, jer se samo uz tajnost može ostvariti njihova efikasnost. U praksi tužilac početne podatke na osnovu kojih podnosi prijedlog sudu dobija od ovlaštenih službenih lica, a radi se o podacima koji su rezultat njihovog ranijeg operativnog rada. Tužilac mora da pazi na ispunjenost svih zakonskih pretpostavki za podnošenje prijedloga za određivanje posebnih istražnih radnji, a naročito o kom krivičnom djelu se radi, da li postoje podaci o licima protiv kojih se traži određivanje ovih radnji, kao i zašto se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi, odnosno zašto bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nesrazmjernim teškoćama. Nakon podnošenja prvog prijedloga sudu za posebne istražne radnje koje imaju duže trajanje ovlaštena službena lica i tužilac moraju kontinuirano biti u komunikaciji. Naime, tokom provođenja posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija praksa je pokazala da osumnjičena lica, svaka dva do tri dana mijenjaju SIM kartice i telefonske aparate, pa shodno tome i ovlaštena službena lica podnose tužiocu prijedloge za proširenje posebnih istražnih radnji na nove brojeve telefona, kao i prijedloge za obustave u odnosu na brojeve telefona koje osumnjičena lica više ne koriste, kako bi se ispoštovala odredbe procesnih zakona³⁷, koje nalažu Sudiji za prethodni postupak da mora pismenim nalogom, bez odlaganja, obustaviti izvršenje preduzetih radnji, ako su prestali razlozi zbog kojih su radnje bile određene. Tokom provođenja posebnih istražnih radnji se neprestano vrši analiza prikupljenih podataka, pa se radnje proširuju i na druga lica sa kojim osumnjičeni ostvaruju komunikaciju, a vezano za izvršenje krivičnog djela. Naravno, nakon isteka početnih naredbi podnose se sudu prijedlozi za produženje primjene radnji koje su u toku, uz izdvajanje onih lica i brojeva telefona u odnosu na koje su radnje u međuvremenu obustavljene. Jasno je da se ovakve aktivnosti preduzimaju veoma često, tako da prosječno u ovakvim predmetima nadležni sudija donese i preko trideset naredbi, koje prate prijedloge tužioca, odnosno ovlaštenih službenih lica. Zbog velikog broja cifara koje se pojavljuju u pomenutim prijedlozima i naredbama suda, predmetni tužilac mora kontinuirano vršiti provjeru podataka (pretplatnički brojevi telefona, IMEI brojevi). Ukoliko se ne obrati pažnja na tačnost podataka u prijedlogu, sud će donijeti naredbu sa pogrešnim podacima, na osnovu koje se ova radnja neće moći ni provoditi, obzirom da odjeljenja pri policijskim agencijama, koja tehnički provode posebne istražne radnje, prije početka primjene svake naredbe suda vrše provjeru podataka. Konačno, u slučaju takve greške, mora se vršiti ispravka podataka (novom naredbom ili rješenjem o ispravci, zavisno od načina rada nadležnog sudije), pri čemu se gubi dragocjeno vrijeme, a u međuvremenu se mogu izgubiti podaci bitni za istragu. Dakle, provođenje posebnih istražnih radnji iziskuje izuzetne napore, koordinisan rad tužioca i ovlaštenih službenih lica sa potpunim međusobnim povjerenjem, a sve u cilju prikupljanja zakonitih dokaza.

³⁶ član 118 stav 4 ZKP Bi H i DB, član 132 stav 4 ZKP F B i H i član 228 stav 4 ZKP RS

³⁷ član 118 stav 5 ZKP B i H i DB, član 132 stav 5 ZKP F B i H i član 228 stav 5 ZKP RS

3.2.4. Saradnja vezana za vještačenja

Zakoni o krivičnim postupcima gotovo na identičan način regulišu vještačenje kao jednu od radnji dokazivanja. Međutim, u odredbama zakona, kojim se reguliše sam tok postupka istrage, konkretno vršenje uviđaja, na različit način je regulisano ovlaštenje dato ovlaštenim službenim licima vezano za dužnost određivanje potrebnih vještačenja, osim pregleda, obdukcije i ekshumacije leša. Ovakvo ovlaštenje može da postoji nakon obavještavanja tužioca³⁸ ili izuzetno, nakon obavještavanja tužioca³⁹ što u svakom slučaju ukazuje na potrebu uključivanja tužioca u ranim fazama istraživanja krivičnog djela, prevashodno prilikom vršenja uviđaja. Potreba hitnog donošenja naredbe za vještačenje postoji naročito kod predmeta vještačenja koji su zbog svojih svojstava skloni kvarenju (krv, izlučevine), pa nakon pravilnog postupanja ovlaštenih službenih lica sa ovakvim predmetima vještačenja, tužilac bez odlaganja treba izdati naredbu za vještačenje, u cilju obezbjeđenja ovih dokaza. U slučajevima kada tužilac priprema naredbu za vještačenje, može u saradnji sa ovlaštenim službenim licima, a u skladu sa zakonima da prikupi i dodatne dokaze koji su potrebni vještaku radi davanja nalaza i mišljenja.

3.3. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica nakon podizanja optužnice

I nakon što tužilac podigne optužnicu i dalje postoji potreba za zajedničkim radom tužioca i ovlaštenih službenih lica, koja su sa njim učestvovala u radnjama dokazivanja tokom istrage. Do ove saradnje najčešće dolazi zbog potrebe utvrđivanja adresa svjedoka tužilaštva, provjere novih činjenica za koje je tužilac saznao tokom glavnog pretresa, ili zbog potrebe da se ovlaštena službena lica tokom glavnog pretresa saslušaju u svojstvu svjedoka tužilaštva ili odbrane.

3.3.1. Saradnja u cilju pronalaska svjedoka i provjere novih činjenica

Tokom glavnog pretresa se često dešavaju situacije da svjedoci saslušani tokom istrage promijene adresu na kojoj su nastanjeni ili čak mjesto prebivališta, pa sud nije u mogućnosti da obezbjedi prisustvo svjedoka njihovim pozivanjem na adrese naznačene u optužnici. U većini sudova je uobičajena praksa da tada sud od tužioca traži dostavljanje tačne adrese na koju se svjedok može pozvati ili čak obezbjeđenje prisustva svjedoka na glavnom pretresu. Naravno, tada se tužilac obraća ovlaštenim službenim licima, koji po njegovom zahtjevu provjeravaju gdje je svjedok nastanjen. Ovlaštena službena lica mogu po zahtjevu tužioca i da prikupljaju podatke o svjedocima koji se ne mogu pronaći, čiji je dolazak pred sud nemoguć ili znatno otežan, kako bi se stvorili uslovi za čitanje njihovih iskaza na glavnom pretresu⁴⁰, jer tužilac sudu mora predložiti dokaze na osnovu kojih će se odstupiti od neposrednog sprovođenja dokaza. Tokom glavnog pretresa se mogu kroz dokaze odbrane pojaviti neke nove činjenice i dokazi koje tužilac provjerava preko ovlaštenih službenih lica i po potrebi prikuplja nove dokaze u cilju pobijanja dokaza odbrane. Ova situacija se ponekad dešava, bez obzira na dosljednu primjenu zakonskih odredbi, da se tokom istraživanja krivičnog djela prikupljaju osim dokaza koji terete osumnjičenog i oni koje mu idu u korist. U svakom slučaju, provjeru novih činjenica i okolnosti tužilac povjerava ovlaštenim službenim licima, koji su u svom radu operativniji i u toj fazi postupka nisu opterećeni pripremanjem za suđenje.

³⁸ član 221 ZKP B I H i DB, član 236 ZKP F B i H

³⁹ član 221 ZKP RS

⁴⁰ član 273 stav 2 ZKP B I H i DB, član 288 stav 2 ZKP F B i H i član 280 stav 2 ZKP RS

Primjer: Jedan od ključnih svjedoka je tokom istrage dala iskaz kojim je teretila optuženo lice A da je počinio krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga, te ga u svom iskazu povezala za radnje optuženog lica B, u smislu da je upravo od njega nabavljao opojnu drogu radi daljnje prodaje, što je bio jedini dokaz za zajedničko djelovanje ova dva lica, odnosno za težu pravnu kvalifikaciju krivičnog djela za oba optužena lica. Ovaj svjedok je na glavnom pretresu izjavila, da već godinama živi u vanbračnoj zajednici sa optuženim A i da odbija da svjedoči u tom krivičnom predmetu. U tom smislu odbrana optuženog lica A je sudu predala kućnu listu Opštinskog organa uprave izdatu na zahtjev popunjen od strane optuženog A i izjavu svjedoka o zajedničkom životu sa optuženim A, sa potpisom ovjerenim u organu uprave. Tužilac je odmah nakon ročišta naložio ovlaštenim službenim licima da provjere ove navode, obzirom da tokom istrage svjedok nije pomenula ovu vanbračnu zajednicu, a adresa koju je saopštila prilikom saslušanja, nije bila adresa na kojoj živi optuženi A i koja je bila navedena na kućnoj listi. Prikupljene dokaze i podatke tužilac je na sljedećem ročištu za glavni pretres predao sudu, uz prijedlog da se svjedok sasluša, jer se ne radi o licu koje može odbiti svjedočenje.

3.3.1. Saradnja zbog potrebe svjedočenja ovlaštenih službenih lica

Tokom suđenja se često dešavaju situacije da svjedoci tužilaštava, koji su svoje iskaze dali tokom istrage pred ovlaštenim službenim licima, na glavnim pretresima svoje iskaze mijenjaju dijelimično ili u potpunosti, a neki čak navode da su tokom saslušanja povređena njihova ljudska prava i to primjenom sile ili iznuđivanjem iskaza. U tom slučaju, tužilac će pozvati i saslušati u svojstvu svjedoka ovlaštena službena lica koja su spornog svjedoka saslušavali i to na okolnosti njegovog saslušanja. I u nekim drugim situacijama sa ukazuje potreba za saslušanjem ovlaštenih službenih lica u svojstvu svjedoka na glavnim pretresima, iako su tokom preduzimanja određenih radnji sačinjavali zapisnike, potvrde o privremenom oduzimanju predmeta ili drugu dokumentaciju.

Obzirom da se veoma često dešava da do potrebe saslušanja ovlaštenih službenih lica dolazi nakon većeg proteka vremena od trenutka njihovog postupanja u određenom predmetu, a i u svim drugim slučajevima, potrebno je da se ovlaštena službena lica od strane tužioca pripreme za saslušanje na sudu. Najbolja je praksa da tužilac ova ovlaštena službena lica pozove i predoči im na koje okolnosti će biti saslušani na sudu. Poželjno je da se ovlaštena službena lica upoznaju sa redoljedom radnji na glavnom pretresu, naročito ako ranije nisu bili pozivani kao svjedoci.

Ukoliko se u istom krivičnom predmetu treba saslušati u svojstvu svjedoka više ovlaštenih službenih lica, najefikasnije je da se njihova priprema vrši zajednički, kako bi se izbjegle i najmanje kontradiktornosti u njihovim iskazima koje mogu biti rezultat različitog zapažanja i sjećanja, što bi ugrozilo vjerodostojnost i snagu takvih dokaza. Tužilac će tokom pripreme zatražiti od ovlaštenih službenih lica da ispričaju sve ono čega se sjećaju o predmetu svjedočenja, a nakon toga im tužilac može predočiti zapisnik o saslušanju svjedoka, zapisnik, potvrdu ili neki drugi dokument vezan za predmet povodom kog će biti pozvani na sud. Nakon toga, tužilac im predočava pitanja koja će im postavljati tokom direktnog ispitivanja, kao i pretpostavljena pitanja odbrane na bazi prigovora i stavova odbrane u ranijem toku glavnog pretresa. Tokom analize pretpostavljenog direktnog i unakrsnog ispitivanja i tužilac može da dođe do novih korisnih saznanja, koja će mu pomoći u pripremi suđenja. Ovakav način pripreme ovlaštenih službenih lica za svjedočenje u predmetu u kom su radili, predstavlja korisno utrošeno vrijeme tužioca ne samo na pripremi konkretnog pretresa, već i na postizanju bolje komunikacije sa ovlaštenim službenim licima, jačanju međusobnog

povjerenje i shvatanju nužnosti zajedničkog djelovanja na svim budućim zajedničkim predmetima, do konačnog cilja, odnosno donošenja osuđujuće presude. Ukoliko, tokom glavnog pretresa sud odluči da u svojstvu svjedoka sasluša ovlašteno službeno lice, potrebno je da se izvrši ista priprema za saslušanje od strane tužioca.

3.4. Zajedničko djelovanje kod istraživanja krivičnog djela terorizma

Postoji velika nužnost međusobne saradnje, zajedničkog djelovanja između policijskih organa i tužilaštva kako u toku same istrage tako u toku preduzimanja pojedinih mjera i radnji prije pokretanja istrage. Ovo se pogotovo ogleda na specifična krivična djela i specifičnost vođenja ovih krivičnih istraga. Pogotovo se odnosi na zajedničko djelovanje pri prikupljanju podataka, indicija i informacija koje se zajedničkim djelovanjem dovode na nivo osnova sumnje na osnovu kojih tužilaštvo odnosno tužilac otvara istragu. Ovaj način zajedničkog djelovanja prije otvaranja istrage preduzima bi se a može se reći i da se preduzima najčešće kod krivičnih djela iz člana 201 KZ BiH terorizam, člana 186 KZ BiH trgovina ljudima, člana 193 KZ BiH neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe, člana 195 KZ BiH neovlašteni promet opojnim drogama. Kod krivičnih djela terorizma potrebno je da je ova saradnja konstantna prije otvaranja istrage, te da tužilaštvo i policijski službenici po dobivenim informacijama koje nisu dovoljne za pokretanje istrage, zajedno rade na prikupljanju podataka, indicija i informacija koje su pravno relevantne i na osnovu kojih se može pokrenuti istraga. U ovom slučaju tužilac je ta osoba koja će policijskog službenika dalje usmjeravati u prikupljanju podataka, indicija i informacija kako bi se mogla pokrenuti istraga. Kod krivičnog djela pripremanja terorizma iz člana 201 stav 4 KZ BiH policijski službenici mogu raspolagati sa vrlo malo informacija i koje su neprovjerene. U ovoj fazi policijski službenici i bez obavještanja tužilaštva u skladu sa svojim ovlastima mogu preduzimati mjere i radnje na identifikaciji lica, telefonskih brojeva koje koriste, meta napada, oružje sa kojim će izvršiti teroristički akt i dr, te o prikupljenom materijalu obavjestiti tužioca. Nakon obavještanja tužioca isti će utvrditi da li ima dovoljno elemenata za pokretanje istrage, ako nema dovoljno elemenata dužan je da pruži profesionalnu pomoć to jest dati smjernice i uputstva policijskim službenicima kako bi se prikupilo dovoljno materijala da se pokrene istraga, u ovom se ogleda saradnja tužioca i policijskog službenika koji radi na predmetu, a ako ima dovoljno materijala odnosno elemenata za vođenje istrage, tada je potrebno da zajedno rade na dokumentovanju navedenog krivičnog djela.

Kada postoji dovoljno podataka, indicija i informacija koji dostižu nivo osnova sumnje o izvršenju krivičnog djela tužilac otvara istragu i usmjerava dalji rad po predmetu tako što daje uputstva policijskom službeniku koje dokaze i informacije treba prikupiti a može predložiti i način prikupljanja dokaza. Praksa je pokazala da u većini slučajeva policijski službenici mogu predložiti postupajućem tužiocu koje dokaze i informacije treba prikupiti i na koji način izvršiti njihovo prikupljanje. Policijski službenici koji provode ove radnje dokazivanja i prikupljanja informacija su dužni o njihovom provođenju redovno obavještavati tužioca, nekad će to biti jednom u sedam dana, a nekad svaki dan sve zavisi od krivičnog djela koje se dokazuje, tako da se nemože propisati koliko će puta tužilac biti obavještan o provođenju i rezultatima navedenih radnji. U složenim krivičnim istragama tužilac može da formira zajednički istražni tim kojim će rukovoditi. Neko će postaviti pitanje zašto da tužilac formira zajednički istražni tim od više policijskih službenika iz raznih agencija. Odgovor je vrlo jednostavan na području Bosne i Hercegovine postoji više agencija za sprovođenje zakona koje nemaju iste kapacitete neke imaju kapacitete za forenzičku djelatnost, neke imaju dobre kontradiverzione timove, neke kriminalističke tehničare a neke dobre istražitelje, pa je sada do tužitelja ali i do istražitelja policijskih službenika da ili jedan ili drugi ili oba predlože formiranje zajedničkih timova na čijem čelu je tužilac.

PRIMJER

Kao najbolji primjer zajedničkog rada tužioca i više policijski agencija može se predstaviti na zadnjem slučaju terorističkog akta napada na Američku ambasadu u Sarajevu od strane lica M.J koje je pucalo iz automatskog oružja po Ambasadi i tom prilikom je ranjen policijski službenik koji je radio na obezbjeđenju Ambasade. Nakon što je savladan napadač terorista pristupilo se vršenju uviđaja lica mjesta koji su vršili policijski službenici krimtehničari MUP-a Kantona Sarajevo, koji su slikali lice mjesta, izuzeli tragove sa lica mjesta, a istražitelji MUP-a Kantona Sarajevo izuzeli video zapise sa okolnih video nadzora, obavljali razgovore sa svjedocima, a dok su pripadnici Državne agencije za istrage i zaštitu BiH vodili predmet pod nadzorom tužioca. Izuzeti tragovi sa lica mjesta su predati na vještačenje Centru za forenzička ispitivanja Federalne uprave policije, a dio na vještačenje Državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH. Iz ovoga je vidljiv zajednički rad više policijskih agencija sa tužilaštvom, pod nadzorom tužilaštva. Takođe u određenoj fazi istrage kada procjeni tužilac može da dalji rad nastavi sa jednom policijskom agencijom i privesti istragu kraju. Iz ovog je vidljiva uska saradnja tužilaštva sa više policijskih agencija, tužiočeva procjena koje agencije da angažuje u istrazi, kao i formiranje tima koji će raditi na istrazi na osnovu procjene tužioca.

3.4.1. Saradnja policijskih agencija, tužilaštva i obavještajno sigurnosne agencije BiH

U svom radu pored policijskih agencija tužilaštvo može i treba da ostvari saradnju i sa Obavještajno sigurnosnom agencijom BiH, koja radi na prikupljanju obavještajnih podataka na akcentu terorizma, organizovanog kriminaliteta kao i drugih krivičnih djela. Dobivene informacije od Obavještajno sigurnosne agencije BiH, tužilaštvo može dostaviti policijskoj agenciji za koju procjeni da ima mogućnosti da tu informaciju provjeri i dalje prikupi dovoljan broj obavještajnih podataka, indicija i informacija koje zajedno mogu biti dovoljne za postojanje osnova sumnje i pokretanje istrage od strane tužilaštva.

3.4.2. Saradnja policijskih službenika-ovlaštenih službenih lica i tužilaca nakon otvaranja istrage

Uska saradnja policijskih službenika i postupajućih tužilaca u predmetu krivične istrage ogleda se u što češćim konsultacijama policijskih službenika i tužilaca po predmetu, gdje tužilac obezbjeđuje profesionalnu pomoć. Potrebno je i da tužilac direktno ostvaruje kontakt sa policijskim službenicima koji rade na predmetu, to jest preduzimaju mjere i radnje po istom, uz nadzor i konsultacije sa tužiocem. Ove konsultacije mogu biti dnevne, jednom ili više puta u sedmici ili mjesecu sve zavisno o težini predmeta, to jest da se u određenim momentima procjeni da li će se upotrebiti posebne istražne radnje, da li je potrebno zatražiti telefonski listing od telekomoperatera, da li treba izvršiti pretres stana ili drugog objekta, vozila, uzeti DNK-a bris, izvršiti provjeru finansijskog stanja osumnjičenih, razna vještačenja, obaviti razgovor sa svjedokom a da se ne ugrozi istraga, lišiti slobode osumnjičenog ako više nema osnova da traje istraga to jest da se procjeni dali su iscrpljene sve mogućnosti daljeg dokazivanja u predmetu. Pored ovih mjera i radnji koje možemo smatrati jednim od najčešćih koje se preduzimaju od strane postupajućeg tužioca i policijskih organa u dokazivanju pojedinih krivičnih djela, preduzimaju se i druge mjere i radnje u svrhu dokazivanja. Policijski službenici su dužni da stalno obavještavaju tužioca o preduzetim mjerama i radnjama uz periodično sačinjavanje izvještaja, dopune izvještaja i dostavljanje tužilaštvu odnosno postupajućem tužiocu.

4. ISTRAŽIVAČKE SPOSOBNOSTI U RADNJAMA DOKAZIVANJA

Zakoni o krivičnim postupcima decidno propisuju koje istražne radnje se mogu koristiti u procesu prikupljanja dokaza tokom istrage, a iz odredbi kojim se regulišu prava i dužnosti tužioca, kao i odredbi kojim su regulisana ovlaštenja ovlaštenih službenih lica proizilazi koje se sve aktivnosti mogu preduzimati u tom procesu. U samim procesnim zakonima, odredbe koje se odnose na radnje dokazivanja nisu sistematizovane samo u glavi zakona koja nosi taj naziv, već se nalaze i u drugim glavama zakona. Koje radnje i kojim redosljedom će se preduzimati u konkretnoj istrazi zavisi od istraživačkih sposobnosti samog tužioca, sposobnosti ovlaštenih službenih lica koja sa njim sarađuju na istoj, proteka vremena od izvršenja krivičnog djela do saznanja o tome od strane ovlaštenih službenih lica ili tužioca, kao i od okolnosti samog slučaja koji se istražuje. Naravno, nekad okolnosti izvršenja konkretnog krivičnog djela određuju redosljed kojim će se preduzimati radnje dokazivanja. Na primjer, u slučaju krivičnog djela ubistva, izazivanja opšte opasnosti ili ugrožavanja bezbjednosti javnog saobraćaja sigurno će bez odlaganja biti izvršen uviđaj tokom kog će biti izuzeti tragovi krivičnog djela, nakon toga po potrebi pretres kuće ili stana osumnjičenog u cilju pronalaska sredstva kojim je krivično djelo izvršeno ukoliko isto nije pronađeno na licu mjesta, vršiće se saslušavanje očevidaca događaja i drugih svjedoka, nakon čega će biti izdata naredba za vještačenje od strane tužioca, te shodno rezultatima ranije preduzetih radnji preduzimaće se i druge radnje dokazivanja, sve do potpunog rasvjetljenja krivičnog djela i prikupljanja dovoljno dokaza za pripremu optužnice. Pri preduzimanju radnji dokazivanja, bez obzira na to da li ih provode tužilac ili ovlaštena službena lica po nalogu tužioca, prije svega se mora obratiti pažnja na zakonitost postupanja, kao i eventualnu opasnost od odlaganja preduzimanja neke radnje dokazivanja u hitnim slučajevima. Dakle, istraživačke sposobnosti nosilaca istrage prvenstveno dolaze do izražaja pri izboru redosljeda preduzimanja radnji dokazivanja iz aspekta opasnosti od odlaganja, odnosno prioriternog preduzimanja radnji čije izvršenje je hitno, kvaliteta provedenih istražnih radnji, te stalnog analiziranja i primjene odredbi zakona kojim se obezbjeđuje zakonitost pribavljanja dokaza, tokom provođenja pojedinih radnji dokazivanja.

4.1. Uviđaj

U skladu sa Članom 92 ZKP-a BiH⁴¹, “ Uviđaj se preduzima kada je za utvrđivanje neke važne činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje”.

Uviđaj je istovremeno i kriminalističko operativna radnja, jer uviđajem tražimo i osiguravamo tragove krivičnog djela koji će razjasniti mnoge okolnosti i pronaći počinitelja.

Uspjeh istraživanja i otkrivanja krivičnih djela za koje je potreban uviđaj zavisi od tužioca i ovlaštenih službenih lica i njihovog opažanja i pronalaženja tragova. Svaki izvršilac iza sebe ostavlja tragove samo je pitanje dali znamo tragove pronaći, potom analizirati i pravilno ih protumačiti.

Uviđaj je istražna radnja i obavlja je tužilac nadležnog tužilaštva, a tom prilikom pomažu mu ovlaštena službena lica raznih specijalnosti. Prilikom vršenja uviđaja tužilac može zatražiti pomoć stručne osobe.

⁴¹ Član 156 ZKP-a RS-e, član 106 ZKP-a FBiH I član 92 ZKP-a BD-a

Na uviđaj se može pozvati i vještak ako bi njegova prisutnost bila od koristi za davanje nalaza i mišljenja.

PRIMJER

Eksplzija u tvornici namjenske industrije u jednom mjestu u Bosni i Hercegovini,kojom prilikom je smrtno stradalo jedno lice zbog siline eksplozije, postojala je sumnja da je“ neko „podmetnuo eksplozivnu napravu i izazvao eksploziju u barutnom magacinu.Kantonalni tužilac koji je rukovodio uviđajem,kada su se stekli uslovi, počeo je sa uviđajem i uviđajnim radnjama u kojem su učestvovala ovlaštena službena lica,kriminalistički tehničari,kontradiverziona zaštita,koji su fiksirali tragove, iste skinuli za potrebe vještačenja,fotografisali lice mjesta i sačinili skicu lica mjesta.Uviđaj je ušao u noć i nije se prekidao dok nije završen.Predhodno su stvoreni uslovi i obezbjedena rasvjeta,za vršenje uviđaja u noćnim satima .Pošto se ukazala potreba za daljim vještačenjem izuzetog materijala sa lica mjesta, to je tužilac izdao naredbu za vještačenjem materijala od strane vještaka hemijske i mašinske struke,koji su utvrdili da je došlo do samozapaljenja dijela baruta, nakon čega je došlo do jake eksplozije, pojave ugljen monoksida i gušenja jednog radnika.Vještačenjem je dakle utvrđeno da uzrok eksplozije nije teroristički akt,nastao podmetanjem eksplozivne naprave,nego je došlo do samozapaljenja dijela baruta i nakon toga do eksplozije.

Prilikom vršenja uviđaja tužilac koji vrši uviđaj i ovlašteno službeno lice koje mu pomaže po dolasku na lice mjesta ostaju van osiguranog područja i tu se upoznavaju sa zatečenim stanjem i to:

- a)da li je došlo do promjene lica mjesta,
- b)informišu se o prvim prikupljenim saznanjima,
- c)kakvo je mjesto događaja,
- d)ako lice mjesta nije dobro osigurano zatražiti da se osigura,
- e)ako postoje nepozvane osobe zatražiti da se udalje sa lica i oko lica mjesta,
- f)upoznati se sa licem mjesta i utvrditi odakle početi uviđaj,
- g)ako će skoro noć,utvrditi dali početi uviđaj ili ga odgoditi.

PRIMJER

Teroristički akt na jednu policijsku stanicu u Bosni i Hercegovini,tužilac tužilaštva BIH vodi uviđaj,pomažu mu pripadnici FUP-a i Državne agencije za istrage i zaštitu BiH.Po dolasku na lice mjesta formira se operativni štab.Udaljavaju se lica koja su nepozvana ulazila u osiguranu zonu da vide šta se dogodilo,te tom prilikom mogli uticati da se izmjeni lice mjesta i unište tragovi.Utvrđeno je i odakle da se krene sa vodenjem uviđaja i uviđajnih radnji.

Prilikom vršenja uviđaja od strane kriminalističke tehnike sačinjen je video zapis,foto dokumentacija lica mjesta,skica lica mjesta koja u biti uvijek prati fotodokumentaciju.Uzimaju se brisevi sa mjesta gdje je došlo do eksplozije,koji će nakon što se vještače kazati dali se radi o eksplozivu i o kojoj vrsti.

Kod druge vrste krivičnih djela(ubistvo,razbojništvo)tražimo i osiguravamo tragove:

- a)na mjestu događaja,
- b)na osumnjičenom(odjeća,obuća,tijelo i dr)stan,vozilo,kancelarija i dr.,
- c)na sredstvima izvršenja krivičnog djela(nož,oružje)
- d)na ukradenim predmetima i drugim predmetima,
- e)prilikom pretresa osoba i prostorija.

Tragovi imaju različit značaj te pokazuju a ujedno i dokazuju:

- a)kada je i gdje počinjeno krivično djelo,
- b)kako je izvršeno krivično djelo,
- c)način i sredstvo izvršenja krivičnog djela,
- d)ko je počinitelj,
- e)ko je žrtva.

4.2. Pretresanje stana, prostorija i lica

Jedna od radnji dokazivanja prema ZKP-u BiH je i radnja:

1. Član 51 ZKP-a BiH⁴² Pretresanja stana,ostalih prostorija i pokretnih stvari,a ujedno kompjuterskih sistema,uređaja za pohranjivanje kompjuterskih i elektronskih podataka,kao i mobilnih telefonskih aparata.

Stav 1 „ Pretresanje stana i ostalih prostorija osumnjičenog odnosno optuženog i drugih osoba, kao njihovih pokretnih stvari izvan stana može se preduzeti samo onda ako ima dovoljno osnova za sumnju da se kod njih nalaze učinitelj, saučesnik, tragovi krivičnog djela ili predmeti važni za postupak.“

Stav 2 „ Pretresanje pokretnih stvari u smislu odredbe stava 1 ovog člana, obuhvata i pretresanje kompjuterskih sistema uređaja za pohranjivanje kompjuterskih i elektronskih podataka, kao i mobilnih telefonskih aparata.Lica koja se koriste ovim uređajima dužna su omogućiti pristup predati medij na kojem su pohranjeni podaci te pružiti potrebna obavještenja za upotrebu tih uređaja. Lice koje odbije njihovu predaju može se kazniti prema odredbi člana 65 stav 5 ovog Zakona“.

Stav 3 „Pretresanje kompjutera i sličnih uređaja iz stava 2 ovog člana može se preduzeti uz pomoć stručnog lica.“

⁴² Član 115 ZKP-a RS-e, član 65 ZKP-a FBiH I član 51 ZKP-a BD-a

Član 52 ZKP-a BiH⁴³ Pretresanje osobe.

Stav 1 “ Pretresanje osobe može se poduzeti kada je vjerojatno da je ta osoba počinila krivično djelo ili da će se pretresanjem pronaći predmeti ili tragovi važni za krivični postupak.”

Stav 2 “ Pretresanje osobe obavlja osoba istog spola.”

Pretres stana i drugih prostorija i osoba obavljamo najčešće zato da otkrijemo i osiguramo tragove krivičnog djela. Ponekad tražimo tragove kako bi smo otkrili krivično djelo, a ponekad tragove koji bi nam ukazali tko je počinitelj, odnosno kako je izvršeno krivično djelo.

Pored navedenog svrha i cilj ove radnje je da se u fazi istrage dođe do predmeta koji potiču iz izvršenja krivičnog djela, to jest predmeta kojima je izvršeno krivično djelo (nož, vatreno oružje, mobiteli, kompjuteri, novac, razna dokumenta i dr.) i predmeti koji su otuđeni vršenjem krivičnih djela (novac, zlatni nakit, oružje, dokumenti idr).

Praksa je pokazala da se u radu na dokazivanju u fazi istrage pojedinih teških krivičnih djela (ubistva, organizovanog kriminala, terorizma, razbojništva i razbojničke krađe i dr) koristi usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretres stana i drugih prostorija, jer postoji opasnost od odlaganja vršenja ove radnje dokazivanja. Takođe pored radnje pretresa stana i drugih prostorija, često je potrebno izvršiti i radnju pretresanja lica i to po usmenoj naredbi Suda, uz predhodno odobrenje tužioca. Ista se vrši iz jednostavnog razloga što se može desiti da neko lice koje je zatečeno u stanu ili prostoriji po dolasku policijskih službenika ili u toku pretresa ima namjeru da se udalji iz prostorije ili objekta koje se pretresa, te ukoliko postoji sumnja da će iznijeti iz prostorije ili objekta dokaze koji se traže, izvršiće se lični pretres predmetnog lica.

PRIMJER

Pretres stana na Alipašinim polju vršio se sa ciljem pronalaska oružja tačnije pištolja. Prije početka pretresa osoba J.P pozvala svog advokata da prisustvuje pretresu. Advokat se odazvao na poziv i prisustvovao pretresu oko 15-ak minuta i kada je pošao da izađe iz stana izvršen je njegov lični pretres jer je postojala sumnja da može da iznese iz stana predmete koji se traže. Takođe mu je izvršen pretres aktne tašne. Prilikom pretresa kod istog nije ništa pronađeno, nakon čega je napustio stan, a daljim pretresom stana su pronađena četiri pištolja, jedan u stanu a tri je supruga lica kojem se pretresa bacila kroz prozor stana sa 12 sprata, koji su pali tačno ispred policijskih službenika koji su bili raspoređeni oko zgrade.

-Ovlaštena službena lica koja postupaju po naredbi za pretres stana i drugih objekata moraju paziti na rok u kojem se naredba ima izvršiti, 15 dana od izdavanja naredbe kada je u pisanom obliku.

-Naredba se ima izvršiti u periodu od 06,00 do 21,00 sati, ako u naredbi ne stoji da se može izvršiti u bilo koje doba dana i noći.

-Prije pretresanja potrebno je da se ovlašteno službeno lice predstavi, navede razlog pretresanja, i preda naredbu licu kod kojeg i nad kojim se vrši pretresanje, a ako u naredbi nije

⁴³ Član 116 ZKP-a RS-e, član 66 ZKP-a FBiH i član 52 ZKP-a BD-a

navedeno da je ovlašteno službeno lice dužno da se predstavi i navede razlog pretresanja, ovlašteno službeno lice može ući u stan ili druge prostorije bez navođenja navedenog.

-Radnja pretresa stana i drugih prostorija vrši se uz prisustvo dva svjedoka.

-Ukoliko pretresu stana nije prisutan korisnik stana na kojeg glasi naredba, pretresu stana prisustvuje neko od odraslih članova domaćinstva.

-Ako je stan ili drugi objekat prazan, naredbu o pretresu stana ovlašteno službeno lice stavlja na vidljivo mjesto.

PRIMJER

U Sarajevskom naselju Pofalići došlo je do bacanja ručne bombe i njene eksplozije pred kućom pripadnika EUPM-a, kojom prilikom nije bilo povrijeđenih, nastala manja materijalna šteta. Prikupljajući operativna saznanja došlo se do podatka o licu koje je bacilo bombu. Zbog hitnosti pretresa objekta gdje stanuje dobijena je usmena saglasnost za pretres objekta stana gdje stanuje. Po dolasku pred kuću gdje stanuje, utvrđeno je da je podstanar i da koristi donji sprat, a na gornjem spratu stanuje gazdarica. S obzirom da osumnjičenog nije bilo u stanu, nakon što je obavješten vlasnik kuće o razlogu dolaska, isti je otvorio vrata stana koji koristi osumnjičeni, te je izvršen pretres stana bez njegovog prisustva uz dva svjedoka kojom prilikom su pronađene dvije ručne bombe i manja količina zeljaste tvari koja asocira na marihuanu. Nakon pretresa stana naredba je ostavljena na vidljivom mjestu na stolu u sobi.

-Potrebno je sva lica koja se zateknu u stanu ili drugom objektu koji se pretresaju, legitimisati odnosno utvrditi identitet.

-Po završenoj radnji pretresanja stana i drugih prostorija sačiniti zapisnik o pretresanju u koji se unose podaci o licu i objektu koji se pretresa kao i predmeti koji se oduzimaju.

-Ovlašteno službeno lice sačinjava potvrdu o oduzetim predmetima i jedan primjerak te potvrde predaje licu od kojeg su oduzeti predmeti.

-Odmah, nakon završenog pretresa, bez odlaganja, ovlašteno službeno lice sačinjava službeni izvještaj o poduzetim radnjama po naredbi, naredbu, predmete koji su oduzeti i spisak oduzetih predmeta dostavlja Sudu. U praksi se jedna kopija naprijed navedenog dostavlja i Tužiocu.

U skladu sa članom 64 ZKP-a BiH⁴⁴, u određenim slučajevima Ovlašteno službeno lice može ući u stan i druge prostorije bez naredbe i bez svjedoka po potrebi;

Stav 1 “Ovlaštena službena osoba može ući u stan i druge prostorije bez naredbe i bez svjedoka i po potrebi, izvršiti pretresanje, ako stanar tog stana to želi, ako neko zove upomoć, ako je potrebno uhvatiti učinitelja krivičnog djela koji je zatečen na djelu ili radi sigurnosti ljudi i imovine, ako se u stanu ili drugoj prostoriji nalazi osoba koja se po naredbi suda ima pritvoriti ili prinudno dovesti ili koja se tu sklonila od gonjenja”.

⁴⁴ Član 128 ZKP-a RS-e, član 78 ZKP-a FBiH, član 64 ZKP-a BD-a

Stav 2 “ Ovlaštena službena osoba može pretresti osobu bez naredbe za pretresanje I bez prisutnosti svjedoka:

- a) Pri izvršenju naredbe o dovođenju
- b) Prilikom lišenja slobode
- c) Ako postoji sumnja da ta osoba posjeduje vatreno ili hladno oružje
- d) Ako postoji sumnja da će sakriti, uništiti ili riješiti se predmeta koji se trebaju od njega oduzeti I upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku”

Stav 3 “ Nakon izvršenja pretresanja bez naredbe za pretresanje I bez prisustva svjedoka, ovlaštena službena osoba mora odmah podnijeti izvještaj Tužitelju koji će o tome obavijestiti sudiju za prethodni postupak. Izvještaj mora sadržavati razloge pretresanja bez naredbe I svjedoka”.

Problem koji se policijskim službenicima javlja prilikom vršenja radnji dokazivanja iz člana 51 i 52 ZKP-a je obezbjeđivanje dva svjedoka u skladu sa članom 60 stav 4 ZKP-a BiH, jer je veoma teško naći u 06,00 ujutro dva svjedoka, komšije neće da budu svjedoci i onda sa ulice morate faktički da molite ljude da prisustvuju radnji pretresanja. S obzirom na ovu situaciju radnja pretresanja često umjesto u 06,00 kako stoji u Naredbi počinje znatno kasnije i ostavlja mogućnost da licu kojem se pretresa stan skloni dokaze, koristi telefon.

4.3. Privremeno oduzimanje predmeta

4.3.1. Član 65 ZKP-a BiH, Naredba za oduzimanje predmeta

U skladu sa članom 65 ZKP-a BiH⁴⁵,

Stav 1 “ Predmeti koji se po KZ BiH imaju oduzeti ili koji mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku privremeno će se oduzeti I na osnovu sudske odluke će se obezbjediti njihovo čuvanje”.

Stav 2 “ Naredbu za oduzimanje predmeta izdaje sud na prijedlog Tužitelja ili na prijedlog ovlaštene službene osobe koja je dobila odobrenje od Tužitelja “.

Stav 3 “ Naredba za privremeno oduzimanje predmeta sadrži naziv suda, pravni osnov za privremeno oduzimanje predmeta, naznaka predmeta koji podliježu oduzimanju, ime osobe od koje se oduzimaju predmeti, mjesto oduzimanja predmeta I rok u kojem se predmeti trebaju oduzeti”.

Stav 4 “ Oduzimanje predmeta vrši ovlaštena službena osoba na osnovu izdate naredbe”.

Stav 5 “ Ko drži predmete dužan ih je predati po naredbi suda. Osoba koja ih odbije predati, može se kazniti do 50.000 KM, a u slučaju daljnjeg odbijanja može se zatvoriti. Zatvor traje do predaje predmeta ili do završetka krivičnog postupka, a najduže 90 dana. Na isti način postupit će se prema službenoj ili odgovornoj osobi u Državnom organu ili pravnoj osobi”.

⁴⁵ Član 129 ZKP RS-e, član 79 ZKP-a FBiH I član 65 ZKP-a BD-a

Stav 6 “ Odredbe stava 5 ovog člana odnose se I na podatke pohranjenje u kompjuteru ili sličnim uređajima za automatsku obradu podataka. Pri njihovom pribavljanju posebno će se voditi računa o propisima koji se odnose na čuvanje tajnosti određenih podataka”.

Stav 7 “ O žalbi protiv rješenja kojim je izrečena novčana kazna ili je naređen zatvor odlučuje vijeće. Žalba protiv rješenja o zatvoru ne zadržava izvršenje rješenja”.

Stav 8 “ Pri oduzimanju predmeta naznačit će se gdje su pronađeni I opisat će se, a po potrebi, I na drugi način osigurati utvrđivanje njihove istovjetnosti. Za oduzete predmete izdat će se potvrda”.

Stav 9 “ Mjere iz stave 5 I 6 ovog člana ne mogu se primjeniti prema osumnjičenom odnosno optuženom niti osobama koje su oslobođene dužnosti svjedočenja”.

Sud obezbjeđuje čuvanje privremeno oduzetih predmeta.

Predmeti koji se najčešće oduzimaju su sredstva izvršenja krivičnog djela, i kao takvi služe kao dokaz izvršenja krivičnog djela.

Predmeti na kojima su tragovi, tragovi počinitelja ili drugi tragovi krivičnog djela(krvi, dlaka i dr).

Predmeti koji su nastali krivičnim djelom(krivotvoreni dokumenti, štetni ugovori i dr).

Predmeti koji su dobiveni krivičnim djelom(novac, zlato, oružje i dr).

Najbrojniji predmeti koje ovlaštena službena osoba mora privremeno oduzeti je:

- a) Roba i predmeti nedozvoljene trgovine,
- b) primljeni poklon ili mito,
- c) krivotvoreni novac i krivotvoreni vrijednosni papiri,
- d) Droge i sredstva za njihovu izradu,
- e) krivotvoreni vrijednosni papiri i sredstva za krivotvorenje,
- f) oružje i oruđe,
- g) kompjuteri i kompjuterski sistemi, cd-ovi,
- h) vozila idr.

Prilikom oduzimanja predmeta važno je voditi računa da ne opisujemo kvalitetu predmeta, jer neznamo jeli od zlata, srebra ili drugog materijala, nego dajemo generalan opis boje, veličine, rad, kao i neke oznake ako postoje. Kada se oduzima eksploziv samo se opiše izgled i što piše na omotu istog i ne navodi se da se radi o eksplozivu, jer postoji mogućnost da se prilikom vještačenja utvrdi da se neradi o eksplozivu nego nekoj drugom materiji. Ovo se odnosi i na narkotička sredstva koja se pronađu, bitno je dati detaljan opis, a vještačenje će reći dali se radi o narkotičkim sredstvima, tako naprijed i o zlatu, srebru i drugim materijalima.

4.3.2. Član 66 ZKP-a BiH, Privremeno oduzimanje predmeta bez naredbe

U skladu sa članom 66 ZKP-a BiH⁴⁶, Stav 1 “ Predmeti iz člana 65 stav 1 ovog Zakona mogu se privremeno oduzeti I bez naredbe suda ukoliko postoji opasnost od odlaganja. Ukoliko se osoba koja se pretresa izričito usprotivi oduzimanju predmeta, Tužitelj će u roku od 72 sata od izvršenog pretresanja podnijeti zahtjev sudiji za prethodni postupak za naknadno odobrenje oduzimanja predmeta”.

Stav 2 “ Ukoliko sudija za prethodni postupak odbije zahtjev Tužitelja, oduzeti predmeti se ne mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku. Privremeno oduzeti predmeti će se odmah vratiti osobi od koje su oduzeti”.

PRIMJER

Ukoliko je sa mobitela upućena ozbiljna prijetnja nekom licu, postoji realna opasnost da taj mobilni telefon kao sredstvo izvršenja krivičnog djela bude sklonjen ili uništen to ćemo isti privremeno oduzeti i bez naredbe suda.

Ako je lice koje je izvršilo krivično djelo ubistva zatečeno sa sredstvom kojim je izvršilo ubistvo, to će se isto oduzeti bez naredbe suda. Znači oduzimaju se svi predmeti koji potiču iz izvršenja krivičnog djela.

-Ukoliko se lice koje se pretresa izričito usprotivi oduzimanju predmeta, tužilac će u roku 72 sata podnijeti zahtjev sudiji za prethodni postupak za naknadno odobrenje oduzimanja predmeta.

-Ukoliko sudija za prethodni postupak odbije zahtjev tužioca, oduzeti predmeti se ne mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku, a privremeno oduzeti predmeti će se odmah vratiti licu od kojeg su oduzeti.

Prilikom samog preduzimanja ove mjere potrebno je obavjestiti tužioca, sa istim izvršiti konsultacije oko postupanja. Osobi od koje se privremeno oduzima predmet, od strane policijskog službenika je potrebno da se izda potvrda o privremenom oduzimanju predmeta.

4.3.3. Član 67 ZKP-a BiH⁴⁷, privremeno oduzimanje pisama, telegrama i drugih pošiljki

Privremeno se mogu oduzeti pisma, telegrami i druge pošiljke upućene osumnjičenom, odnosno optuženom ili one koje on odašilje, a koje se nalaze kod preduzeća ili lica koja vrše poslove pošte i telekomunikacija.

Pošiljka se privremeno oduzima ako postoje okolnosti zbog kojih se s osnovom može očekivati da će ova pošiljka poslužiti kao dokaz u postupku.

Naredbu izdaje Sud, na prijedlog tužioca.

Naredbu za privremeno oduzimanje pošiljki može izdati i tužilac, ako postoji opasnost od odlaganja s tim da ova naredba mora biti potvrđena od strane sudije u roku od 72 sata od privremenog oduzimanja pošiljke.

Ukoliko nebude potvrđena od strane sudije za prethodni postupak, nemože se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.

⁴⁶ Član 130 ZKP RS-e, član 80 ZKP-a FBiH I član 66 ZKP-a BD-a

⁴⁷ Član 131 ZKP RS-e, član 81 ZKP-a FBiH I član 67 ZKP-a BD-a

Nemože se primjenjivati na pisma,telegrame i druge pošiljke razmjene između osumnjičenog,optuženog i njegovog branioca.

Naredba za privremeno oduzimanje pošiljki sadrži:

-podatke o osumnjičenom,odnosno optuženom,

-način izvršenja naredbe i njeno trajanje

-preduzeće koje će izvršiti mjeru.

Mjere traju tri mjeseca,a može se i produžiti trajanje mjera još 3mjeseca,s tim što će se prekinuti kada prestane razlog za njihovo dalje preduzimanje.

Ukoliko to interesi postupka dopuštaju,o preduzetim mjerama obavjestiće se osumnjičeni,odnosno optuženi protiv koga su te mjere primjenjivane.

Izdate pošiljke otvara tužilac u prisustvu dva svjedoka,pri otvaranju će se paziti da se ne povrijedi pečat,a omot i adresa će se sačuvati.O otvaranju se sačinjava zapisnik.

Sadržaj pošiljki ili dijela pošiljki će se saopštiti osumnjičenom,odnosno optuženom,odnosno licu kojem je upućena,a dio pošiljke ili pošiljka predat će se tom licu,osim ako izuzetno tužilac smatra da bi to imalo štetne posljedice za uspješno vođenje krivičnog postupka.Ako je osumnjičeni,odnosno optuženi odsutan o upućenoj pošiljci obavjestiće se članovi njegove porodice.Ako osumnjičeni,odnosno optuženi ne traži predaju pošiljke,pošiljka će se vratiti pošiljaocu.

4.3.4. Član 68 ZKP-a BiH⁴⁸,popis privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije

Nakon privremenog oduzimanja predmeta i dokumentacije u zapisniku će se popisati privremeno oduzeti predmeti i dokumentacija i o tome izdati potvrda. U skladu sa članom 68 ZKP-a BiH Stav 1 “ Nakon privremenog oduzimanja predmeta I dokumentacije, u zapisniku će se popisati privremeno oduzeti predmeti I dokumentacija, I o tome izdati potvrda”.

Stav 2 “Ako popis predmeta I dokumentacije nije moguć, predmeti I dokumentacija će se staviti u omot I zapečatiti.”

Stav 3 “ Predmet koji je oduzet od fizičke, odnosno pravne osobe ne može se prodati, pokloniti ili na drugi način njime raspolagati”.

PRIMJER

Kada ovlaštena službena lica oduzimaju veću količinu dokumentacije od pravnog lica rjeđe od fizičkog, u slučajevima privrednog kriminaliteta praksa je da kada nije moguć popis dokumentacije zbog obimnosti,da se ista stavi u omote-veće papirne kese i zapečati i tako predaju na sud.

Predmeti koji su privremeno oduzeti od pravnog odnosno fizičkog lica,nemogu se prodati,pokloniti ili na drugi način njima raspolagati.

⁴⁸ Član 132 ZKP RS-e, član 82 ZKP-a FBiH I član 68 ZKP-a BD-a

4.3.5. Čuvanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije

Privremeno oduzeti predmeti i dokumentacija pohranjuju se u sudu ili sud na drugi način osigurava njihovo čuvanje.

Ovlaštena službena lica predaju privremeno oduzete predmete i dokumentaciju sudu uz službeni izvještaj, zapisnik i potvrdu o privremeno oduzetim predmetima. U toku predaje predmeta dolazi do problema kada se radi o minskoeksplozivnim sredstvima koja moraju imati adekvatno skladištenje, zašto ne odgovaraju prostorije suda. Da bi se izbjegla ova situacija potrebno je da sud izda naredbu da se ova sredstva uskladište u zato namjenjene prostorije civilne zaštite ili ministarstva odbrane. S obzirom da se radi o eksplozivima (mine, ručne bombe, eksploziv i dr) koji su osjetljivi na temperaturne promjene, zbog starosti osjetljivi na dodir i nošenje, to je potrebno i kad se na adekvatan način uskladište zatražiti naredbu suda da se minskoeksplozivna sredstva unište i prije okončanja sudskog postupka. Praksa je pokazala da policijski službenici u ovom slučaju Državne Agencije za istrage i zaštitu, kada se pronađu minsko eksplozivna sredstva, uz saglasnost tužioca Tužilaštva BiH i naredbu Suda BiH ista odlažu u zato namjenjene prostorije civilne zaštite ili ministarstva odbrane. Ovako bi trebalo da postupaju na svim nivoima policijski organi, tužilaštva i sudovi, jer eksploziv koji se pronađe je star, vrlo osjetljiv na temperaturne promjene, nije bio skladišten po propisima, pa može sam izazvati eksploziju.

4.4. Vještačenje

Vještačenje je radnja dokazivanja koja se koristi prilikom istraživanja krivičnog djela, u slučaju kada je za utvrđivanje postojanja ili ocjenu neke važne činjenice potrebno pribaviti stručno mišljenje lica koje raspolaže određenim znanjima kojim ne raspolažu nosioci istrage. U skladu sa odredbama Zakona o krivičnim postupcima⁴⁹ vještačenje se vrši na osnovu pismene naredbe tužioca ili suda. Poštivanje ove odredbe je osnova za zakonito pribavljenje dokaza putem vještačenja, obzirom da se rezultat vještačenja, shodno načelu neposrednog izvođenja dokaza, pri glavnom pretresu na sudu manifestuje kroz svjedočenje samog vještaka koji je vršio vještačenje i to davanjem nalaza o činjenicama koje je vještačio i mišljenja koje sadrži ocjenu o tim činjenicama.

Prilikom analize vještačenja kao jedne od radnji dokazivanja, korisno je razgraničiti pojam predmeta i objekta vještačenja, iako Zakoni o krivičnim postupcima u B i H pominju isključivo termin predmet vještačenja. Prihvatljivo je mišljenje da predmet vještačenja predstavljaju sve relevantne činjenice i okolnosti koje se u krivičnom postupku mogu i moraju ustanovljavati jedino primjenom posebnog stručnog znanja, dok je objekat vještačenja materijalni predmet stvar ili biće na koji je usmjerena djelatnost vještačenja, radi ustanovljavanja važnih činjenica koje čine predmet vještačenja⁵⁰, ali će u nastavku teksta biti korišten samo termin predmet vještačenja, a u skladu sa procesnim zakonima.

⁴⁹ član 96 ZKP B i H i DB, član 110 ZKP F B i H i član 160 ZKP RS

⁵⁰ S. Soković: Vještačenje kao dokaz u krivičnom postupku, Kragujevac 1997. str 201.

4.4.1. Ocjena zakonitosti dokaza koji je predmet vještačenja

Prije nego što sam tužilac ili po prijedlogu ovlaštenog službenog lica zauzmu tokom istrage stav da je radi prikupljanja dokaza nužno odrediti neko vještačenje, potrebno je analizirati sam predmet vještačenja iz aspekta zakonitosti njegovog pribavljanja. Pa tako na primjer, ako se radi o predmetu koji je oduzet prilikom izvršenja pretresa, potrebno je utvrditi da li je prilikom pretresa postupljeno u skladu sa sadržajem naredbe za pretres, da li su ispoštovane sve zakonske odredbe u smislu vremena i postupka njenog izvršenja, da li je propisno sačinjen zapisnik o pretresanju, kao i da li su tom prilikom propisno oduzeti predmeti za koje postoji potreba da se vještače. Ako se radi o potrebi vještačenja podataka o bankovnim depozitima i drugim transakcijama nekog lica potrebno je analizirati da li su ovi podaci koji će biti predmet vještačenja pribavljani na osnovu naredbe suda banci⁵¹. Ovakva analiza zakonitosti pribavljanja svakog predmeta vještačenja isključuje nepotrebno izdavanje novih naredbi za vještačenje u slučaju kada bi vještačenje postalo nezakonit dokaz, upravo zbog nezakonitog pribavljanja samog predmeta vještačenja.

4.4.2. Čuvanje predmeta vještačenja

Zbog činjenice da se u skladu sa odredbama Zakona o krivičnim postupcima oduzeti predmeti, pa i oni nad kojim će se vrši vještačenje pohranjuju u sudu ili sud na drugi način osigurava njihovo čuvanje, svi takvi predmeti se i predaju sudu, osim onih čije vještačenje ne trpi odlaganje zbog samih njihovih svojstava, odnosno mogućnosti kvarenja i propadanja, kao što je na primjer slučaj sa krvi ili ljudskim izlučevinama. Tužilac je upravo ovlašten da vrši otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije⁵², o kojoj radnji je dužan obavjestiti i lice ili preduzeće od kog su isti oduzeti, branioca i sudiji za prethodni postupak. Tokom preduzimanja ove radnje o kojoj se sačinjava i zapisnik potvrđuje se vjerodostojnost oduzetih predmeta, eventualno će biti izneseni prigovori odbrane na zakonitost njihovog pribavljenja, a ukoliko se radi o većem broju oduzetih predmeta tužilac će imati mogućnost da oduzete predmete sistematizuje, da izdvoji one koji se trebaju vještačiti, da ih numeriše, što će olakšati rad samim vještacima, kao i tužiocu prilikom izvođenja dokaza na glavnom pretresu. Nakon preduzimanja ove radnje tužilac će predmete ili dokumentaciju koje je potrebno vještačiti zatražiti od sudije za prethodni postupak. U određenim slučajevima kada to predviđa zakon⁵³, zatražiće se, ako je to moguće, samo dio neke materije, dok će se ostatak u potrebnoj količini i dalje čuvati u sudu za slučaj naknadnih analiza. Poštivanje ove odredbe u praksi nekada predstavlja problem zbog male količine materije koja je oduzeta ili tehničke nemogućnost njenog razdvajanja, koje situacije često dovode do prigovora odbrane. Nakon preuzimanja predmeta vještačenja iz suda, tužilac će iste predati vještaku, ustanovi ili državnom organu uz naredbu za vještačenje. Nakon izvršenog vještačenja se pokazala kao najbolja praksa da se predmeti koji su bili vještačeni odmah vrate u nadležni sud radi deponovanja i čuvanja, sve do trenutka kada će biti izvedeni kao jedan od dokaza tužilaštva na glavnom pretresu.

⁵¹ član 72 ZK B i H i DB, član 86 ZKP F B i H i član 136 ZKP RS

⁵² član 71 ZKP B i H i DB, član 85 ZKP F B i H i član 135 ZKP RS

⁵³ član 100 stav 2 ZKP B i H i DB, član 114 stav 2 ZKP F B i H i član 164 stav 2 ZKP RS

4.4.3. Izbor vještaka

Tužilac tokom istrage, ukoliko se ukaže potreba za vještačenjem, izdaje naredbu određenom licu ili stručnoj ustanovi, odnosno državnom organu, ako se u okviru istog takvo vještačenje može izvesti. Po pravilu, ako za to postoji mogućnost, naredba će se izdati ustanovi, odnosno državnom organu koji će odrediti jednog ili više stručnjaka koji će izvršiti vještačenje. U svakom slučaju, tužilac je taj koji treba da pazi na odredbe koje ukazuju na to ko ne može biti vještak⁵⁴ i da se na te odredbe decidno pozove u samoj naredbi, kako bi spriječio pribavljanje nezakonitog dokaza, a samim tim potrebu novog vještačenja po drugom vještaku, što bi dovelo do odugovlačenja same istrage, slabljenja njene efikasnosti, odnosno ugrožavanja samog cilja istrage. Dakle, prije izdavanja same naredbe za vještačenje tužilac treba da se informiše o tome da vještak eventualno nije osoba koja je saslušana kao svjedok ili će za to postojati potreba u daljnjem toku istrage, da nije eventualno oštećen krivičnim djelom, gdje je isti zaposlen i u kakvim je odnosima sa osumnjičenim licem ili oštećenim. Osim analiziranja okolnosti koje predstavljaju zakonske razloge za izuzeće vještaka, treba izvršiti obavezne provjere da vještak eventualno nije osuđivan zbog krivičnog djela davanja lažnog iskaza ili nekog drugog krivičnih djela koje bi moglo izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost. Tužilac treba da cijeni i ostale kvalitete tog lica kao što je stepen i vrsta njegovog obrazovanja, radno iskustvo, dosadašnje iskustvo u vještačenjima i njegovu vještinu odbrane nalaza i mišljenja na sudu. Postoje brojni vještaci koji sačinjavaju kvalitetne stručne nalaze i mišljenja koja na sudu tokom svjedočenja potvrde tokom direktnog ispitivanja od strane tužioca, ali se zbune pri unakrsnom ispitivanju od strane odbrane, pa ostavljaju veoma loš utisak pred sudom i slabe snagu tako izvedenog dokaza. Diskreditovanje iskaza vještaka tužilaštva kao svjedoka na glavnom pretresu od strane odbrane, često dovodi u pitanje donošenje osuđujuće presude, što upravo govori o značaju izbora ličnosti vještaka.

4.4.4. Pravac vještačenja

U naredbi za vještačenje tužilac treba da navede činjenice o kojim se vrši vještačenje⁵⁵. Faktički svojom naredbom tužilac nalaže vještaku da prvenstveno da svoj nalaz, tako što će objekat vještačenja (materija, trag, predmet, dokument, fizička osoba) dobro razmotriti i tačno navesti sve što zapazi i utvrdi, te da nakon toga da svoje mišljenje o predmetu vještačenja, koje treba da iznese nepristrasno u skladu sa pravilima nauke i vještine. Zahtjev tužioca u pogledu mišljenja o činjenicama koje se vještače treba biti jasan i određen iz aspekta pitanja na koja vještak svojim mišljenjem treba da odgovori. Da bi tužilac bio u mogućnosti da usmjeri vještačenje potrebno je da prije samog izdavanje naredbe vještaku i sam pomno analizira sav materijal koji će vještaku predati, sve druge do tada prikupljene dokaze, jer će na takav način utvrditi da li je eventualno potrebno da se prikupe još neki dodatni dokazi. Ovakvim pristupom i uz ovakvu pripremu tužilac će biti u mogućnosti da kroz svoju naredbu pravilno usmjeri vještaka da da odgovore na pitanja koja su relevantna za konkretan krivični predmet. U protivnom se može dogoditi da vještak svoj nalaz usmjeri na okolnosti koje nisu presudne za donošenje tužilačke odluke. Osim navedenog, veoma je bitno da se vještak obavezno upozna i sa činjenicama i dokazima koji idu u korist osumnjičenog lica, kako zbog izrade potpunog nalaza i mišljenja, zbog pripreme za unakrsno ispitivanje, kao i zbog činjenice da vještačenje u krivičnim predmetima može vršiti i odbrana, koja vještačenja u praksi polaznu osnovu grade na nalazima i mišljenjima vještaka koje je angažovalo tužilaštvo.

⁵⁴ član 98ZKP B i H i DB, član 112 ZKP F B i H i član 162 ZKP RS

⁵⁵ član 96 stav 1 ZKP B i H i DB, član 110 stav 1 ZKP F B i H i član 160 stav 1 ZKP

4.4.5. Vrste vještačenja

Zakoni o krivičnim postupcima pominju određen broj vrsta vještačenja, ali je sasvim logično da se mogu narediti i druga vještačenja, ako se tokom istraživanja nekog konkretnog krivičnog djela pojavi potreba za primjenom posebnih stručnih znanja i sposobnosti kojim ne raspolažu organi koji učestvuju u krivičnom postupku. Zakoni o krivičnim postupcima, u okviru glave koja se odnosi na radnje dokazivanja, odnosno odjeljka 7. koji sadrži odredbe o vještačenjima, decidno navode sljedeća vještačenja koja se razlikuju prema predmetu vještačenja i to:

1. Pregled i obdukcija leša i eksumacija leša

Kada postoje osnovi sumnje da je smrt nekog lica jasno povezana sa krivičnim djelom, tužilac obavezno izdaje naredbu za obdukciju, kako bi se vještak sudske medicine izjasnio o okolnostima bitnim za daljnje istraživanje krivičnog djela i to su da li na lešu ima povreda i koliko, da li su iste nanesene od strane drugog lica, čime i na koji način, koliko vremena prije nego što je smrt nastupila, koja povreda ili više njih je uzrokovala smrt ili se eventualno radi o ličnom svojstvu ili naročitom stanju organizma povrijeđenog, slučajnim okolnostima ili okolnostima pod kojim je povreda nanijeta, odnosno šta je prouzrokovalo smrt. U naredbi za obdukciju se vještaku obducentu naročito mora skrenuti pažnja da prilikom pregleda leša utvrdi eventualno prisustvo bioloških materijala (krv, pljuvačka, sperma, urin, dlake) kao i drugih organskih i neorganskih materija (biljni tragovi, tragovi tla, razne hemikalije) i da detaljno opiše gdje je materijal na lešu pronašao, kao i da ga sačuva za potrebe eventualnih vještačenja. Ovo je naročito slučaj sa nespornom krvi leša, koja se obavezno izuzima u posebno predviđenim kompletima koje obducentu predaju ovlaštena službena lica, a kako bi se neposredno nakon obdukcije ili naknadno mogla utvrditi krvna grupa leša, DNK profil, prisustvo otrova, psihotropnih supstanci ili stepen njegove alkoholisanosti. Samo pravilno usmjerenom naredbom za obdukciju se mogu dobiti potrebni odgovori na osnovu kojih se može vršiti daljnje istraživanje krivičnog djela u cilju utvrđivanja bitnih okolnosti da li je djelo izvršeno od strane jednog ili više izvršioca, kada i kojim sredstvom je krivično djelo izvršeno, na kojoj lokaciji u slučaju da je leš prenošen, kao i da li je do smrtnog ishoda došlo eventualno zbog posebnog stanja ili svojstava povrijeđenog. Potreba za ovim vještačenjima se ukazuje nekad i kada je nejasno da li je smrt nekog lica uzrokovana krivičnim djelom, pa često u praksi tužilaštava i ovlaštenih službenih lica dolazi do problema u radu sa službama mrtvozorstva na područjima određenih opština, obzirom da neke mrtvozorne službe ne žele da izdaju potvrde o smrti za određena lica zbog neuobičajenih okolnosti njihove smrti, iako je evidentno da se radi o prirodnim smrtima, pa su tužioci ponekad prinuđeni da izdaju naredbe za preglede leševa, kako bi vještaci sudske medicine potvrdili prirodne smrti, odnosno potvrdili da smrti nisu prouzrokovane krivičnim djelom ili u vezi sa počinjenjem krivičnog djela. U ovakvim situacijama se treba pozivati na postojeće pravilnike o postupku utvrđivanja smrti⁵⁶, kao i pravilnike o postupku obavljanja obdukcije⁵⁷, koji se donose na entiteckom nivou, na osnovu Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Ponekad postoji potreba da tužilac izdaje naredbu za forenzičko antropološku analizu i to u slučaju pronalaska samo skeletnih ostataka nekog lica. Tužilac može da izdaje naredbe za pomenuta vještačenja, dok ekshumaciju tijela, u cilju pregleda i obdukcije može narediti samo sud po zahtjevu tužioca⁵⁸.

⁵⁶ Pravilnik o postupku utvrđivanja smrti lica, Službeni glasnik RS broj 65/10

⁵⁷ Pravilnik o postupku obavljanja obdukcije, Službeni glasnik RS broj 65/10

⁵⁸ član 222 ZKP B i H i DB, član 237 ZKP F B i H i član 167 ZKP RS

2. Pregled i obdukciju začetka i novorođenčeta

Tužilac će narediti pregled i obdukciju začetka ukoliko je potrebno da se utvrdi starost, sposobnost za vanmaterični život i uzrok smrti začetka, odnosno pregled i obdukciju leša novorođenčeta ukoliko je potrebno da se utvrdi da li je rođeno živo ili mrtvo, da li je bilo sposobno za život, koliko je dugo živjelo, kao i vrijeme i uzrok smrti. U praksi se ove naredbe izdaju kod dokazivanja krivičnog djela protivpravnog prekida trudnoće i ubistva djeteta pri porođaju.

3. Toksikološko ispitivanje

Ukoliko postoji sumnja da je smrt nekog lica nastupila usljed trovanja, tužilac će narediti toksikološko ispitivanje. Kod ove vrste vještačenja, iz odredbi procesnih zakona proizilazi da se isto naređuje isključivo ustanovama ili državnim organima koji se bave ovakvim ispitivanjima. Materije, za koje se sumnja da su otrovi, se mogu nalaziti u samom lešu ili na nekom drugom mjestu. Naredba tužioca treba da bude usmjerena na utvrđivanje vrste, količine i djelovanja otrova. Trenutno na području Bosne i Hercegovine ne postoji ustanova koja se bavi ovom vrstom vještačenja, tako da se u slučaju potrebe ovakvih vještačenja, ista mogu izvršiti u zemljama okruženja.

4. Vještačenje tjelesnih povreda

U slučaju sumnje da je počinjeno krivično djelo tjelesne povrede, teške tjelesne povrede, ili drugo krivično djelo koja u svom osnovnom ili kvalifikovanom obliku sadrži nanošenje ili nastupanje tjelesnih povreda, tužilac će narediti vještačenje povreda. Odredbe procesnih zakona daju prioritet vršenju ovog vještačenja, nakon pregleda povrijeđenog, dok se u praksi uglavnom primjenjuje vještačenje na osnovu medicinske dokumentacije ili drugih relevantnih podataka iz spisa predmeta. Naredbom tužilac treba da traži od vještaka da tačno opiše sve povrede, da se izjasni o vrsti i težini svake pojedine povrede i njihovom ukupnom djelovanju, čime su povrede nanesene i na koji način, kakvo djelovanje obično prizvode, a kakvo su djelovanje imale u konkretnom slučaju, obzirom na okolnosti konkretnog slučaja.

5. Psihijatrijsko vještačenje

Tužilac će tokom istrage obavezno narediti psihijatrijsko vještačenje, ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog, ako je krivično djelo učinio zbog zavisnosti od alkohola ili opojnih droga ili zbog duševnih smetnji nije sposoban da učestvuje u postupku. Naređivanjem ove radnje dokazivanja, u slučaju postojanja pomenutih sumnji, tužilac poštuje načelo jednakosti u postupku u cilju utvrđivanja svih činjenica koje osumnjičenom mogu ići u korist, te kako bi još tokom istrage u slučaju neuračunljivosti osumnjičenog mogao propisno usmjeriti daljnji tok krivičnog postupka.

6. Vještačenje poslovnih knjiga

Kod krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa, kao i kod krivičnih djela protiv službene dužnosti se najčešće kao radnja dokazivanja koristi vještačenje poslovnih knjiga. Da bi vještak mogao dati potpun nalaz, a nakon toga i svoje mišljenje o predmetu vještačenja, potrebno je da izvrši uvid u dokumentaciju i poslovne knjige nekog preduzeća, drugog pravnog lica ili samostalnog privrednika. Nekada je uz naredbu za vještačenje dovoljno vještaku dostaviti dokumentaciju oduzetu po naredbi suda ili dobrovoljno predatu od pravnog lica, a nekada je potrebno da izvrši uvid i u kompletnu dokumentaciju u sjedištu pravnog lica, čije se poslovne knjige vještače. Kod ove vrste vještačenja je veoma bitno da tužilac, pravilno i u skladu sa bitnim obilježjima krivičnog

djela koje istražuje, usmjeri vještaka u naredbi na vještačenje određene vrste poslovne dokumentacije i na period iz kog potiče, a koji je vezan za period za koji postoje osnovi sumnje da je krivično djelo izvršeno. Naime, većinu pomenutih krivičnih djela vrše službena i odgovorna lica ili lica zaposlena u državnim organima i pravnim licima, pa je potrebno da tužilac, prije nego što izda naredbu za vještačenje poslovnih knjiga nekog pravnog lica, pribavi dokaze vezane za status osumnjičenih u tom pravnom licu za određeni vremenski period (odluka o izboru, imenovanju ili postavljenju, rješenje o rasporedu na radno mjesto, ugovor sa poslodavcem i slično) kako se ne bi nakon izvršenog vještačenja utvrdilo da osumnjičeni nije ima status nužan za izvršenje određenog krivičnog djela.

7. Analiza dezoksiribonukleinske kiseline

Tužilac će izdati naredbu za analizu dezoksiribonukleinske kiseline isključivo instituciji specijalizovanoj za tu vrstu vještačenja, ukoliko je to neophodno za određivanje identiteta ili činjenica da li tragovi materijala koji su otkriveni potiču od osumnjičenog, odnosno optuženog ili oštećenog. Svi zakoni o krivičnim postupcima u B i H na identičan način regulišu ovo vještačenje, s tim da Zakon o krivičnom postupku RS⁵⁹ predviđa da se uzorci pljuvačke radi vršenja DNK analize mogu uzimati uvijek i za to nije potreban pristanak lica, a takva radnja se ne može smatrati povredom tjelesnog integriteta. Veoma bitan aspekt ovog vještačenja je odredba o korištenju rezultata analize DNK u drugim krivičnim postupcima istog lica.

8. Ostala vještačenja

Kao što je ranije i navedeno, po potrebi tokom istrage se mogu narediti i druga vještačenja, odnosno upućivati zahtjevi raznim institucijama, državnim organima i stručnim licima, iako nisu decidno navedeni u zakonima, u slučaju kada su radi istraživanja konkretnog krivičnog djela potrebna posebna stručnih znanja i sposobnosti. Od istraživačkih sposobnosti tužioca i ovlaštenih službenih lica će zavisi kome će ti zahtjevi biti upućeni, kako će biti formulisan predmet vještačenja, odnosno konkretan zadatak koji se vještaku daje, a sve u cilju jasnog i potpunog rasvjetljenja bitnih obilježja krivičnog djela, te konačno pomoći sudu pri ocjeni dokaza. U praksi tužilaštava se veoma često pojavljuje potreba za mehanoskopskim vještačenjima u cilju utvrđivanja ispravnosti vatrenog oružja koje je upotrebjeno za izvršenje krivičnog djela ili pripadnosti zrna ili čaura određenom vatrenom oružju, vještačenjima tragova predmeta, obuće, zuba, tragova krvi i ljudskih izlučevina, tragova eksplozije ili požara kao i vještačenjima potpisa, rukopisa i pečata po vještacima grafolozima. Konačno se može zaključiti da predmet vještačenja mogu biti svi oni predmeti ili tragovi pronađeni na licu mjesta izvršenja krivičnog djela ili oduzeti u pretresima koji mogu biti dokaz za izvršenje nekog krivičnog djela.

Primjer: Prilikom pretresa po naredbi suda putničkog motornog vozila „Audi“ A-6 registarskih oznaka XXX-J-XXX, vlasništvo osumnjičenog XX je ispod patosnice iza vozačevog sjedišta pronađena sakrivena vrećica u kojoj se nalazio veći broj burmi različitih veličina i veći broj lančića, koji su po svom izgledu asocijali na predmete od dragocjenih metala, koji predmeti su osumnjičenom privremeno oduzeti. Protiv istog je naređena istraga zbog sumnje da je počinio krivično djelo nedozvoljene trgovine iz člana 281 stav 1 KZ RS. Osumnjičeni se branio sa navodom da se u konkretnom slučaju radi o bezvrijednoj bižuteriji. Da bi tužilac u ovom slučaju pravilno usmjerio istragu prioritarno je trebalo utvrditi da li su

⁵⁹ član 177 stav 2 ZKP RS

predmeti pronađeni prilikom pretresa zaista bižuterija ili se radi o predmetima od dragocjenih metala na šta je ukazivao njihov izgled, a posebno iz razloga utvrđivanja postojanja bitnih obilježja konkretnog krivičnog djela (vrijednost robe). U tom smislu tužilac je podnio zahtjev za utvrđivanje količine i finoće predmeta od dragocjenih metala, kao i otisaka žigova koji su se nalazili na predmetima Zavodu za standardizaciju i metrologiju Republike Srpske, Odjeljenju za verifikaciju i nadzor kako bi isti u skladu sa svojim nadležnostima, utvrdili finoću i gramažu predmeta od dragocjenih metala-zlata i srebra koji su oduzeti od osumnjičenog i izvršili provjeru žigova koji su otisnuti na navedenim predmetima. Uz zahtjev su zavodu dostavljeni i svi oduzeti predmeti, predati tužiocu od strane suda, a nakon preduzimanja radnje otvaranja i pregleda predmeta, kojom prilikom su svi predmeti prebrojani i numerisani u prisustvu osumnjičenog, njegovog branioca i Sudije za prethodni postupak. Iz izvještaja Zavoda za standardizaciju i metrologiju o verifikaciji predmeta od dragocjenih metala je proizilazilo da su svi navedeni predmeti od zlata, što je olakšalo utvrđivanje vrijednosti oduzetih predmeta i dokazivanje krivičnog djela nedozvoljene trgovine.

Primjer: Prilikom pretresa po naredbi suda podrumskih prostorija Robne kuće "XX" pronađena je i privremeno oduzeta štamparska mašina sa pratećom opremom i određeni broj matrica, odnosno ofset ploča (sa pripremom za izradu akciznih markica) što je ukazivalo na sumnju da je osumnjičeni koji je koristio podrumске prostorije, a kod kog je tokom pretresa kuće u kojoj je živio pronađena veća količina lažnih znakova za vrijednost (akcizne markice, gradske i republičke administrativne takse) počinio krivično djelo falsifikovanja znakova za vrijednost iz člana 277 KZ RS. Kako bi se tokom istrage utvrdilo da li je pomenuta štamparska mašina korištena za pravljenje znakova za vrijednost pronađenih kod osumnjičenog, tužilac je izdao naredbu stručnim licima, inače dugogodišnjim radnicima jedne gradske štamparije i to inženjeru elektrotehnike i grafičaru, za vještačenje štamparske mašine i prateće opreme kako bi se utvrdilo o kojoj vrsti mašine se radi, koje su njene tehničke karakteristike, u koju svrhu se koristi, koje su njene štamparske mogućnosti, da li je ista ispravna, da li se matrice, odnosno ofset ploče (sa pripremom akciznih markica) kao i ostala prateća oprema mogla koristiti za rad na toj mašini. Stručna lica su dala svoj nalaz i mišljenje iz kog je proizilazilo da je mašina ispravna, kao i da su se pronađene matrice mogle koristiti za rad na toj mašini uz pomoć pronađene prateće opreme (boje, papiri, mašine za perforiranje i rezanje papira,) što je bio jedan od ključnih dokaza tužioca u ovom krivičnom predmetu.

Kao jedno od vještačenja koja se često vrše tokom istraga za razne vrste krivičnih djela, zbog određenih specifičnosti, se posebno mora pomenuti vještačenje tragova papilarnih linija. Naime, odredbama Zakona o krivičnim postupcima⁶⁰ je dato ovlaštenje ovlaštenim službenim licima da uzimaju otiske prstiju osobe za koju postoje osnovi sumnje da je učinila krivično djelo, kao i od drugih osoba ako je potrebno utvrditi da li su njihovi otisci na nekim predmetima. Kontrolu ovog ovlaštenja faktički vrši tužilac, obzirom da lica prema kojim se preduzima radnja uzimanja otisaka ima pravo da podnese pritužbu tužiocu. Samo uzimanje otisaka papilarnih linija neke osobe, kao i fiksiranje spornih otisaka su aktivnosti koje uvijek preduzimaju ovlaštena službena lica koje se trebaju obavljati u skladu sa stručnim uputstvima pojedinih organizacionih jedinica policijskih agencija, jer se radi o veoma bitnim dokazima za utvrđivanje identiteta izvršioca ili prisustva izvršioca na određenom mjestu.

⁶⁰ član 220 stav 2 i 3 ZKP B i H i DB, član 235 stav 2 i 3 ZKP F B i H i član 220 stav 2 i 3 ZKP RS

4.5. Naredba Banci ili drugom pravnom licu

Naredba banci ili drugom pravnom licu je specifična radnja dokazivanja⁶¹ koja se primjenjuje u istragama koje se vode zbog osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo koje je povezano sa dobijanjem imovinske koristi. Iz odredbi procesnih zakona proizilazi da je tužilac jedini ovlašten da podnosi sudu prijedlog za izdavanje naredbe banci ili drugom pravnom licu koje vrši finansijsko poslovanje. Izdavanje ove naredbe od strane suda tužilac će predložiti u tri slučaja:

1. ako su mu kao dokaz za konkretno krivično djelo koje istražuje potrebni podaci o bankovnom depozitima i drugim finansijskim transakcijama i drugim poslovima osumnjičenog lica, kao i lica za koja se osnovano vjeruje da su uključeni u te transakcije i poslove
2. ako je potrebno da se privremeno obustavi izvršenje finansijske transakcije za koju postoji sumnja da predstavlja krivično djelo, da je namjenjena izvršenju krivičnog djela, da služi prikrivanju krivičnog djela ili prikrivanju dobiti ostvarene krivičnim djelom
3. u cilju utvrđivanja i pronalaženja nezakonito pribavljene imovine i prikupljanja dokaza o tome, kada se naređuje preduzimanje i posebnih istražnih radnji⁶²

Upravo zbog zakonski propisane višestruke primjene ove radnje dokazivanja (gore opisana tri slučaja) u praksi tužilaštava dolazi do konfuzije u primjeni ovih odredbi, jer je nejasno kada i za koja krivična djela se može primjeniti ova radnja dokazivanja. Nakon analize zakonskih odredbi, može se konstatovati da se ova radnja u prvom slučaju koristi za istraživanje određenog krivičnog djela. Tužilac će predložiti donošenje naredbe od strane suda kako bi prikupio podatke koje posjeduje banka, mikrokreditna organizacija, registar hartija od vrijednosti ili neko drugo pravno lica koja vrše finansijsko poslovanje, a koji podaci bi mogli biti dokaz za krivično djelo koje se istražuje. U praksi tužilaštava se ova radnja dokazivanja najčešće i koristi za istraživanje krivičnih djela iz oblasti carine, krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa, krivičnih djela protiv službene dužnosti, kao i svih drugih krivičnih djela za čije dokazivanje su potrebni podaci kojim raspolažu banke i druga pravna lica koja vrše finansijsko poslovanje. Naredbom suda izdatom banci se na izvjestan način dublje zadire u prava i slobode osumnjičenih lica, a naročito lica koja su uključena u njihove finansijske transakcije i poslove, što je vjerovatno opredjelilo zakonodavca da u ovakvim slučajevima da isključivo tužiocu ovlaštenje za predlaganje izdavanja naredbe, isključujući mogućnost da ovlaštena službena lica predlažu izdavanje ovakvih naredbi, uz ranije pribavljenu saglasnost tužioca. U praksi tužilaštava se pojavljuju slučajevi kada ovlaštena službena lica tokom svog rada po prijavama, u cilju utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo ili utvrđivanja identiteta izvršioca imaju potrebu za nekim podacima kojim raspolažu banke. U tom slučaju dostavljaju tužiocu akt u kom navode podatke iz kojih proizilazi potreba da se sudu predloži izdavanje naredbe banci ili drugom pravnom licu, na koji način u ranoj fazi uključuju tužioca u istraživanje krivičnog djela, dok tužilac cijeni potrebu podnošenja takvog prijedloga sudu.

⁶¹ član 72 ZKP B i H i DB, član 86 ZKP F B i H i član 136 ZKP RS

⁶² član 116 ZKP B i H i DB, član 130 ZKP F B i H i član 226 ZKP RS

Primjer: Oštećena XX se obratila CJB iznoseći sumnje da je NN lice neovlašteno na bankomatu „BB“ banke uzelo i prisvojilo novac, koji je bankomat sa zakašnjenjem izbacio nakon transakcije koju je ona obavila svojom debitnom karticom. Naime, kritičnog dana u 09.57 časova na pomenutom bankomatu oštećena je pokušala da izvrši transakciju preko svoje debitne kartice, kojom prilikom joj je aparat vratio karticu, dok transakcija nije bila izvršena, nakon čega je ušla u poslovni prostor banke, transakciju obavila na šalteru i podigla iznos od 450,00 KM. Po dostavljanju izvještaja banke o njenim transakcijama za prethodni mjesec, oštećena je uočila registrovane svoje dvije transakcije u jednom danu i to jednu u 09.57 časova izvršenu na bankomatu i drugu u 09.58 časova izvršenu na šalteru banke, obe na iznose od po 450,00 KM. Ovlaštena službena lica su zbog osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo utaje (odnosno da je nepoznato lice protivpravno prisvojilo novac koji je bankomat naknadno izbacio, dok je oštećena bila u unutrašnjosti banke) dostavili akt tužiocu kojim su tražili podnošenje prijedloga sudiji za prethodni postupak nadležnog suda za izdavanje naredbe "BB" banci, da dostavi sve podatke vezane za transakcije oštećene izvršene kritičnog dana i to: izvještaj sa pregledom svih transakcija oštećene, pregled transakcija izvršenih na bankomatu nakon sporne transakcije oštećene, podatke za klijenta banke koji je izvršio sljedeću transakciju na bankomatu nakon sporne transakcije, kao i zapis video nadzora bankomata sporne transakcije oštećene i sljedeće izvršene transakcije, kako bi se ovi podaci mogli koristiti kao dokaz u krivičnom postupku. Nakon procjene podataka dostavljenih od strane ovlaštenih službenih lica tužilac je stavio sudu prijedlog za izdavanje naredbe banci za dostavljanje podataka o pomenutim finansijskim transakcijama

Potrebno je naglasiti da, u ovom prvom slučaju, postoji ovlaštenje tužioca da u hitnim slučajevima i sam izda naredbu banci i drugim pravnim licima za dostavljanje podataka o bankovnom depozitima i drugim finansijskim transakcijama osumnjičenog i drugih lica, uz obavezu obavještavanja suda, ali dobijene podatke mora zapečatiti, do donošenja odluke suda. Ukoliko sud u roku od 72 časa od dobijanja obavjesti od tužioca ne donese naredbu, tužilac podatke mora vratiti bez prethodnog otvaranja. Ovakva rješenja procesnih zakona omogućavaju tužiocu da prikuplja dokaze u situacijama koja ne trpe odlaganje, obzirom da ne postoji mogućnost prikupljanja ovakvih podataka na osnovu usmenog zahtjeva tužioca, ali je istovremeno obezbjeđena sudska kontrola zakonitosti preduzimanja ove radnje dokazivanja.

U drugom slučaju naredba banci ili drugom pravnom licu se koristi za sprečavanje izvršenja i prikrivanja krivičnih djela, pa tužilac po dobijanju određenih informacija može staviti prijedlog sudu za izdavanje naredbe pravnom ili fizičkom licu za privremeno obustavljanje određene finansijske transakcije, kao i da se sredstva namjenjena za tu transakciju privremeno oduzmu. Po svojim efektima u ovom slučaju naredba predstavlja jedan specijalni oblik naredbe za privremeno oduzimanje predmeta.

Primjer: Tužilac je po prijavi Registra hartija od vrijednosti vodio istragu protiv XX zbog osnova sumnje da je počinio krivično djelo prevare iz člana 229 stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika RS. Osumnjičeni je na tačno neutvrđen način, ishodovao prenos svih 1.300.211 običnih akcija državnog kapitala kupljenih od "B" preduzeća oznake BB-A, nominalne vrijednosti 1 KM na svoje ime, iako su zajedno sa njim kao zajednički učesnici na licitaciji akcija državnog kapitala tog preduzeća kod Direkcije za privatizaciju bila još dva lica sa po 33,33 %. Prije podnošenja prijave i otvaranja same istrage osumnjičeni je veći dio akcija prometovao, pa je stanje na njegovom računu u vrijeme vođenja istrage bilo XXXXX običnih akcija državnog kapitala kupljenih od "B" preduzeća oznake BB-A. Punomoćnik Registra hartija od vrijednosti je tužilaštvu dostavio inicijativu za podnošenje prijedloga za

obustavljanje finansijske transakcije, odnosno zabrane raspolaganja sa preostalim akcijama. Ova inicijativa je podnesena zbog činjenice da je osumnjičeni od registra tražio izdavanje potvrde o stanju svog vlasništva na akcijama, pa je na taj način kod njih stvorio sumnju da će vršiti prometovanje i preostalim akcijama. Tužilac je na bazi ovih podataka stavio prijedlog za donošenje naredbe za privremeno obustavljanje finansijske transakcije do okončanja postupka, jer je iz pomenute inicijative proizilazila sumnja da osumnjičeni ima namjeru da prometuje preostale akcije.

I kod ovog slučaja izdavanju naredbe banci i drugoj pravnoj osobi, iako se suštinski radi o potrebi hitnog postupanja (sprečavanje izvršenja i prikrivanja krivičnih djela), ne postoji mogućnost da naredbu donese tužilac uz obavještanje suda. Posebno treba pomenuti da ovlaštena službena lica Finansijsko obavještajnog odjela Državne agencije za istrage i zaštitu shodno članu 48 Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma⁶³ mogu izdati pismeni, pa čak i usmeni nalog za privremenu obustavu sumnjive transakcije, na period do 5 dana. Ovakva zakonska mogućnost omogućava hitnu reakciju ovlaštenih službenih lica u cilju prevencije izvršenja i prikrivanja krivičnih djela, kao i bržeg istraživanja počinjenih krivičnih djela.

U trećem slučaju naredba banci ili drugoj pravnoj osobi se koristi kao jedno od sredstava za utvrđivanje, pronalaženje i dokazivanje nezakonito pribavljene imovine, odnosno za finansijske istrage. U ovom slučaju sud može na prijedlog tužioca da odobri istovremenu primjenu jedne ili više posebnih istražnih radnji, vjerovatno u cilju pronalaska nezakonito pribavljene imovine.

Vezano za ovaj treći slučaj, posebno treba napomenuti da je u Republici Srpskoj dana 01.07.2010. stupio na snagu Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela⁶⁴ kojim su uređeni uslovi, postupak i organi nadležni za otkrivanje, oduzimanje i upravljanje imovinom stečenom izvršenjem krivičnog djela. Prema ovom zakonu, kojim je faktički regulisan postupak finansijske istrage, oduzimanja i upravljanja oduzetom imovinom, nadležni organi su tužilaštvo (prema nadležnosti suda za krivično djelo iz koga potiče imovina), sud, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS⁶⁵ i Agencija za upravljanje oduzetom imovinom.

4.6. Naredba operateru telekomunikacija

4.6.1. Značaj primjene

Naredba operateru telekomunikacija je još jedna od radnji dokazivanja koja je u procesnim zakonima smještena u odjeljku koji se odnosi na privremeno oduzimanje predmeta i imovine⁶⁶. Može se konstatovati da ova radnja ima izuzetan značaj kod istraživanja raznih vrsta krivičnih djela, zbog činjenice da gotovo ne postoji lice koje ne posjeduje osim fiksnog i mobilni telefon. Osim privatnih i poslovnih potreba mobilni telefon sve češće postaje i sredstvo koje se koristi prilikom izvršenja krivičnih djela. Primjenom naredbe operateru telekomunikacija se mogu prikupiti korisni podaci o međusobnim kontaktima osumnjičenih lica, spornim kontaktima sa oštećenim licima, mjestu gdje se isti nalaze ili su se nalazili u

⁶³ Službeni glasnik B i H broj 53/09

⁶⁴ Službeni glasnik RS broj 12/10

⁶⁵ Jedinica za posebne istrage, Odjeljenje za finansijske istrage i otkrivanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, u okviru Uprave kriminalističke policije MUP RS

⁶⁶ član 72a ZKP B i H i DB, član 86a ZKP F B i H i član 136 a ZKP RS

određeno vrijeme i to lociranjem njihovih mobilnih telefona preko baznih ćelija, kao i razni drugi podaci bitni za istraživanje počinjenog krivičnog djela. Osnovni uslovi za donošenje ove naredbe su postojanje osnova sumnje da je neko lice počinilo krivično djelo, kao i mišljenje podnosioca prijedloga da podaci čije se pribavljanje naredbom traži mogu biti dokaz u krivičnom postupku ili poslužiti prikupljanju informacija koje mogu biti od koristi u krivičnom postupku. Naredbu operateru telekomunikacija izdaje sud na prijedlog tužioca ili prijedlog ovlaštenih službenih lica koja su dobila odobrenje od tužioca. Značajno je ovlaštenje koje ima tužilac u hitnim slučajevima, kada može i sam narediti dostavljanje ovih podataka, koji se trebaju zapečatiti. Tužilac o izdavanju naredbe obavještava sud koji u roku od 72 sata može izdati naredbu, a u protivnom se podaci moraju vratiti bez prethodnog otvaranja. Efikasnost ove radnje dokazivanja je proširena zakonskom mogućnošću dostavljanja podataka o korištenju telekomunikacionih usluga i od lica za koje postoje osnovi sumnje da počinocu, odnosno od počinioca, prenosi informacije u vezi sa krivičnim djelom, odnosno ako postoji sumnja da počinitelj koristi njegovo sredstvo telekomunikacije, na primjer oštećenog lica. Po pravilu, do početnih podataka o licima i sredstvima komunikacije o kojim se ovom naredbom traže podaci dolaze ovlaštena službena lica operativnim radom na terenu. Pri prikupljanju ovih podataka najveći problem predstavlja činjenica da izvršioc krivičnih djela rijetko koriste isti pretplatnički broj telefona, koji se ponekad može pronaći i u informativnim centrima operatera. Izvršioc krivičnih djela najčešće mijenjaju pretplatničke brojeve koje koriste u svojim mobilnim telefonima, pa je najsigurniji podatak na osnovu kog se može predložiti izdavanje naredbe operateru telekomunikacija IMEI broj telefonskog aparata. IMEI je skraćeni od engleskih riječi Internacional Mobile Equipment Identity što ustvari predstavlja međunarodnu identifikaciju mobilnog telefona. IMEI predstavlja niz od 15 cifri koje sadrže podatke o porijeklu, modelu i serijskom broju telefona, različit za svaki telefonski aparat i koji se ne može mijenjati⁶⁷. Ukoliko je ovlaštenim službenim licima poznat IMEI broj telefonskog aparata, veoma lako putem naredbe operateru telekomunikacija se mogu dobiti podaci o serijskim brojevima SIM kartica, odnosno pretplatničkim brojevima koji su korišteni u tom telefonskom aparatu. Iako postoji zakonska obaveza operatera telekomunikacija ili drugih pravnih lica koja pružaju telekomunikacione usluge za dostavljanje podataka o korištenju telekomunikacionih usluga lica na koje se odnose sudske naredbe, često se dešava da tužilac duži period čeka dostavljanje podataka, što posebno usporava istragu u onim slučajevima kada traženi podaci trebaju da usmjere daljnji tok istrage.

4.6.2. Praktična primjena Član 72 a ZKP-a BiH⁶⁸, Naredba operateru telekomunikacija

U skladu sa članom 72 ZKP-a BiH stav 1 “Ako postoje osnovi sumnje da je neko lice počinilo krivično djelo, Sud može, na osnovu prijedloga tužioca ili na prijedlog ovlaštenih službenih lica koja su dobila odobrenje od tužioca, narediti da operater telekomunikacija ili drugo pravno lice koje vrši pružanje telekomunikacionih usluga dostavi podatke o korištenju telekomunikacionih usluga tog lica, ako bi takvi podaci mogli biti dokaz u krivičnom postupku ili poslužiti prikupljanju informacija koje mogu biti od koristi u krivičnom postupku”.

Stav 2 “ U hitnim slučajevima tužilac može narediti radnje iz stave 1 ovog člana I dobiveni podaci biće zapečaćeni dok ne bude izdata sudska naredba. O preduzetim mjerama tužilac odmah obavještava sudiju za prethodni postupak koji može u roku od 72 sata izdati naredbu.

⁶⁷ Miladinović A. Značaj IMEI prilikom rasvjetljenja krivičnih djela, Zbornik radova „Primjena savremenih metoda i sredstava u suzbijanju kriminaliteta“, Brčko, Internacionalna asocijacija kriminalista, 2008. str.536.

⁶⁸ Član 72 a ZKP DB

U slučaju da sudija za prethodni postupak ne izda naredbu, tužilac će podatke vratiti bez prethodnog otvaranja”.

Stav 3 “ Radnje iz stave (1) ovog člana mogu se odrediti i prema licu za koje postoje osnovi sumnje da počinio, odnosno od počinio prenosu informacije u vezi s krivičnim djelom, odnosno da počinilac koristi njegovo sredstvo telekomunikacije”.

Stav 4 “ Operateri telekomunikacija ili drugo pravno lice koji pružaju telekomunikacijske usluge tužni su tužiocu i policijskim organima omogućiti provođenje mjera iz stave (1) ovog člana”.

PRIMJER

Veliki broj prijetećih poziva i sms poruka upućuje se sa mobilnih aparata rijetko sa fiksnih telefona. Kako bi se došlo do dokaza ko je vlasnik broja i mobilnog telefona sa kojeg je upućena sms poruka ili poziv to može ovlašteno službeno lice zatražiti od tužioca da od suda dobije naredbu da određeni telekom operater dostavi podatke o vlasniku telefonskog aparata i broja sa kojeg je upućen poziv ili sms poruka. Uglavnom se prijeteće poruke sms ili pozivi šalju sa ultra kartica, kartica koje nisu na pretplatu, što znači da se ne zna ko je vlasnik, te je potrebno u zahtjevu za izdavanje naredbe zatražiti pored imena i prezimena vlasnika i listig odlazno dolaznih poziva, sms poruka, kako bi se na osnovu tog mogao utvrditi vlasnik broja i telefona sa kojeg je upućena prijetnja.

Takođe u radu na otkrivanju najtežih oblika krivičnih djela terorizma, organizovanog kriminaliteta vrlo često tužilac i ovlaštena službena lica, pri identifikaciji lica, njihovim vezama, prije i poslije počinjenja krivičnog djela traže naredbu suda da telekom operater dostavi podatke nekad samo o broju jer se ne zna ko je vlasnik, a nekad o vlasniku i broju. Ova istražna radnja je vrlo česta.

Često se događa da izvršioi krivičnih djela i lica koja pripremaju krivična djela imaju više ultra kartica, neke koriste samo jednom i bacaju, te se iz ovog razloga od suda u naredbi traži da se po IMEI broju telefona utvrdi, koje je sve kartice taj telefon koristio, a idući tim tragom da se utvrdi i vlasnik.

-U hitnim slučajevima tužilac može narediti telekom operateru da mu dostavi podatke o korištenju telekomunikacijskih usluga određenog lica, a nekad samo broja telefona radi utvrđivanja vlasnika tog broja i tom prilikom se traže i listinzi odlazno dolaznih poziva, sms poruka, jer je moguće da se radi o ultra kartici odnosno pripeid usluzi i tom prilikom nećemo moći dobiti vlasnika kartice-broja, nego će ovlašteno službeno lice na osnovu listinga odlazno dolaznih poziva i sms pruka preduzeti radnju utvrđivanja vlasnika kartica-broja. O ovim preduzetim mjerama tužilac odmah obavještava sudiju za prethodni postupak koji može u roku od 72 sata izdati naredbu. U slučaju da sudija za prethodni postupak ne izda naredbu, tužilac će podatke vratiti bez prethodnog otvaranja.

-Naredba operateru telekomunikacija da dostavi podatke o korištenju telekomunikacijskih usluga mogu se odrediti i prema licu za koje postoje osnovi sumnje da počinio, odnosno od počinio prenosu informacije u vezi sa krivičnim djelom, odnosno da počinilac koristi njegovo sredstvo telekomunikacija.

-Operater telekomunikacija ili druga pravna lica koja pružaju telekomunikacijske usluge,dužni su postupiti po naredbi suda.Praksa je pokazala da telekom operateri postupaju i po naredbi tužioca i suda,nekad je to samo nedovoljno brzo,a nekad daju samo djelimičan odgovor na naredbu pa se mora tražiti dodatno vršenje provjera što nekad oduzima dragocjeno vrijeme u istrazi i tužilaštvu i policijskim službenicima koji zajedno rade na istrazi.Bitno je ostvariti dobar odnos sa telekom operaterima i osobama koja rade u njima i koja znaju prepoznati šta se traži naredbama,kako bi se izbjeglo dodatno traženje podataka i s tim gubljenje vremena u istragama koje je nekad vrlo važan faktor.

4.7. Saslušanje svjedoka

4.7.1.Član 81,82,83,84,85,86,87,88,89,90,i 91 ZKP-a BiH.

U skladu sa članom 81 ZKP-a BiH⁶⁹, Stav 1” Svjedoci se saslušavaju kada postoji vjerovatnoća da će svojim iskazom moći dati obavjest o krivičnom djelu, učinitelju i o drugim važnim okolnostima”.

Stav 2 “Poziv za svjedočenje dostavlja tužitelj, odnosno sud.Pozivanje kao svjedoka maloljetne osobe koja nije navršila 16 godina života vrši se preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe da se hitno postupa ili drugih okolnosti”.

Stav 3 “Svjedoci koji se zbog starosti, bolesti ili teških tjelesnih mana ne mogu odazvati pozivu, mogu se saslušati u svom stanu, bolnici ili na drugom mjestu”.

Stav 4 “ U pozivu se svjedok obavještava da se poziva u svojstvu svjedoka,o mjestu i vremenu kada se treba odazvati pozivu,kao i posljedicama neodazivanja pozivu”.

Stav 5 “Ukoliko se svjedok ne odazove pozivu, niti svoj izostanak opravda, sud može izreći novčanu kaznu do 5.000,00 km ili narediti prinudno dovođenje”.

Stav 6 “ Naredbu za dovođenje svjedoka izvršava sudska policija. Izuzetno, naredbu može izdati I tužitelj ukoliko uredno pozvani svjedok ne dođe a svoj izostanak ne opravda, s tim da ovu naredbu mora odobriti sudija za prethodni postupak u roku od 24 sata od izdavanja naredbe”.

Stav 7 “ Ukoliko svjedok odbije da svjedoči sud može na prijedlog tužitelja donijeti rješenje o kažnjavanju svjedoka, koji je upozoren na posljedice, bez zakonskih razloga novčanom kaznom do 30.000 KM. Protiv ovog rješenja dopuštena je žalba koja ne zadržava izvršenje”.

Stav 8 “ O žalbi protiv rješenja iz stavova (5) I (7) ovog člana odlučuje vijeće (član 24 stav (7))

U toku provođenja istrage od strane tužilaštva i nadležnog tužioca omogućeno je da i ovlašteno službeno lice provodi radnju dokazivanja saslušanja svjedoka po odobrenju tužioca,na zato već pripremljenim obrascima zapisnika o saslušanju svjedoka,koji

⁶⁹ Član od 145-154 ZKP-a RS-e, član od 95-104 ZKP-a FBiH I član od 81-91 ZKP-a BD-a

mogu služiti kao dokaz prilikom podizanja optužnice. Zapisnik o saslušanju svjedoka, koji može služiti kao dokaz prilikom podizanja optužnice, usklađen je sa ZKP-om. Ovlaštena službena lica prije nego pristupe saslušanju svjedoka potrebno je da ostvare kontakt sa tužiocem, što se vrlo često i radi, sa ciljem da im tužilac da upute na koje okolnosti da saslušaju svjedoka i tako sačine zapisnik o saslušanju, koji bi mogao poslužiti kao dokaz prilikom podizanja optužnice i upućivanja istih u sud, kao i zbog tog što su često ovlaštena službena lica ispitivala svjedoke na okolnosti koje nisu od značaja za dokazivanje krivičnog djela.

Ovlašteno službeno lice, kada je otvorena istraga, po naredbama tužioca, mogu uputiti poziv svjedoku za saslušanje, ali svjedok se nemora odazvati na poziv da pristupi u Agenciju za sprovođenje zakona. Za neodazivanje pozivu nije predviđena ni jedna vrsta sankcije, ni novčana kazna ni dovođenje. Cijeni se potrebnim da se u ZKP ugradi odredba koja bi omogućavala ovlaštenim službenim licima, da u toku sprovođenja istrage, mogu upućivati pozive svjedocima po odobrenju tužioca, te da mogu uputiti sudu zahtjev za izdavanje naredbe za dovođenje svjedoka, koju će sami izvršiti. U praksi se dešava da zbog neodazivanja na poziv, ovlaštena službena lica ne mogu postupiti po naredbama tužilaštva, ne mogu privesti ili novčano kazniti lice jer ne postoji zakonski osnov, što sve opet tužilaštvu oduzima dragocjeno vrijeme u postupanju po predmetima.

U skladu sa članom 83 ZKP-a BiH, Stav 1 Lica koja mogu odbiti svjedočenje su :

- a) Bračni odnosno vanbračni drug osumnjičenog, odnosno optuženog,
- b) Roditelji ili dijete, usvojlac ili usvojenik osumnjičenog ili optuženog.

Stav 2 “ organ koji vodi postupak, dužan je da osobe iz stava 1. Ovog člana prije njihovog saslušanja ili čim sazna za njihov odnos prema osumnjičenom, odnosno optuženom, upozori da mogu odbiti svjedočenje. Upozorenje i odgovor se unose u zapisnik”.

Stav 3 “Osoba koja može odbiti svjedočenje prema jednom od osumnjičenih, odnosno optuženih, može odbiti svjedočenje i prema ostalim osumnjičenim, odnosno optuženim, ako se njen iskaz prema prirodi stvari ne može ograničiti samo na ostale osumnjičene odnosno optužene.

Stav 4 “Ako je svjedok saslušan lice koje može odbiti svjedočenje a nije na to upozoreno ili se nije izričito odreklo tog prava ili to upozorenje ili odricanje nije uneseno u zapisnik, na takvom iskazu ne može se zasnivati sudska odluka”.

-Pravo svjedoka da ne odgovara na pojedina pitanja

-Svjedok ima pravo da ne odgovara na pojedina pitanja ako bi ga istiniti odgovor izložio krivičnom gonjenju.

-Svjedok koji koristi ovo pravo odgovorit će na to pitanje ako mu se da imunitet.

-Imunitet se daje odlukom tužioca.

-Svjedok koji je dobio imunitet i koji je svjedočio, neće se krivično goniti osim ako je dao lažni iskaz.

Iz prakse Agencija za sprovođenja istraga vrlo malo svjedoka je zatražilo imunitet. Često se radi o kriminogenim licima koji u jednom momentu istrage se pojavljuju kao svjedoci u predmetu u kojem su i sami učestvovali, te bi sebe izložili krivičnom gonjenju, a zbog težine krivičnog djela im se nebi smio dati imunitet.

PRIMJER

Lice koje se nalazi na izdržavanju kazne zatvora za teška krivična djela, traži da razgovara sa ovlaštenim službenim licem na okolnosti određenog izvršenog teškog krivičnog djela podmetanja eksplozivne naprave, daje podatke o licima koja su to učinila ali i sebe stavlja u kontekst jednog od učesnika navedenog krivičnog djela i traži imunitet za svjedočenje. Postavlja se pitanje da li treba dati imunitet s obzirom na težinu krivičnog djela, o svemu odlučuje tužilac. S obzirom na izneseno potrebno je izraditi kriterije kojima bi se tužiocu rukovodili u primjeni davanja imuniteta, što bi olakšalo postupanje i ovlaštenim službenim licima u Agencijama za sprovođenje zakona kada lice zatraži imunitet. Jedno od pitanja pri izradi kriterija bi bilo težina krivičnog djela, njegovo učešće u tom krivičnom djelu, dali postoje i drugi načini otkrivanja tog krivičnog djela.

U praksi se često kao svjedoci na glavnom pretresu pojavljuju i ovlaštena službena lica, na koje se primjenjuje odredba o saslušanju svjedoka. Uočeno je da se ovlaštena službena lica u nekim predmetima na kojima su radili pozivaju u svojstvu nakon jedne ili više godina, a s obzirom da ovlaštena službena lica rade na drugim predmetima, a ovaj na koji su pozvani za svjedoka faktički zaboravili, ostvaruje se ponovni kontakt sa postupajućim tužiocem, da bi ovlašteno službeno lice izvršilo uvid u spis i usredočilo se na ono što će svjedočiti, tačnije osvom postupanju u toku istrage. Tužilac treba da ovlašteno službeno lice upozna na koje će okolnosti biti saslušan u predmetu.

4.8. Ispitivanje osumnjičenog

4.8.1. Član 77, 78, 79, i 80 ZKP-a BiH⁷⁰.

-U postupku ispitivanja osumnjičenog koristeći zlatna pravila kriminalistike i to:

1. ŠTA? (učinjeno) 2. GDJE? 3. KADA? (način izvršenja) 4. KAKO? 5. ČIME? (sredstvo) 6. S KIM? (pomagač) 7. ZAŠTO? (motiv) 8. NAD KIM? (žrtva) 9. KO? (počinitelj)

od osumnjičenog tražimo da:

- a) kaže gdje je bio u trenutku izvršenja krivičnog djela,
- b) objasnimo mu zašto ga sumnjičimo,
- c) da ispriča kako je i zašto je izvršio krivično djelo.

U skladu sa članom 77 ZKP-a BiH, Stav 1 "Ispitivanje osumnjičenog u istrazi vrši tužitelj ili ovlašteno službeno lice",

⁷⁰ Član od 141-144 ZKP-a RS-e, Član od 91-94 ZKP-a FBiH i član od 77-80 ZKP-a BD-a

Stav 2 “Ispitivanje treba vršiti tako da se u punoj mjeri poštuje ličnost osumnjičenog. Prilikom ispitivanja osumnjičenog ne smije se upotrijebiti sila, prijetnja, prevara, narkotici ili druga sredstva koja mogu utjecati na slobodu odlučivanja i izražavanja volje prilikom davanja izjave ili priznanja”.

Stav 3 “Ako je postupljeno protivno odredbi stave 2 ovog člana, na iskazu osumnjičenog ne može se zasnovati sudska odluka”.

Prilikom ispitivanja osumnjičenog od strane tužioca, poželjno je, što je praksa pokazala da istom prisustvuju ipolicijski službenici- ovlaštena službena lica koja zajedno sa postupajućim tužiocem rade na predmetu i mogu sačiniti kvalitetna pitanja, ista dati tužiocu a u toku ispitivanja mogu pružiti i odeređene sugestije tužiocu.

Pouka osumnjičenom njegovim pravima

U skladu sa članom 78 ZKP-a BiH, Stav 1 “Kad se osumnjičeni prvi put ispituje, pitat će se za ime i prezime, nadimak ako ga ima, ime i prezime roditelja, djevojačko obiteljsko ime majke, gdje je rođen, gdje stanuje, dan, mjesec i godina rođenja, koje je narodnosti i čiji je državljanin, jedinstveni matični broj građana državljana Bosne i Hercegovine, čime se zanima, kakve su mu obiteljske prilike, je li pismen, kakve je škole završio, je li gdje i kada služio vojsku odnosno ima li čin rezervnog vojnog starješine, vodi li se u vojnoj evidenciji i kod kojeg organa nadležnog za poslove odbrane, je li odlikovan, kakvog je imovnog stanja, je li, kada i zašto osuđivan, je li i kada je izrečenu kaznu izdržao, da li se protiv njega vodi postupak za koje drugo krivično djelo, a ako je maloljetan ko mu je zakonski zastupnik. Osumnjičeni će se poučiti da je dužan odazvati se pozivu i odmah saopštiti svaku promjenu adrese ili namjeru da promjeni boravište, a upozoriti će se i na posljedice ako po tom ne postupi”.

Stav 2 “Na početku ispitivanja osumnjičenom će se saopštiti za koje krivično djelo se tereti i osnove sumnje protiv njega, a poučit će se i o sljedećim pravima:

- a) da nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja,
- b) da može uzeti advokata po svom izboru koji može biti prisutan njegovom ispitivanju, kao i da ima pravo na branitelja bez naknade u slučajevima predviđenim zakonom,
- c) da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist,
- d) da ima pravo u toku istrage razmatrati spise i razgledati pribavljene predmete koji mu idu u korist, osim ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage,
- e) da ima pravo na besplatne usluge prevoditelja ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi prilikom ispitivanja.

Stav 3 “Osumnjičeni se može dobrovoljno odreći prava navedenih u stavu 2 ovog člana, ali njegovo ispitivanje ne može započeti ukoliko se i dok se njegova izjava o odricanju ne zabilježi pismeno i dok ne bude potpisana od strane osumnjičenog. Osumnjičeni se ni pod kojim okolnostima ne može odreći prava na prisustvo branitelja ako je njegova odbrana obavezna u skladu sa zakonom”.

Stav 4 “U slučaju da se osumnjičeni odrekao prava da uzme branitelja, a kasnije izrazi želju da uzme branitelja, ispitivanje će se odmah prekinuti i ponovo će se nastaviti kada osumnjičeni

dobije branitelja ili mu se branitelj postavi ili ako osumnjičeni izrazi želju da nastavi da odgovara na pitanja”.

Stav 5 “Ako se osumnjičeni dobrovoljno odrekne prava da ne odgovara na postavljena pitanja,mora mu se i u tom slučaju omogućiti da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji mu idu u korist”.

Stav 6”Ako je postupljeno protivno odredbama ovog člana,na iskazu osumnjičenog ne može se zasnivati sudska odluka”.

Prilikom rada na rasvjetljavanju raznih oblika krivičnih djela policijski službenici-ovlaštena službena lica obavljaju i radnju ispitivanja osumnjičenog.Prije preduzimanja ove radnje potrebno je ostvariti kontakt sa tužiocem koji vodi istragu kako bi isti dao dalja uputstva,to jest na koje okolnosti krivičnog djela uzeti izjavu od osumnjičenog kako bi ta izjava bila dokaz u daljem postupku.Ovlašteno službeno lice je dužno osumnjičenog poučiti o njegovim pravima,a kod teških krivičnih djela npr.terorizma obavezno upozoriti osumnjičenog da njegovom ispitivanju mora da prisustvuje advokat.Osumnjičeni kod ovih djela gdje je obavezan advokat,često se odriću prava na istog govoreći da nemaju novca da plate njegove usluge ili jednostavno neće advokata,te je potrebno u ovim slučajevima obezbjediti advokata po službenoj dužnosti,kako bi izjava osumnjičenog mogla biti dokaz u daljem postupku.Takođe su česti slučajevi da pri određenim istragama kojima rukovodi postupajući tužilac,nakon lišavanja slobode od strane ovlaštenog službenog lica,osumnjičeni se direktno vodi na tužilaštvo,gdje se vrši radnja ispitivanja osumnjičenika.U ovim slučajevima je dobro da ovlašteno službeno lice bude prisutno ispitivanju osumnjičenika.Ovlaštena službena lica nakon što završe ispitivanje osumnjičenog sačinjavaju zapisnik o ispitivanju osumnjičenog i isti mora da sadrži sve elemente iz člana 78 ZKP-a BiH pouka osumnjičenom o njegovim pravima.

Pored tog što policijski službenici-ovlaštena službena lica nakon lišavanja slobode,lica lišena slobode u svojstvu osumnjičenih ispituju,postupajući tužilac može da izda naredbu za ispitivanje osumnjičenog koji nije lišen slobode a koju treba da realizuju ovlaštena službena lica neke od Agencija za sprovođenje zakona.Ovdje se kao i kod poziva svjedoku,javlja problem da kad se uruči poziv licu koje je osumnjičeno isti može da se neodazove na poziv a ovlaštena službena lica nemaju uporište u zakonu da to lice dovedu u službene prostorije i ispituju u svojstvu osumnjičenog.Da bi se izbjegla ova konfuzija potrebno je da se omogući i da ovlaštena službena lica od suda uz predhodnu saglasnost tužioca,zatraže naredbu za dovođenje lica koje se nije odazvalo na poziv.Ne postoji ni jedan drugi mehanizam,niti drugo zakonsko uporište za primjenu dovođenja osumnjičenog u Agenciju za sprovođenje zakona radi ispitivanja koje je u toku istrage naredio postupajući tužilac.Ovo dovođenje bi vršila ovlaštena službena lica.

Način ispitivanja osumnjičenog

U skladu sa članom 79 ZKP-a BiH, Stav 1 “ O svakom ispitivanju osumnjičenog sačinjava se zapisnik.Bitni dijelovi iskaza unijet će se doslovno u zapisnik. Nakon što je zapisnik sačinjen, osumnjičenom će se pročitati zapisnik I predate kopija zapisnika.

Stav 2 “Ispitivanje osumnjičenog u pravilu se snima na audio ili video traku uz sljedeće uslove:

a) da je osumnjičeni obavješten na jeziku koji govori i razumije da se ispitivanje snima na audio ili video traku,

b) u slučaju prekida ispitivanja, razlog i vrijeme prekida će se naznačiti u snimku, kao i vrijeme nastavljanja i zaključenja ispitivanja,

c) na kraju ispitivanja osumnjičeni će dobiti mogućnost da pojasni sve što je rekao i da doda sve što želi,

d) zapis s trake će se prepisati nakon završetka ispitivanja a kopija prijepisa uručit će se osumnjičenom zajedno sa kopijom snimljene trake ili ako je korištena aparatura za istovremeno pravljenje većeg broja snimaka, uručit će mu se jedna od originalno snimljenih traka,

e) pošto se napravi kopija originalne trake u svrhu prijepisa, originalno snimljena traka će se zapečatiti u prisustvu osumnjičenog, s ovjerom postupka organa krivičnog postupka i osumnjičenog.

U skladu sa članom 80 ZKP-a BiH Ispitivanje osumnjičenog se može vršiti i preko tumača.

Većina policijskih agencija ne posjeduje „sobu“ za ispitivanje svjedoka-osumnjičenih koja je opremljena za audio-vizuelno snimanje lica i razgovora, već se ispitivanje i uzimanje izjava vrši bez audio-vizuelnog snimanja.

4.9. Posebne istražne radnje

Posebne istražne radnje su izdvojene u posebne glave Zakona o krivičnim postupcima⁷¹ i suštinski predstavljaju još jednu od radnji dokazivanja, koje se u praksi najčešće primjenjuju kod težih krivičnih djela izvršenih od strane više lica ili grupa za organizovani kriminal. Primjena ove radnje dokazivanja je supsidijarna, u slučaju kada se dokazi ne mogu pribaviti drugim radnjama dokazivanja, ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nesrazmjernim teškoćama. Procesni zakoni na području B i H propisuju sedam vrsta posebnih istražnih radnji, krivična djela za koja se mogu primjeniti, kao i uslove za njihovu primjenu. U dosadašnjoj praksi policijskih agencija i tužilaštava su najviše primjenjivane posebna istražna radnja nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija, tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta koji su u vezi sa njima, kao i simulovani i kontrolisani otkup predmeta i simulovano davanje potkupnine u kombinaciji sa korišćenjem prikrivenih istražitelja i korišćenjem informatora, a ostale veoma rijetko ili nikada, vjerovatno zbog uopštenih odredbi za njihovu primjenu, kadrovskih i tehničkih problema.

Pristup radu na istragama koje se baziraju na primjeni posebnih istražnih radnji treba biti sistematičan i detaljan, u svakom koraku kritičan, kako bi se ostvario konačni cilj, odnosno prikupljanje dokaza o izvršenom krivičnom djelu, u onim slučajevima kada se dokazi ne mogu pribaviti na drugi način ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nesrazmjernim teškoćama. Ovakav pristup nalaže i činjenica da se primjenom posebnih istražnih radnji, u

⁷¹ glava IX ZKP B i H, DB i ZKP F B i H i glava XIX ZKP RS

skladu sa zakonom i pod kontrolom suda, faktički privremeno ograničavaju osnovna prava i slobode čovjeka, ali samo u onolikoj mjeri koliko je to potrebno za dokazivanje kriminalnih djelatnosti nekog lica⁷².

⁷² vidjeti šire u Modulu „Posebne istražne radnje“

5. PLANIRANJE SLOŽENIH ISTRAGA

5.1. Tužilački aspekt planiranja

Odmah na početku postavlja se pitanje koje su to istrage složene. Istraga može biti složena zbog specifičnosti krivičnog djela koje se istražuje, zbog samog načina izvršenja, brojnosti radnji izvršenja, brojnosti saizvršilaca, zbog prirode i složenosti dokaza koji se pripremaju u istrazi za izvođenje na glavnom pretresu, kao i iz drugih razloga vezanih za istraživanje konkretnog krivičnog djela.

Zavisno od razloga koji istrazi daju epitet složene istrage, tužilac i ovlaštena službena lica sačinjavaju plan istrage kako bi se racionalno provele potrebne radnje dokazivanja na najbrži i najefikasniji način i u što kraćem roku prikupili dokazi potrebni za podizanje optužnice ili eventualno obustavljanje istrage. Glavnu okosnicu ovog plana trebaju da čine radnje i postupci usmjereni na dokazivanje bitnih obilježja krivičnog djela koje se istražuje i to kako u hronološkom pristupu provođenja radnji dokazivanja, tako i u određivanju prioriteta radnji shodno stepenu opasnosti od odlaganja. Plan istrage kod složenih krivičnih djela podrazumjeva zajedničko učestvovanje tužioca i ovlaštenih službenih lica sa podjelom zadataka u cilju pribavljanja zakonitih dokaza i što bržeg i efikasnijeg okončanja istrage. U tom planu sigurno će se kod istraživanja većeg broja krivičnih djela, prve aktivnosti odnositi na vršenje pretresa i oduzimanje predmeta radi njihovog deponovanja u sudu. Zavisno od rezultata izvršenog pretresa, odnosno značaja oduzetih predmeta iz aspekta dokazivanja krivičnog djela koje se istražuje, sljedeće aktivnosti će se odnositi na lišenja slobode lica za koja postoje osnovi sumnje da su počinili krivično djelo, sprovođenje ovih lica tužiocu i najčešće predlaganja mjere pritvora, kako bi se spriječio uticaj osumnjičenih na potencijalne svjedoke ili iz drugih zakonom propisanih razloga. U ovom dijelu istrage postoji izrazita saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica obzirom da se radi uglavnom o radnjama koje se moraju hitno preduzimati, kako bi se izbjegao rizik ugrožavanja samog cilja istrage. Sljedeća aktivnost je najčešće planiranje popisa svjedoka koji se trebaju saslušati, pri čemu je najefikasnije da izvršenje ove radnje dokazivanja tužilac prepusti ovlaštenim službenim licima, posebno ako se radi o većem broju svjedoka, uz davanje jasnih uputstava na koje okolnosti i činjenice se svjedoci trebaju saslušati. Prednost ovakvog pristupa je upravo u činjenici da će ovlaštena službena lica na lakši način obezbjediti prisustvo potrebnih svjedoka, posebno ako tužilac ne raspolaže njihovim adresama. Do problema može doći ako se svjedok ne odazove na poziv ovlaštenih službenih lica, kada oni nemaju zakonsku mogućnost da prinudno dovedu ovakvog svjedoka. Ako je saslušanje svjedoka hitno, o toj situaciji je potrebno odmah obavjestiti tužioca, kako bi on svjedoka pozvao i postupio u skladu sa odredbama o pozivu za saslušanje svjedoka⁷³. Tužilac će nakon analize do tada prikupljenih dokaza, ukoliko se ukaže potreba, pribaviti stručno mišljenje radi utvrđivanja postojanja ili ocjene neke važne činjenice od koje zavisi postojanje krivičnog djela, kao sljedeću radnju dokazivanja narediti potrebna vještačenja. Pri donošenju odluke da li će izdati naredbu za vještačenje tužioci prvenstveno trebaju imati u vidu da od vještaka ne mogu tražiti izjašnjenja u smislu tumačenja pravnih propisa, odnosno odgovor na pitanje da li je krivično djelo počinjeno ili ne⁷⁴. Po sačinjavanju pismenog nalaza i mišljenja vještaka, tužilac će odlučiti o potrebi preduzimanja drugih radnji dokazivanja i aktivnosti. Ispitivanje osumnjičenog lica ili

⁷³ član 81 ZKP B i H i DB, član 95 ZKP F B i H i član 145 ZKP RS

⁷⁴ stav iznesen u Biltenu sudske prakse po presudi Vrhovnog suda Federacije B i H, broj 070-0-Kž-07-000194 od 17.04.2008.

više njih je obavezno prije podizanja optužnice, ako nije izvršeno ranije, u slučaju lišenja slobode i sprovođenja tužiocu. Ispitivanje osumnjičenog lica ima veći značaj kao obavezna procesna radnja, a u praksi rijetko doprinosi istraživanju samog krivičnog djela. Upravo zbog ove činjenice pažnja tužioca, kao i ovlaštenih službenih lica kojim je od tužioca povjereno ispitivanje osumnjičenog treba biti prvenstveno usmjerena na njegovo zdravstveno stanje, kao i na propisno upoznavanje sa odredbama zakona o krivičnim postupcima. Nakon preduzimanja svih planiranih radnji dokazivanja potrebno je da tužilac još jednom preispita prikupljene dokaze iz aspekta zakonitosti pribavljanja, kao i iz aspekta podobnosti za izvođenje na glavnom pretresu, kako bi se isti eventualno dopunili i istraga okončala. Nakon faze planskog prikupljanja dokaza slijedi analiza svih prikupljenih dokaza od strane tužioca, njihovo sortiranje i priprema za izradu optužnice. Sama faza pripreme optužnice, tokom složenih istraga iziskuje poseban pristup radu tužioca, zavisno od razloga koji istragu čini složenom.

5.1.1. Istrage složene zbog vrste krivičnog djela koje se istražuje i samog načina izvršenja

Praksa je pokazala da je za većinu tužilaca i ovlaštenih službenih lica izuzetno složeno istraživanje krivičnih djela privrednog kriminaliteta. U konkretnom slučaju se radi o oblastima za koje većina tužilaca nije imala mogućnost da steknu veća znanja, ni tokom svog stručnog usavršavanja. Ovlaštena službena lica najčešće zbog profila svoje stručne spreme nisu u mogućnosti da daju značajan doprinos rasvjetljenju ove vrste krivičnih djela, kao ni da doprinesu efikasnosti ovih istraga. Privredni kriminalitet je veoma širok pojam, koji u određenom trenutku predstavlja kriminalnu pojavu koja je uslovljena povredama propisa u privrednom i finansijskom poslovanju. Izmjena ovih propisa, dovodi i do izmjene modaliteta izvršenja ovih krivičnih djela. Upravo je to razlog složenosti ovakvih istraga, jer istraživanje krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminaliteta podrazumjeva poznavanje propisa koji se u određenom periodu primjenjuju, odnosno krše. U sadašnjem vremenu osnovni uzroci privrednog kriminaliteta leže u tranzicionim faktorima, pa se veći broj istraga vodi vezano za nezakonite radnje izvršene tokom privatizacija preduzeća i banaka ili tokom trgovanja akcijama državnog kapitala, koje oblasti su regulisane čitavim setom privatizacionih zakona i onih koji regulišu tržište kapitala. Krivična djela privrednog kriminaliteta karakteriše složenost i dinamičnost pojavnih oblika, njihov osnovni motiv je koristoljublje, odnosno pribavljanje imovinske koristi, koje se često vrši u dužem vremenskom periodu, a tek naknadno otkriva. Ovu vrstu krivičnih djela izvršava grupa specijalizovanih izvršilaca, odnosno onih koji krivično djelo izvršavaju u okviru svoje profesije, kontinuirano i planski i koji su uvijek korak ispred nosilaca istrage. Veoma često ova krivična djela se izvršavaju organizovano, što automatski usložnjava istraživanje ovih krivičnih djela. Usmjerena su na ugrožavanje raznih privrednih oblasti i to kako proizvodnje, skladišne djelatnosti, transporta, špedicije, trgovine, tako i platnog prometa, prometa hartijama od vrijednosti i bankarskog sistema. Kako se većim djelom ova krivična djela izvršavaju u području poreza i carina, privrede i platnog prometa, nezakonitog vršenje službenih dužnosti, tokom istraga u ovakvim predmetima je nužno formiranje istražnih timova, zajedno sa pripadnicima raznih agencija i uprava koji mogu dati veći doprinos rasvjetljenju krivičnog djela i olakšati prikupljanje dokaza. U jednom dijelu i same izvještaje o otkrivanju počinioca ovih krivičnih djela (carinske prevare, krijumčarenja, utaje poreza i doprinosa i nedozvoljene trgovine) podnose upravo neke od ovih agencija, koje prijave najčešće nastaju kao rezultat njihovih inspeksijskih ili drugih aktivnosti za koje su ovlašteni ili su u okvirima ovih agencija formirane posebne istražne jedinice. Zavisno od vrste krivičnog djela koje se istražuje u tim se mogu uključiti pripadnici Uprave za indirektno oporezivanje, Državne granične službe, kao i pripadnici

nadležnih Poreskih uprava. Poseban značaj uključivanja pripadnika ovih uprava i službi u istraživanje privrednog kriminaliteta se pokazao kao dobra praksa, već kod preduzimanja prioritetnih radnji dokazivanja, kao što je na primjer oduzimanje predmeta, jer se najčešće radi o oduzimanju poslovne dokumentacije, koja upravo predstavlja najčešći dokaz za izvršenje ove vrste krivičnih djela. Kod ove vrste krivičnih djela najčešći dokazi su fakture, računi, bankarski izvodi ili završni računi. Pripadnici uprava su kvalifikovani da izdvoje dokumentaciju relevantnu za dokazivanje konkretnog krivičnog djela i da pomognu tužiocu tokom prikupljanja i drugih dokaza za bitna obilježja krivičnog djela. Prilikom rasvjetljenja ovih krivičnih djela se posebna pažnja mora posvetiti pitanju ko može biti izvršilac konkretnog krivičnog djela, odnosno da li se radi o ovlašćenom licu u preduzeću, predstavniku ili zastupniku, službenom ili odgovornom licu, pa se tokom istrage moraju prikupiti i dokazi o takvom statusu izvršioca. Za razliku od krivičnih djela ove grupe koje prijavljuju pomenute uprave, jedan dio krivičnih djela (pronevjera, zloupotreba ovlaštenja u privredi, zaključenje štetnog ugovora, nesavjestan rad u službi) u praksi prijavljuju oštećena pravna lica, pri čemu dostavljaju određenu poslovnu dokumentaciju, koju tužilac treba kritički posmatrati i po potrebi tražiti od nadležnih uprava pregled kompletne dokumentacije, navodno oštećenog pravnog lica. U ovakvim istragama se obavezno moraju prikupljati dokazi o određenim zakonom propisanim svojstvima osumnjičenih lica (odluka o imenovanju, ugovor o radu ili rješenje o rasporedu na radno mjesto), vršiti detaljna provjera postojanja štetnih posljedica (na primjer šteta velikih razmjera, velika ili veća šteta i druge neodređene vrijednosti)⁷⁵ koje predstavljaju obilježje određenog krivičnog djela i prikupljanje dokaza o psihičkom odnosu izvršioca prema krivičnom djelu.

Primjer: Iz dokaza tužilaštva nesporno proizilazi da su optuženi u svojstvu direktora preduzeća nalagali finansijskoj službi preduzeća knjiženje manjih iznosa plata, od onih koji su isplaćeni, na koji način su pri izvršenju poreskih obaveza uskratili sredstva koja predstavljaju javni prihod (krivično djelo zloupotrebe ovlaštenja u privredi iz člana 252 stav 2 u vezi stava 4 Krivičnog zakonika RS), ali bitan element ovog krivičnog djela je voljno, umišljajno postupanje učinioca da protivpravno pribavi imovinsku korist za svoje pravno lice u privrednom poslovanju, pa i u izvršenju poreskih obaveza, tj. doprinosa na plate koji su javni prihodi. Postupanje optuženih kod umanjenja obračuna poreskih obaveza na plate, bio je rezultat teške finansijske krize (što je za tadašnje prilike opšte poznato i štrajkova radnika zbog neisplaćivanja ličnih dohodaka), što potvrđuje i stav države kroz reprogramiranje poreskih obaveza, pa nema dokaza da su optuženi postupali umišljajno u cilju pribavljanja imovinske koristi za preduzeće, već su tako postupali zbog teške ekonomske situacije, pa je pravilno donesena oslobađajuća presuda u nedostatku dokaza, tj. bitnog elementa umišljaja na strani optuženih.

(Presuda Okružnog suda u Banja Luci broj 76 0 K 002789 10 Kž od 17.06.2010.)

Primjer: U toku postupka je nesporno utvrđeno da je optuženi, kao službeno lice, nakon što je izabran za načelnika opštine N.G. kršeći zakone i propise donio rješenja o postavljenju na mjesta načelnika organa uprave te opštine (krivično djelo nesavjestan rad u službi iz člana 354 stav 1 KZ RS), ali samo svjesno kršenje zakona ili drugih propisa od strane službenog lica, predstavlja njegovo očigledno nesavjesno postupanje za koje bitno subjektivno obilježje krivičnog djela nisu provedeni dokazi, što je između ostalog dovelo do donošenja oslobađajuće presude.

(Presuda Okružnog suda u Banja Luci broj 011-0-Kžž-07-000 018 od 08.10.2007.)

⁷⁵ regulisane načelnim pravnim mišljenjima sjednica Vrhovnog suda F B i H i RS

Neke od istraga su složene zbog samog načina izvršenja krivičnog djela koje se istražuje. Naime, nova naučna i tehnička dostignuća i široka primjena računara, raznih računarskih programa, sličnih uređaja koji raspoložu tehničkim mogućnostima memorisanja i prenosa podataka i korištenje brojnih informacionih sistema i mreža u redovnom funkcionisanju državnih organa, javnih službi, ustanova, preduzeća i drugih subjekata su dovela do sasvim novih načina izvršenja klasičnih krivičnih djela, na primjer pronevjere, prevare, iznude ili utaje. Zbog sve većeg broja krivičnih djela izvršenih pomoću modernih tehnologija mijenjani su i krivični zakoni propisivanjem novih krivičnih djela koja se odnose na bezbjednost računarskih podataka, računarskih mreža i telekomunikacionih mreža⁷⁶. Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, kao jedna od posebnih istražnih radnji, još uvijek se nije primjenila u praksi. Prilikom istraživanja ove vrste krivičnih djela tužilac u istraživački tim mora uključiti stručna lica koja raspoložu potrebnim znanjima iz ove oblasti⁷⁷.

5.1.2. Istraga složena zbog brojnosti izvršilaca ili radnji izvršenja krivičnog djela

Neke istrage, naročito one koje su usmjerene na istraživanje izvršilaca iz kruga organizovanih grupa i istraživanje kvalifikovanih oblika krivičnih djela, izvršenih od strane više lica podrazumjevaju prikupljanje velikog broja dokaza kako za samo krivično djelo, tako i za zajedničko djelovanje izvršilaca. Još na samom startu istrage potrebno je obratiti pažnju na ova dva aspekta. Naime, ako je djelo izvršeno od strane više saizvršilaca, za svako osumnjičeno lice se moraju prikupiti dokazi koji potvrđuju da je on krivično djelo počinio, a ukoliko se radi o kvalifikovanom obliku krivičnog djela (izvršenom od strane više lica, od strane grupe ljudi ili više lica koja su se udružila za vršenje određene vrste krivičnih djela) potrebno je prikupiti i dokaze o njihovom zajedničkom djelovanju. Dokazi za zajedničko izvršenje krivičnog djela u ovim slučajevima se najčešće prikupljaju analizom njihove međusobne komunikacije putem naredbi operateru telekomunikacija, materijalom prikupljenim provođenjem posebnih istražnih radnji, a u rijedim slučajevima i saslušanjem svjedoka. Jedna od zakonskih mogućnosti je i davanje imuniteta saizvršiocima, pod uslovom da istinito svjedoče. Ključno za odluku o davanju imuniteta nekom osumnjičenom licu bi trebao biti njegov izuzetno mali doprinos izvršenju krivičnog djela i druge olakšavajuće okolnosti. Zbog nepostojanja preciznijih zakonskih odredbi koje regulišu ovaj institut, u smislu kada ga treba primjeniti i na koji procesni način, tužiocima ga veoma rijetko koriste u praksi.

Nekim istragama je obuhvaćeno izvršenje većeg broja krivičnih djela od strane jednog izvršioca. Bez obzira na to da li se radi o različitim krivičnim djelima izvršenim u sticaju ili krivičnim djelima kod kojih se može govoriti o konstrukciji produženog krivičnog djela, za svaku radnju izvršenja potrebno je tokom istrage prikupiti dokaze i iste po mogućnosti u optužnici sortirati po pojedinim radnjama izvršenja, kao bi se olakšalo njihovo izvođenje na glavnom pretresu.

⁷⁶ Zakon o izmjenama i dopunama KZ RS, Službeni glasnik RS broj 73/10

⁷⁷ pri MUP UKP RS u okviru jedinice za operativnu i tehničku podršku je formirano Odjeljenje za sprečavanje viskotehnološkog kriminaliteta

5.1.3. Istraga složena zbog prirode i složenosti dokaza koji se trebaju izvoditi na glavnom pretresu

Najsloženiji vid istrage su one bazirane na rezultatima provođenja posebnih istražnih radnji i to prvenstveno nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija, jer najčešće traju dug vremenski period, tokom kog se kontinuirano preduzimaju razne aktivnosti od strane tužioca i ovlaštenih službenih lica. Ovakve istrage u prvoj fazi provođenja iziskuju najveće napore od strane ovlaštenih službenih lica koja kontinuirano prate razgovore lica na koje se odnose naredbe za provođenje posebnih istražnih radnji. Tokom ove faze se prikuplja obiman dokazni materijal, koji je nakon obustavljanja provođenja posebnih istražnih radnji potrebno analizirati od strane ovlaštenih službenih lica i tužioca, te izdvojiti onaj dio materijala koji je relevantan za dokazivanje samog krivičnog djela, zajedničkog djelovanja osumnjičenih lica, kao i za utvrđivanje identiteta potencijalnih svjedoka. Kao rezultat istraga koje su bazirane na posebnim istražnim radnjama, bez obzira da li su služila za dokazivanje krivičnog djela teških krađa, neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga ili krivičnih djela proizašlih iz djelovanja organizovane grupe, dolazi do lišenja slobode i procesuiranja većeg broja osumnjičenih lica, kod kojih se po pravilu vrše pretresi, oduzimaju se predmeti tako da su tužioci koji rade na ovakvim predmetima suočeni sa gotovo nesavladivim obimom posla koji je potrebno završiti u relativno kratkim zakonskim rokovima. Upravo je to jedan od razloga za nužno zajedničko djelovanje u ovakvim istragama sa ovlaštenim službenim licima, sa kojim tužioci prave planove istrage po kojim je najracionalnije da ovlaštena službena lica vrše analizu materijala prikupljenog posebnim istražnim radnjama i saslušanje svjedoka čiji identitet se najčešće utvrđuje upravo analizom ovog materijala, dok se tužilac tokom istrage bavi izdavanjem naredbi za potrebna vještačenja oduzetih predmeta, a po pribavljanju svih potrebnih dokaza detaljnom analizom istih i pripremanjem optužnice.

5.2. Policijski aspekt planiranja

Policijski službenici u postupnju po predmetima krivičnih istraga su dužni sačiniti plan rada postupanja po istom. Pravni osnov za sačinjavanje plana može biti instrukcija o načinu vršenja poslova na sprečavanju, otkrivanju i istragama krivičnih djela i korištenja operativnih sredstava i metoda u Kriminalističko istražnom odjeljenju Agencije za sprovođenje zakona. Instrukcija treba da sadrži tačku koja se odnosi na izradu plana rada. Plan rada mora da sadrži:

- Uvod, ili kratak opis početnog saznanja ili podataka o krivičnom djelu ili izvršiocu,
- Pravni osnov za postupanje,
- Cilj, šta je cilj ove aktivnosti predviđene planom rada,
- Konkretne mjere i radnje koje je u cilju realiziranih aktivnosti potrebno izvršiti,
- Materijalno tehnička i druga sredstava neophodna za provođenje planiranih mjera i radnji,
- Rokovi izvršenja pojedinih planiranih mjera i radnji,
- Imena i prezimena zaduženih policijskih službenika koji će provesti mjere i radnje.

Prije sačinjavanja plana rada potrebno je da policijski službenici obave konsultacije sa postupajućim tužiocem, koje mjere i radnje treba da se preduzmu i da plan rada bude kompatibilan planu rada tužioca, u čemu se ogleda uska saradnja tužilaštva i policijskih službenika na radu dokazivanja krivičnih djela

PRIMJER

Kratak opis početnog saznanja ili podataka o krivičnom djelu ili izvršiocu, u planu rada označavamo kao uvod. "Da je policijska agencija informisana od strane policijske agencije susjedne zemlje da provode kriminalističku obradu nad kriminalnom grupom iz svoje zemlje i iz Bosne i Hercegovine, te da je identificirano jedno lice M.M po zanimanju taksista, sa prebivalištem u susjednoj zemlji, koristi putničko motorno vozilo marke golf V, prolazi kroz kaznenu i operativnu evidenciju za teška krivična djela i da treba da nabavi 10 kilograma eksploziva od za sada NN lica iz Bosne i Hercegovine koji koristi mobilni telefon broj 062 000 000. NN lice iz Bosne i Hercegovine prema saznanjima posjeduje kod sebe još 50 kilograma eksploziva, i to kvalitetnog sa stranim oznakama. Od strane policijske agencije susjedne zemlje policijska agencija u Bosni i Hercegovini, informisana je da će M.M dana 11.11.2011. godine kupiti 10 kilograma eksploziva od navedenog NN lica iz Bosne i Hercegovine. Što se tiče lokacije kupoprodaje eksploziva postojale su dvije mogućnosti, da M.M dođe u Bosnu i Hercegovinu i preuzme eksploziv od NN lica, a druga mogućnost da NN lice preveze eksploziv u drugu zemlju i isti preda M.M-u.

U vezi navedenog pribavljena je naredba Suda BiH za provođenje posebnih istražnih radnji:

-Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,

-Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima,

-Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela."

Provođenje ovih radnji je naloženo naredbom Suda na zahtjev tužilaštava, a uz predhodni dogovor policijskih službenika i postupajućeg tužioca, uz redosljed primjene pojedinih radnji dokazivanja u daljem dijelu planu rada.

Realizacija planiranih mjera i radnji će se sprovesti u skladu sa odredbama zakonskih i podzakonskih akata prvenstveno:

-Krivični zakon BiH i Zakon o krivičnom postupku BiH,

-Zakon o policijskim službenicima BiH,

-Zakon o Agenciji, npr. Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH,

-Zakon o zaštiti tajnosti podataka,

-Instrukcija o načinu vršenja poslova na sprečavanju, otkrivanju i istragama krivičnih djela i korištenja operativnih sredstava i metoda u Kriminalističko istražnom odjeljenju.

Svaki plan rada ima svoj Cilj, postavlja se pitanje šta je cilj ovih aktivnosti. U ovom slučaju je taj da se utvrdi identitet NN lica iz Bosne i Hercegovine, koji koristi telefon broj 062 000 000, utvrditi i zadokumentovati radnju primopredaje eksploziva između NN lica i lica M.M iz susjedne zemlje koji treba preuzeti isti, te nakon navedene radnje izvršiti pretresanje lica, vozila, stambenih i drugih prostorija te doći do drugih dokaza za izvršenje krivičnog djela iz člana 193 KZ BiH Neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe.

Plan se dalje razrađuje kroz konkretne mjere i radnje koje je u cilju realiziranih aktivnosti potrebno izvršiti:

1.Kroz posebnu istražnu radnju „Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija“ nad brojem 062 000 000,pokušati utvrditi identitet korisnika navedenog telefonskog broja.

-Nosilac poslova

-Rok

2.U slučaju identifikacije NN lica,prije same realizacije primopredaje eksploziva,u skladu sa mogućnostima od momenta identifikacije NN lica,što ranije započeti posebnu istražnu radnju „Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba,transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima“,radi dokumentovanja dolaska u posjed eksploziva,do samog momenta primopredaje.

-Nosilac poslova

-Rok

3.Na jednom od Graničnih prelaza izvršiti operativni prihvat i tajno pratiti M.M,do mjesta sastanka sa NN licem iz Bosne i Hercegovine,i prema njemu primjeniti posebnu istražnu radnju“Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba,transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima“,i „Nadzirani prijevoz i isporuka krivičnog djela“do mjesta sastanka sa NN licem iz Bosne i Hercegovine i preuzimanja eksploziva,a onda lice propratiti nazad do Graničnog prelaza na izlaz iz Bosne i Hercegovine,a NN lice propratiti do mjesta stanovanja radi utvrđivanja mjesta prebivališta.

-Nosilac poslova

-Rok

4.Nakon što se zaprimi informacija susjedne zemlje da je M.M lišen slobode,lišiti slobode NN lice iz Bosne i Hercegovine,te od Suda Bosne i Hercegovine uz usmenu saglasnost tužioca zatražiti izdavanje usmene naredbe za pretres NN lica,vozila koja koristi,kuće ili stana,pomoćnih prostorija u cilju pronalaska eksploziva.

-Nosilac poslova

-Rok

5.U slučaju da NN lice iz Bosne i Hercegovine pređe u drugu zemlju i ilegalno prenese 10 kilograma eksploziva za M.M,nakon što budu lišeni slobode i NN lice identifikovano,od Suda Bosne i Hercegovine uz predhodnu usmenu saglasnost tužioca zatražiti izdavanje usmene naredbe za pretres kuće ili stana,pomoćnih prostorija a u cilju pronalaska eksploziva.

-Nosilac poslova

-Rok

Kao što je naprijed navedeno sa ovim planom prije preduzimanja svih aktivnosti potrebno je upoznati tužioca,i dostaviti mu jedan primjerak,a o toku realizacije planiranih aktivnosti obavještavati tužioca,a posebno u vezi lišavanja slobode lica, dalje postupanje sa licima lišenim slobode,pribavljanja naredbe Suda BiH za radnju pretresanja .Ovaj plan rada pokazuje zajedničko planiranje redosljeda radnji dokazivanja u vođenju istrage složenih krivičnih djela.U realizaciji svih mjera i radnji iz plana rada učestvuju policijski službenici.

PRIMJER 2

U primjeru 2 prikazujemo planiranje zajedničke istrage tužilaštva i policijske agencije na predmetima terorizma i sačinjavanje plana rada od strane policijskih službenika.Ni jedan plan rada po složenim krivičnim djelima,podvlačim, nebi trebao biti sačinjen bez konsultacije sa tužilaštvom,i zajedničkog planiranja radnji dokazivanja.

UVOD

U predhodnom periodu zaprimljene su informacije od strane jedne Ambasade u Sarajevu da lice A.A proklamuje nasilni džihad i pokazuje interesovanje da uništi tu Ambasadu. Lica sa kojima se druži preko fejsbuka i koja podržavaju njegovo nasilničko ponašanje su identifikovana kao B.B i C.C. Predmetna obavještajna saznanja su dostavljena nadležnom tužilaštvu, koje je pokrenulo istragu i preko kojeg je pribavljena naredba Suda za sprovođenje posebnih istražnih radnji "Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija", nad brojem mobilnog telefona koji koriste A.A, B.B i C.C.

PRAVNI OSNOV

Tokom realizacije planiranih mjera i radnji, iste realizirati u skladu sa odredbama pozitivnih zakonskih i podzakonskih akata prvenstveno:

-Krivični zakon BiH i Zakon o krivičnom postupku BiH,

-Zakon o policijskim službenicima BiH,

-Zakon o Državnoj Agenciji za istrage i zaštitu,

-Zakon o zaštiti tajnosti podataka,

-Instrukcija o načinu vršenja poslova na sprečavanju i otkrivanju i istragama krivičnih djela i korištenja operativnih sredstava i metoda u Kriminalističko istražnom odjeljenju.

CILJ

Pravni cilj je dolazak do saznanja o postojanju eventualne opasnosti o izvršenju terorističkog čina protiv lica i objekata na području BiH ili u inostranstvu, te postupanje na otklanjanju takve opasnosti. U toku preduzimanja planiranih aktivnosti potrebno je doći do saznanja, odnosno dokaza na osnovu kojih će dokumentirati planiranje ili pripremanje izvršenja krivičnog djela „Terorizam“ ili povezanih krivičnih djela, odnosno na osnovu kojih će se pobiti početna sumnja.

KONKRETNE MJERE I RADNJE

1. Konkretno vršiti pregled sadržaja audio zapisa ostvarenih kontakata brojeva telefona koji su predmet posebne istražne radnje "Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija" te o svim interesantnim kontaktima kao i brojevima telefona sačiniti službenu zabilješku.

-Nosilac poslova

-Rok

2. Preduzeti neophodne mjere u cilju praćenja međusobnih kontakata između predmetnih lica kao i kontakata sa drugim licima ostvarenih putem interneta.

-Nosilac poslova

-Rok

3. Izvršiti pretrage baze podataka za interesantne telefonske brojeve i identifikovati lica koja su bila u kontaktu sa A.A, B.B i C.C licima.

-Nosilac poslova

-Rok

4. Na osnovu prikupljenih saznanja koja se odnose na internet komunikaciju predmetnih lica razmjenom e-mail i rad na društvenim mrežama, preduzeti aktivnosti na identifikaciji internet provajdera, čije usluge koriste, u vezi čega preduzeti posebne aktivnosti u neposrednoj komunikaciji sa provajderom ili pribavljanjem naredbe suda za dostavu podataka i pribavljanje dokaznih materijala Naredba Član 72.a ZKP-operateru telekomunikacija.

-Nosilac posla

-Rok

5. Na osnovu sadržaja razgovora, ostvarene komunikacije između predmetnih lica i drugih lica fiksiranih posebnom istražnom radnjom "Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija", predložiti tužilaštvu da za konkretne brojeve telefona od Suda zatraži pribavljanje naredbe za sprovođenje posebne istražne radnje "Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija" ili neke druge posebne istražne radnje u zavisnosti od komunikacije. U hitnim slučajevima pribaviti usmenu naredbu sudije za predhodni postupak, uz predhodnu saglasnost postupajućeg tužioca.

-Nosilac poslova

-Rok

6. O naprijed obuhvaćenim licima operativnim putem prikupljati sva interesantna saznanja sa terena, lica sa kojima se druže, mjesto okupljanja, kontakti telefona i o tome sačiniti službeni izvještaj.

-Nosilac poslova

-Rok

7. Finansijsko obavještajno odjeljenje da izvrši provjeru finansijskog stanja svih lica koja su identifikovana, kako lica A.A, B.B i C.C kao i drugih lica.

-Nosilac poslova

-Rok

Ovaj plan rada se provodi u saradnji sa postupajućim tužiocem, i nakon provedenih mjera i radnji u fazi dokazivanja i dokumentovanja krivičnog djela „Terorizam“, kao u ovom slučaju, ukazuje se potreba za daljim zajedničkim planiranjem u svrhu prikupljanja dokaza.

PRIMJER 3

DOPUNA PLANA RADA

Plan rada koji je naveden u primjeru 2 ima i svoj nastavak u vidu dopune plana, koja je proizašla iz aktivnosti koje su završene planom rada, a ukazuje se potreba za preduzimanje daljih mjera i radnji u slučaju daljeg prikupljanja dokaza o krivičnom djelu, u ovom slučaju krivičnog djela iz člana 201 stav 4 KZ BiH terorizam, pripremanje krivičnog djela terorizma, odnosno ukoliko ima dovoljno prikupljenih dokaza da se sprema izvršenje krivičnog djela terorizma, to je potrebno brzo reagirati i preduzeti mjere i radnje iz člana 51 ZKP-a BiH pretresanje stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari, člana 139 ZKP-a BiH lišenje slobode i zadržavanje, te obavljanje razgovora sa osumnjičenim, svjedokom ili svjedocima i preduzeti druge mjere i radnje. Dopuna plana rada se sačinjava nakon konsultacije sa postupajućim tužiocem, uz predočenje šta je preduzeto i urađeno po ranijem planu rada, te će tužilac odobriti dalje mjere i radnje koje će preduzeti a policijski službenici, koji će sve mjere i radnje navesti u dopuni plana rada.

UVOD

U uvodnom dijelu dopune plana rada potrebno je objasniti da su osobe A.A,B.B i C.C u međusobnom kontaktu putem telefona nad kojima se sprovodi posebna istražna radnja iz člana 116 stav 2 a)Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,dogovorili da dana 11.11.2008 godine u popodnevnim satima sa prozora jedne zgrade snajperom ugroze bezbjednost jedne Ambasade u Sarajevu.U saradnji sa tužilaštvom BiH,preduzete su zajedničke dalje mjere i radnje.Tužilaštvo je zatražilo i dobilo naredbe Suda BiH za radnju Pretresanje stana i pokretnih stvari,automobila i lica koja se zateknu u krugu stambenih objekata koja koriste A.A,B.B I C.C,sa ciljem pronalaska i privremenog oduzimanja predmeta koji mogu poslužiti za izvršenje krivičnog djela terorizma,odnosno oni koji mogu sadržavati dokaze o planiranju,dogovaranju ili pripremanju izvršenja krivičnog djela terorizma ili vezanih krivičnih djela iz Krivičnog zakona BiH i to:

- Naoružanje i vojna oprema,
- Računari,
- Nosači memorije,

-Rokovnici,bilježnice,razni papiri sa imenima i telefonskim brojevima,koji mogu poslužiti za naprijed navedene svrhe.

Sve pobrojane mjere i radnje provodi policijski organ koji sa tužilaštvom BiH radi napredmetu.Svaka nejasnoća u daljem postupanju policijskog organa mora da se rasčisti na tužilaštvu i prije nego se krene u realizaciju planiranih aktivnosti.

PRAVNI OSNOV

Tokom realizacije planiranih mjera i radnji,iste realizovati u skladu sa odredbama pozitivnih zakonskih i podzakonskih akata,prvenstveno:

- Krivični zakonBiH i Zakon o krivičnom postupku BiH,
- Zakon o policijskim službenicima BiH,
- Zakon o Državnoj Agenciji za istrage i zaštitu BiH,
- Zakon o zaštiti tajnih podataka,

-Instrukcija o načinu vršenja poslova na sprečavanju,otkrivanju i istragama krivičnih djela i korištenju operativnih sredstava i metoda Kriminalističko istražnog odjela,

-Drugi zakonski i podzakonski akti koji se primjenjuju tokom realizacije planiranih aktivnosti.

CILJ

U toku preduzimanja planiranih aktivnosti pretresanja,potrebno je pronaći i privremeno oduzeti predmete koji mogu poslužiti za izvršenje krivičnog djela terorizma iz člana 201 stav 4 KZ BiH,odnosno oni koji mogu sadržati dokaze o planiranju,dogovaranju ili pripremanju izvršenja predmetnog krivičnog djela,koji su naprijed navedeni.Saslušanjem lica koja se pretresaju u svojstvu osumnjičenog i identifikovanih svjedoka doći do saznanja i dokaza da su predmetna lica pripremala izvršenje terorističkog čina,odnosno koja će uputiti na materijalne dokaze koji idu u prilog navedenom,te identifikovati druga lica koja su učestvovala u predmetnim aktivnostima.

KONKRETNE MJERE I RADNJE

U cilju realizacije planiranih konkretnih aktivnosti iz dopune plana rada formiraju se timovi koji će provoditi konkretne aktivnosti sa konkretnim zadacima. Sve aktivnosti će provoditi policijski službenici uz saradnju sa postupajućim tužiocem a koja se ogleda u obavještanju istog po završetku svake realizovane mjere i radnje. Formira se više timova i to:

Tim I u sastavu:

- policijski službenik ime i prezime vođa tima,
- 2 policijska službenika ime i prezime,
- policijsku službenik, kriminalistički tehničar i,
- Tim jedinice za specijalnu podršku,

ZADACI

-Pretresanje kuće i drugih objekata koje koristi A.A , navesti adresu i ime grada, istog lišiti slobode i sprovesti u službene prostorije agencije.

-A.A saslušati u svojstvu osumnjičenog, da se izjasni na privremeno oduzete predmete koji su pronađeni kod njega. Uz dogovor sa tužiocem osumnjičeni se može dovesti tužiocu na ispitivanje, tako da policijski službenici sa istim ne obavljaju razgovor na okolnosti počinjenog krivičnog djela. U ovom slučaju policijsku službenici kriminalistički tehničar bi samo izvršio kriminalističku obradu osumnjičenog A.A.

-U toku trajanja planiranih aktivnosti identifikovati moguće svjedoke i sa istim po odobrenju tužioca, nakon okončanja pretresa obaviti razgovor i uzeti pismenu izjavu.

Za provođenje ove aktivnosti potrebno je odrediti dan i sat, ako već u naredbi o pretresanju nije određen dan i sat kada se mora postupiti po naredbi Suda BiH. Naredbe Suda BiH uglavnom ostavljaju mogućnost da policijski službenici zajedno sa postupajućim tužiocem tužilaštva BiH odrede dan i sat postupanja, u okviru koji im zakon dopušta, 15 dana za izvršenje naredbe za pretresanje.

Za pretresanje kuće i drugih objekata koje koristi osumnjičeni B.B takođe planirati aktivnosti kao i kod lica A.A i sa istim zadacima. Formirati tim:

Tim II u sastavu:

- policijski službenik ime i prezime vođa tima,
- 2 policijska službenika ime i prezime,
- policijski službenik, kriminalistički tehničar,
- Tim jedinice za specijalnu podršku,

Zadaci, kao i postupanje su isti kao i kod osumnjičenog lica A.A.

Za treće lice osumnjičeni C.C se u dopuni plana rada, planiraju aktivnosti kao i za A.A i B.B, formira se tim III u istom sastavu kao prva dva tima i sa istim zadacima. O svim planiranim i realizovanim aktivnostima obavezno informisati i konsultirati se sa postupajućim tužiocem. Iz plana rada i dopune plana koja je proistekla iz aktivnosti koje su izvršene po planu rada, vidljiv je redosljed mjera i radnji koje preduzimaju tužilaštvo BiH i policijski službenici u cilju dokazivanja krivičnog djela pripremanja terorizma. Policijski službenici kada ostvaruju saradnju sa tužilaštvom mogu, što često i rade da tužiocu sami predlože redosljed mjera i radnji dokazivanja, a na tužiocu je opet da ih prihvati ili odbaci, te predloži svoj redosljed mjera i radnji dokazivanja. Ovdje je bitan segment zajedničkog planiranja redosljeda mjera i radnji dokazivanja od strane policijskih službenika koji ih provode i tužilaštva koji na sudu treba da dokaze prezentiraju kako bi dokazali nečiju krivicu.

PRIMJER 4

Policijska agencija posredstvom registrovanog informanta pribavila je obavještajna saznanja i informacije da na području jedne zemlje iz okruženja djeluje jedna kriminalna organizacija predvođena licem A.A,koji se bavi nedozvoljenom trgovinom drogama,kokain i heroin.Lica koja pripadajutoj kriminalnoj skupini su pored A.A i B.B,C.C,D.D i druga za sada nepoznata lica.Oni se najviše bave krijumčarenjem heroina iz Avganistana,Pakistana i Turske.Narkotici se prevoze putničkim motornim vozilima.Postoji operativno saznanje da lice A.A posjeduje 40 kilograma heroina,koji ima namjeru prodati u BiH,i u zapadnim zemljama tačnije u Republici Njemačkoj.Cijena heroina se kreće od 8.000,00 do 12.000,00 hiljada eura po kilogramu.Na osnovu prikupljenih kriminalističko obavještajnih saznanja i informacija,uz predhodni dogovor sa Tužilaštvom BiH,Tužilaštvu BiH je upućen prijedlog za izdavanje Naredbe Suda BiH za primjenu posebnih istražnih radnji iz člana 116 stav 2 tačke a),d),e) i f) ZKP-a BiH,u cilju prikupljanja dokaza i dokumentovanja kriminalne aktivnosti lica navedenih u informaciji.U skladu sa Instrukcijom o primjeni posebnih istražnih radnji,korištenja prikrivenih istražitelja i korištenja informanata i simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine,planirano je angažovanje registrovanog informanta Agencije koji je dobio kodni naziv „Plavi“.Takođe su određeni i prikriveni istražitelji,policijski službenici Agencije,koji će u toku provođenja aktivnosti ovog plana imati kodne nazive.Od strane Suda BiH,zbog postojanja osnova da su počinili krivično djelo „Organizovani kriminal“ iz člana 250 stav 1 KZ BiH,a u vezi sa krivičnim djelom iz člana 195 stav 1 KZ BiH „Neovlašteni promet opojnim drogama“,izdata je naredba kojom se nalaže provođenje posebnih istražnih radnji iz člana 116 stav 2 tačke a),d),e) i f) ZKP-a BiH,prema licima A.A,B.B,C.C,D.D.Na osnovu prikupljenih operativnih saznanja,te preduzetih radnji od strane informanta Agencije kodnog naziva „Plavi“,stvorili su se uslovi za sprovođenje posebnih istražnih radnji po naredbi Suda BiH.

Prilikom rada na otkrivanju i dokazivanju ovog složenog krivičnog djela,gdje prema saznanjima organizovana kriminalna grupa iz druge zemlje,koja se bavi prodajom heroina i kokaina ,ima namjeru da isti proda u BiH,policijski službenici moraju dobro procijeniti informanta i informaciju,te onda uz službeni izvještaj sa izvršenim provjerama tačnosti navoda iz informacije,dostaviti Tužilaštvu BiH.Tužilaštvo bi trebalo da izvrši procjenu te utvrdi da li postoji osnov sumnji za navedeno krivično djelo,te da ako postoji otvori istragu,i da zajedno sa policijskim službenicima planira planira mjere i radnje.Nakon dogovora sa Tužilaštvom BiH,policijski službenici podnose zahtjev Tužilaštvu BiH da od Suda BiH,u ovom slučaju traži primjenu posebnih istražnih radnji,jer se ni na jedan drugi način nemogu prikupiti dokazi za krivično djelo iz člana 250 stav 1“Organizovani kriminal“,a u vezi sa članom 195 stav 1 KZ BiH“Neovlašten promet opojnim drogama“.

U ovom slučaju primjeniče se posebne istrane radnje iz člana 116 stav 2 ZKP-a BiH:

a)Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,

d)Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba,transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima.

e)Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora,i

f)Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine.

CILJ

Cilj je identifikacija predmetnih i drugih osoba koje učestvuju u neovlaštenom prometu i međunarodnoj prodaji opojne droge heroin, te prikupljanje dokaza za njihovo procesuiranje pred pravosudnim organima u BiH. Pripadnici Agencije za sprovođenje zakona u skladu sa naredbom suda uz konsultacije sa postupajućim Tužiocem BiH će u periodu od 12.1.2008 do 15.1.2008 godine realizirati simulirani i kontrolisani otkup opojne droge heroin.

PRAVNI OSNOV

- Krivični Zakon BiH,
- Zakon o krivičnom postupku BiH,
- Zakon o policijskim službenicima BiH,
- Instrukcija o primjeni posebnih istražnih radnji, korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informanta i simulirani i kontrolisani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine,
- Instrukcija o načinu vršenja poslova na sprečavanju, otkrivanju i istragama krivičnih djela i korištenju operativnih sredstava i metoda u Kriminalističko istražnom odjeljenju.

OPERATIVNE MJERE I RADNJE SA KONKRETNIM ZADACIMA

U ovom dijelu plana rada na otkrivanju i dokazivanju predmetnog krivičnog djela, prikazan je način i redosljed primjene pobrojanih posebnih istražnih radnji koje se preduzimaju od strane policijskih službenika uz stalne konsultacije sa postupajućim tužiocem. U toku preduzimanja mjera i radnji moguće su i određene izmjene u primjeni mjera i radnji misli se na redosljed ili da se odustane od primjene pojedinih mjera i radnji.

1. Održati radni sastanak sa Timom prikrivenih istražitelja u cilju konkretizacije provođenja posebnih istražnih radnji i naredbe Suda BiH. Tim je u obavezi da sačini svoj plan rada postupanja, koji je sastavni dio ovog Plana rada.

- Nosilac aktivnosti
- Rok

2. Sa Odsjekom za operativno tehnički nadzor Službe za operativnu podršku održati radni sastanak radi koordiniranog rada i preduzimanja aktivnosti u realizaciji posebnih istražnih radnji naloženih od strane Suda BiH.

- Nosilac aktivnosti
- Rok

3. U centru za zakonito presretanje telekomunikacija u Agenciji, prije, u toku i poslije realizacije simuliranog otkupa, vršiće se direktno preslušavanje konverzacije koja bude ostvarena između informanta, prikrivenih istražitelja sa osumnjičenim licima, te će se dobivene informacije prenositi rukovodiocu organa.

- Nosilac aktivnosti
- Rok

4. Staviti informanta kodnog naziva Plavi pod operativni nadzor u cilju dokumentovanja osumnjičenih lica sa kojima je ugovorio otkup droge, te drugih lica koja su uključena u ove nezakonite aktivnosti, njihova vozila, objekte, po mogućnosti objekte gdje se nalazi skrivena droga.

- Nosilac aktivnosti
- Rok

5. Od strane Materijalno finansijske službe obezbjediti novac u iznosu od 20.000,00 eura, koji će se koristiti tokom provođenja posebnih istražnih radnji "Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine". Novac će biti kriminalističko tehnički obrađen "slikan, popisani serijski brojevi, slikan u ambalaži u kojoj će se nalaziti novac, a potom će se predati prikrivenom istražitelju.

-Nosilac aktivnosti

-Rok

6. U cilju dokumentovanja razgovora između osumnjičenih lica sa jedne strane, te informanta i prikrivenih istražitelja sa druge strane, prilikom simuliranog i kontrolisanog otkupa opojne droge, prikriveni istražitelj će biti opremljen uređajem za tajno audio snimanje. Nakon realiziranog otkupa uređaj za audio snimanje sa kojim je snimljen razgovor između navedenih lica bit će predat u Odsjek za operativno tehnički nadzor radi izrade transkripata audio zapisa.

-Nosilac poslova

-Rok

7. Prilikom održavanja prvog sastanka informanta kodnog naziva Plavi i prikrivenih istražitelja sa licima A.A, B.B i drugim licima, po mogućnosti izvršiti audio-vizuelno snimanje lica u skladu sa članom 116 stav 2 tačka d) "tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta."

-Nosilac poslova

-Rok

8. Na dan simuliranog otkupa u jutarnjim satima i na pogodnoj lokaciji u blizini motela „Libertas“ u većem mjestu negdje u Bosni i Hercegovini, uspostaviti statički nadzor u cilju nadziranja okoline i unutrašnjosti ugostiteljskog objekta, u cilju identifikacije drugih pripadnika kriminalne grupe koji će najvjerojatnije poduzimati određene mjere i radnje kako bi pužili potrebnu podršku osumnjičenom. Takođe na dan simuliranog otkupa po mogućnosti izvršiti foto ili video dokumentovanje sastanka između prikrivenih istražitelja i osumnjičenih lica.

-Nosilac poslova

-Rok

9. U vezi realizacije simuliranog i kontrolisanog otkupa opojne droge heroin, nakon procjene rizika i uz konsultaciju sa postupajućim tužiocem, određeno je da se navedene posebne istražne radnje realizuju dana 11.05.2008. godine.

-Nosilac poslova

-Rok, određen

10. Nakon što osumnjičena lica budu lišena slobode, uz saglasnost postupajućeg tužioca, te na osnovu predhodno pribavljene usmene Naredbe Sudije za predhodni postupak Suda BiH, izvršiće se pretres soba u motelu gdje borave osumnjičeni, eventualno i pretres drugih objekata gdje su boravili do dolaska u motel tačnije na mjesto primopredaje novca i droge. **Ova radnja dokazivanja iz GLAVE VIII-Radnje dokazivanja član 51, do člana 64 ZKP-a BiH, potrebno je da se paralelno provodi i u Državi iz koje dolaze osumnjičeni u cilju pronalaska droge, te dokumentovanja odnosno pribavljanja dokaza „Međunarodne prodaje droge“.**

-Nosilac poslova

-Rok

11. Po izvršenju simuliranog i kontrolisanog otkupa opojne droge heroin u službenim prostorijama Agencije izvršiti preuzimanje opojne droge heroin od prikrivenih istražitelja, a nakon toga njeno vaganje, fotografisanje i dalje dokumentovanje. Oduzeta droga kao i drugi privremeno oduzeti predmeti će se uz službeni izvještaj predati u DKP Suda.

-Nosilac poslova

-Rok, odmah

Iz navedena tri plana rada i jedne dopune plana rada, vidljivo je da je svaki predmet drukčiji da ne postoji šablon u primjeni mjera i radnji na dokazivanju pojedinih krivičnih djela. Na dokazivanju pojedinih krivičnih djela primjenićemo samo pojedine posebne istražne radnje iz člana 116 ZKP-a BiH kao naprimjer "Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija", a u drugim slučajevima ćemo kombinovati više istražnih radnji kako bi postigli cilj to jest prikupili dokaze i dokazali postojanje krivičnog djela. Ovdje se radi o složenim krivičnim djelima, neka manje a neka više, iako je i praksa pokazala da i druga krivična djela koja nisu opisana u navedenim planovima poput krivičnih djela ubistava, teških slučajeva razbojništava i razbojničkih krađa su složena krivična djela a kao takva su i vrlo teška za dokazivanje. Jedina radnja dokazivanja koja se primjenjuje u svim slučajevima je radnja "Pretresanje stana, prostorija i osoba" dok se druge radnje preduzimaju kako je naprijed navedeno od slučaja do slučaja odnosno od predmeta do predmeta.

Nosioci svih aktivnosti, primjene posebnih istražnih radnji, radnji pretresanja stana, prostorija i osoba su policijski službenici iz domena svoje specijalnosti, onoga za što su obučeni. Takođe i pri policijskim Agencijama postoje i Centri za forenzička ispitivanja koji su osposobljeni da vrše pojedina vještačenja u svrhu dokazivanja kao što su hemijska, biološka, grafološka, mehanička vještačenja, kao i vještačenja mobilnih telefona te kompjuterskih sistema.

Rokovi, vrijeme za koje po sačinjenom planu rada je potrebno da se neka od predviđenih mjera i radnji provede. Rok može biti vrlo kratak a može biti i duži vremenski period, opet zavisi od mjera i radnji koje se provode. Rokove u planu rada određuje policijski službenik koji isti sačinjava, i ti rokovi su najdužeg trajanja od oko mjesec dana.

Prilikom preduzimanja posebnih istražnih radnji član 116 stav 2 tačke f) Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine, postavlja se pitanje kako pronaći novac za otkup na primjer za veće količine „heroina“ za koji je potrebno imati puno novca. Potrebno je da se stvore uslovi da sve policijske agencije raspoložu određenom sumom novca za ovu svrhu.

U realizaciji svih mjera i radnji učestvuju i postupajući tužioci, održavaju redovne sastanke sa policijskim službenicima na kojima vrše zajedničku procjenu predmeta i istima daju uputstva i smjernice za prikupljanje dokaza u predmetu.

6. PRIPREMA DOKAZA U ISTRAZI ZA IZVOĐENJE NA GLAVNOM PRETRESU

Kao što je i ranije navedeno, tokom istrage se prikupljaju dokazi sa osnovnim ciljem istinitog rasvjetljenja krivičnog djela, odnosno njegovog počinioca i ostalih okolnosti koje predstavljaju bitna obilježja predmetnog krivičnog djela. Svaki prikupljeni dokaz ima svoje određeno mjesto u skupu svih dokaza koji će se izvesti na glavnom pretresu pred sudom. Tokom istrage, svaki od prikupljenih dokaza se treba analizirati i iz aspekta njegovog budućeg izvođenja tokom dokaznog postupka i to kako iz aspekta činjenice koja se dokazuje, kao i tehnike samog izvođenja. Dakle, tužilac još tokom istrage treba da za svaki dokaz zna odgovor na sljedeća pitanja: "Šta ovim dokazom dokazujem, odnosno koju činjenicu dokazujem", "Koje je njegovo mjesto u redosljedu izvođenja dokaza" i "Na koji način ću ovaj dokaz izvesti". Naravno treće pitanje se postavlja samo kod određenih dokaza koji se odnose na modernije tehnologije, kao na primjer sadržaji aplikativnih sistema, sadržaji kompjutera ili tonski zapisi. Ovakvom analizom dokaza u istrazi postiže se konačno da je svaki dokaz jasan sam po sebi i u vezi sa ostalim dokazima, pa njihovo izvođenje na glavnom pretresu omogućava predočavanje sudu svih okolnosti izvršenog krivičnog djela na način koji sud neće dovesti u situaciju da nije u mogućnosti da razumije suštinu izvedenog dokaza. U nekom istragama pojedini dokazi moraju da se uvežu na osnovu nekih podataka koji mogu biti i opšte poznati ili čak notorne činjenice, ali je veoma korisno i ovakve podatke i činjenice iznijeti pred sud tokom izvođenja dokaza, kako bi se stekla potpuna slika izvršenog krivičnog djela i kako bi izvedeni dokaz ostavio što bolji utisak na sud. U akciji prikupljanja dokaza ovlaštena službena lica i tužilac ponekad moraju maksimalno uložiti svoje istraživačke i fizičke sposobnosti. Nekada je veoma korisno i efektno upoznati i sud sa procesom koji je prethodio samom pribavljanju dokaza i to ne samo u smislu strogo formalnog dijela postupaka, već i operativnog rada koji mu je prethodio.

6.1. Priprema dokaza vezanih za pretres kuća, stanova i drugih prostorija

Ukoliko se kao dokazi na glavnom pretresu izvode predmeti koji su oduzeti prilikom pretresa u kućama, stanovima ili vozilima osumnjičenih lica, tužilac će sigurno kao dokaz izvesti i sudsku naredbu za pretresu i zapisnik o pretresu, jer su to nesporno dokumenti koji ukazuju na zakonitost pribavljanja dokaza, odnosno predmeta oduzetih u tom pretresu i na osnovu konkretne naredbe suda. Pomenuti dokumenti sadrže podatke koji su navedeni u Zakonima o krivičnim postupcima, ali nekada samo izvršenje pretresa mogu da prate neke specifične okolnosti koje se ne navode u samom zapisniku o pretresu, ali su prilikom izvođenja dokaza na sudu veoma bitne, jer mogu da ukazuju na upornost izvršioca pri izvršenju krivičnog djela ili druge okolnosti. Tužilac još tokom istrage može razmišljati o izvođenju dokaza pomoću kojih će se sudu ukazati na te specifične okolnosti, predlaganjem saslušanja u svojstvu svjedoka ovlaštenih službenih lica na okolnosti koje su prethodile samom pretresu, koje su se dešavale tokom pretresa ili su uslijedile nakon istog.

Primjer: Po naredbi suda je izvršen pretres u kući M.K. zbog sumnje da se u istoj nalazi veća količina opojne droge heroin. Pretres je izvršen po naredbi suda, o samom pretresu je sačinjen zapisnik u kom je konstatovano mjesto gdje je pronađena opojna droga. U razgovoru sa ovlaštenim službenim licima tužilac je došao do saznanja da su pretresu prethodile okolnosti koje bi bile bitne za potpuno rasvjetljenje ličnosti počinioca i nekih okolnosti krivičnog djela, kao što je činjenica da su se u dvorištu kuće u kojoj se trebao vršiti pretres nalazila puštena tri opasna psa. Ovlaštena službena lica koja su opservirala kuću prije samog pristupanja pretresu su uočili dolazak osumnjičenih i njihov ulazak u kuću. pokušaj

da pristupe pretresu je bio onemogućen zbog prisustva pasa, koji su osumnjičenim i služili radi obezbjeđenja prostora i upozoravanja na prisustvo drugih lica. Nakon što su osumnjičeni čuli režanje i lavež pasa, iskočili su kroz prozor kuće i dali se u bijeg. Saslušanje ovlaštenih službenih lica na navedene okolnosti može tokom izvođenja dokaza na glavnom pretresu da upotpuni sliku izvedenih dokaza naredbe za pretres, zapisnika o pretresu i potvrde o oduzimanju predmeta, jer će se iznošenjem pred sud i ovih okolnosti koje se ne navode u pomenutoj dokumentaciji upotpuniti slika ličnosti samih izvršilaca, način na koji su obezbjeđivali opojnu drogu i njihov pokušaj da izbjegnu lišenje slobode.

6.2. Priprema dokaza koji su bili predmet vještačenja

Još tokom istrage kad se pred tužiocem pojave predmeti, odnosno dokazi koji će biti predmet vještačenja tužilac treba da razmišlja o vezanim dokazima koji po potrebi trebaju da upotpune sliku mjesta pronalaska dokaza, stanja u kom se isti nalazio u vrijeme privremenog oduzimanja, kako bi se tokom izvođenja na glavnom pretresu sudu objasnila bitne okolnosti vezane za te predmete.

Primjer: Poslovna dokumentacija preduzeća koja je po naredbi suda oduzeta iz podrumskih prostorija koje su ranije bile poplavljene je djelimično oštećena, pa je u jednom dijelu ista bila neupotrebljiva za vještačenje. Tokom istrage, tužilac će sam ili putem ovlaštenih službenih lica uzeti izjavu od lica koje ima saznanja o specifičnim okolnostima koje se tiču predmeta koji će se vještačiti.

Primjer: Od osumnjičenog D.R. je oduzeta veća količina smeđeg praha koji asocira na heroin upakovanog u dvadeset pakovanja, od kojih su dva bila natopljena vodom. Vještačenjem je u osamnaest pakovanja utvrđeno prisustvo heroina odnosno diacetilmorfina, a u samo dva pakovanja prisustvo morfina. Vještak je na glavnom pretresu objasnio da je usljed djelovanja vlage u dva pakovanja došlo do razgradnje diacetilmorfina u morfin. Kako je pomenuta opojna droga oduzeta nakon izvršenog pretresa, pri čemu su dva pakovanja pronađena u WC šolji, jer je osumnjičeni pokušao na taj način da je uništi, na ove okolnosti je saslušano ovlašteno službeno lice, koje je i pronašlo sporna dva pakovanja, kao bi se sudu razjasnilo postojanje razlike u sastavu pojedinih pakovanja.

6.3. Priprema vještaka

Prilikom izdavanja naredbe za vještačenje određenom licu ili ustanovi, odnosno državnom organu tužilac treba kontinuirano da saraduje sa samim vještakom na taj način što će mu ukazati na zakonsku nužnost njegovog saslušanja na glavnom pretresu u svojstvu posebne vrste svjedoka. Po izvršenom vještačenju, nakon sačinjavanja vještakovog izvještaja tužilac treba još u fazi istrage da ovaj izvještaj detaljno analizira, dovodeći ga u vezu sa ostalim prikupljenim dokazima. Ukoliko postoji izvjesna kontradiktornost između prikupljenih dokaza potrebno je vještaku iste predočiti još tokom istrage, kako bi eventualno korigovao svoj nalaz i mišljenje. Tokom analize datog nalaza i mišljenja tužilac može da predpostavi potencijalna pitanja odbrane, odnosno da već u fazi istrage pri izdavanju naredbe za vještačenje i po sačinjavanju nalaza i mišljenja pripremi vještaka za njegovo saslušanje. Veoma je korisna praksa da nakon dostavljanja nalaza i mišljenja od strane vještaka tužilac i vještak zajednički kroz analizu njegovog izvještaja koncipiraju pitanja koja će tužilac vještaku postavljati tokom direktnog ispitivanja, koje će mu predmete ili dokumente predočavati, kao i da izvrše određenu pripremu predpostavljenog unakrsnog ispitivanja od strane odbrane. U

slučaju postojanja nalaza i mišljenja datog od strane vještaka koji je angažovala odbrana, tužilac se uz pomoć vještaka može pripremiti za unakrsno ispitivanje vještaka odbrane.

6.4. Priprema dokaza pribavljenih provođenjem posebnih istražnih radnji

6.4.1. Tehnička priprema dokaza

Tokom provođenja posebne istražne radnje tajni nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, koja se u praksi najčešće i primjenjuje, u skladu sa naredbama suda se kontinuirano snimaju razgovori većeg broja osumnjičenih i drugih lica za koja postoji sumnja da prenose informacije u vezi sa krivičnim djelom ili osumnjičeni koristi njihovo sredstvo komunikacije. Tehnički posmatrano, ovlaštena službena lica koja su uključena u provođenje ove radnje, tokom čitavog perioda na koji glase naredbe suda, prate telefonske komunikacije koje lica prema kojim su određene posebne istražne radnje obavljaju, od kojih su neke bitne za dokazivanje krivičnog djela zbog kog se istraga i vodi, dok su brojne komunikacije u tom smislu irelevantne. U skladu sa kadrovskim i tehničkim mogućnostima policijskih agencija pokazala se kao veoma dobra praksa, da se još tokom istrage iz materijala koji se snima tokom provođenja ove posebne istražne radnje odmah izdvajaju razgovori i SMS poruke bitne za dokazivanje krivičnog djela. Ovakav pristup je moguć i kod provođenja posebne istražne radnje tajnog praćenja i tehničkog snimanja lica, transportnih sredstava i predmeta koji su u vezi sa njima, u smislu izdvajanja bitnih video zapisa. O ovakvim razgovorima, SMS porukama i video zapisima se odmah obavještava predmetni tužilac, kako bi imao saznanja o novim detaljima bitnim za istragu, a po mogućnosti ovlaštena službena lica odmah sačinjavaju transkript razgovora, SMS poruke, odnosno ovlaštena službena lica koja vrše tajno praćenje sačinjavaju službene izvještaje o svojim zapažanjima pri snimanju izdvojenih video zapisa. Razlog za ovakvo postupanje leži u činjenici da se posebne istražne radnje provode u periodu od nekoliko mjeseci i to u odnosu na veći broj lica, tako da se radi o obimnom materijalu, jer se tokom provođenja posebne istražne radnje tajni nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija automatski snimaju sve komunikacije, dok se provođenjem posebne istražne radnje tajnog praćenja i tehničkog snimanja lica, transportnih sredstava i predmeta koji su u vezi sa njima, lica prate i snimaju čitav period označen u naredbi suda. Samo jedan dio nastalog materijala se koristiti kao dokaz za izvršenje krivičnog djela, dok je ostali u tom smislu bezvrijedan i njegovo izvođenje na glavnom pretresu bi nepotrebno dovelo do odugovlačenja postupka. Praksa sačinjavanja transkriptata bitnih razgovora, SMS poruka i službenih izvještaja je naročito korisna u slučaju kada nakon provođenja posebnih istražnih radnji dođe do lišenja slobode osumnjičenih lica i podnošenja prijedloga za određivanje pritvora, jer uz ovakvu pripremu dokaza još u početnim fazama istrage tužilac je u mogućnosti da Sudiji za prethodni postupak, uz prijedlog za određivanje pritvora protiv osumnjičenih lica, dostavi i neke od tonskih zapisa bitnih razgovora, zajedno sa transkriptima istih, bitne video zapise sa službenim izvještajima, a u cilju što lakšeg utvrđivanja postojanja osnovane sumnje da je počinjeno krivično djelo, kao zakonskog osnova za određivanje pritvora. Osim toga, u ovakvim složenim predmetima koji se baziraju na rezultatima primjene posebnih istražnih radnji, uz pripremu navedenih dokaza na opisan način ubrzava se sam tok istrage, analiza izdvojenih bitnih razgovora u cilju utvrđivanja identiteta sagovornika koji su ili saizvršio ili potencijalni svjedoci izvršenja krivičnog djela. Dakle, tokom provođenja posebnih istražnih radnji, u dogovoru između tužioca i ovlaštenih službenih lica, se može kontinuirano vršiti izdvajanje relevantnog materijala (tonskih zapisa, video zapisa, službenih izvještaja ovlaštenih službenih lica koji provode posebnu istražnu radnju tajnog praćenja i snimanja osoba) kako bi se izbjegla naknadna dugotrajna analiza prikupljenog materijala i što efikasnije provela istraga, te kako bi se već u ranoj fazi ovakvi dokazi faktički pripremili za

izvođenje na glavnom pretresu. Posebno treba napomenuti da je kompletan materijal prikupljen provođenjem posebnih istražnih radnji dokaz u postupku i on se kao takav i predaje sudu. Izdvojeni materijal sa tonskim zapisima bitnih razgovora, SMS poruka i video zapisa koji se konkretno izvodi audio i video prezentacijom kao dokaz na glavnom pretresu faktički nastaje kopiranjem originalnog materijala, ali svaka sumnja odbrane ili suda u njegovu vjerodostojnost se može provjeriti na originalnom integralnom materijalu, obzirom da svaki snimljeni razgovor ili SMS poruka ima oznaku koju automatski dobija prilikom samog snimanja i to IID broj, kao i niz drugih elektronskih podataka kao što su datum, sat, minute i sekunde kad je razgovor započeo i završen, pretplatničke brojeve učesnika komunikacije ili IMEI broj telefonskog aparata koji je korišten za komunikaciju. Do potrebe sačinjavanja transkripta razgovora, koji suštinski predstavljaju „prevođenje“ zvučnog zapisa u pismenu formu (sa mogućim odstupanjima u sadržaju), iako takav način obaveznog „prevođenja“ dokaza nije propisan procesnim zakonima doveli su zahtjevi sudova. Ipak mora se konstatovati da transkripti imaju korisnu praktičnu primjenu, jer olakšavaju preslušavanje tonskih zapisa i sudu omogućavaju lakšu analizu ovih dokaza prilikom njegove ocjene.

6.4.2. Provjera zakonitosti dokaza

Tokom obrade dokaza prikupljenih provođenjem posebnih istražnih radnji, još u fazi istrage se treba izvršiti provjera svakog pojedinog dokaza, tačnije svakog snimljenog razgovora, svake SMS poruke ili video zapisa iz aspekta „pokrivenosti“ sudskom naredbom. Ovakav zahtjev proizilazi iz prakse sa suđenja, tokom kojih odbrana paušalno prigovara zakonitosti pribavljanja pojedinih dokaza koji se odnose na njihove branjenike. Još tokom istrage tužilac mora da raspolaze podatkom, za svaki od ovako pribavljenih dokaza, kojom naredbom suda je određeno provođenje posebne istražne radnje, kako bi tokom izvođenja ovih dokaza na glavnom pretresu mogao odgovoriti na sve prigovore odbrane. Ove podatke tužilac ima u izvještaju koji je dužan sudiji dostaviti po prestanku primjene posebnih istražnih radnji, dok se materijal dobijen primjenom istih koristi za istragu i konačno u jednom dijelu kao dokaz na suđenju. Procesni zakoni⁷⁸ propisuju da početni izvještaj sačinjava policijski organ koji je neposredno i tehnički provodio posebne istražne radnje. U zakonima nije navedeno kakav sadržaj treba da ima ovaj izvještaj, ali je sigurno da iz njega mora jasno proizilaziti koja lica i u kom periodu su tajno nadzirana i tehnički snimana, na kojim telekomunikacijama i na osnovu kojih naredbi sudije za prethodni postupak. Ovi izvještaji su obično veoma obimni iz već pomenutog razloga da osumnjičena lica tokom provođenja posebnih istražnih radnji koristi veći broj telefona i SIM kartica, pa se radi o izvještajima koji sadrže i preko trideset stranica podataka. Na osnovu ovog izvještaja i tužilac sačinjava svoj izvještaj, čija je suština davanje sudu dovoljno podataka na osnovu kojih može da cijeni da li je tokom provođenja posebnih istražnih radnji postupljeno u skladu sa izdatim naredbama. Koliko god on bio obiman i oduzimao vrijeme, sačinjavanje ovog izvještaja omogućava i samom tužiocu da analizira zakonitost provedenih radnji, a samim tim i zakonitost dokaza koje će predati sudu uz optužnicu, a nakon toga izvoditi na glavnom pretresu.

6.4.3. Analiza sadržaja tonskih zapisa

Jedan od težih zadataka u istragama koje se baziraju na primjeni posebne istražne radnje tajni nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija je analiza tonskih zapisa, koji su suštinski dokaz o zajedničkom izvršenju krivičnog djela od strane više lica ili grupe za organizovani kriminal. Ovaj dokaz upravo ukazuje na prethodne dogovore, povezanost i zajedničko

⁷⁸ član 119 ZKP Bi H i DB, član 133 ZKP F B i H i član 229 ZKP RS

djelovanje osumnjičenih lica, što ima presudan značaj za dokazivanje organizovanog kriminala i određenih kvalifikovanih oblika krivičnih djela. Smatram da je potrebno da tužilac još tokom istrage presluša svaki tonski zapis koji će koristiti kao dokaz, jer samo na takav način može steći pravi utisak o osumnjičenim licima, njihovim međusobnim odnosima, zadatku ili ulozi koju ima pojedini član kriminalne grupe. Preslušavanjem tonских zapisa uočava se korišteni način komunikacije između osumnjičenih. Može se raditi o šatrovačkom govoru koji se gradi izvrtanjem slogova ili se radi o slengu. Sleng ili ulični govor predstavlja specifični govor jedne društvene grupe koji se zasniva na stvaranju novih značenja, za već poznate riječi ili na tvorenju novih riječi koje izražavaju neku specifičnost te društvene grupe ili njenih aktivnosti. Naravno sleng osmišljavaju izvršioци krivičnih djela kako bi mogli međusobno komunicirati u nastojanju da na taj način sačuvaju konspirativnost. Cilj analize tonских zapisa i SMS poruka je da se uoče riječi izgovorene u šatrovačkom govoru, nepoznate riječi ili sasvim obične riječi koje se kontinuirano ponavljaju, bez nekog pravog smisla, u kontekstu razgovora koji se obavlja između osumnjičenih lica. Nakon izvršene analize, ovi razgovori se dovode u vezu sa drugim dokazima prikupljenim tokom istrage, na osnovu čega se omogućava sudu da izvrši pravilnu ocjenu dokaza prikupljenih provođenjem posebnih istražnih radnji. Analiza tonских zapisa kod dokazivanja krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga je na izvjestan način i olakšana zbog činjenice postojanja takozvanog narkomanskog slenga koji je donekle obrađen i u stručnoj literaturi⁷⁹, ali sleng se ipak mora analizirati iz aspekta kriminalne aktivnosti koja je bila predmet istraživanja.

6.5. Priprema svjedoka

Svjedoci se tokom istrage saslušavaju, ako postoji vjerovatnoća da posjeduju neke informacije koje mogu biti korisne za krivični postupak koji se vodi. Lice za koje tužilac ili ovlaštena službena lica imaju saznanje da posjeduje neke informacije mora dati svoju izjavu i u tom smislu je propisano čak i kažnjavanje svjedoka koji odbijaju da daju svoje iskaze. Tužilac i ovlaštena službena lica već tokom istrage, preduzimajući radnju saslušanja svjedoka trebaju imati u vidu činjenicu da će se to lice kasnije pojaviti na sudu i morati neposredno iznijeti svoj iskaz pred sudijom ili sudskim vijećem. Na ovaj aspekt treba obratiti pažnju tokom saslušanja svjedoka u istrazi, kako bi svjedoci već pri prvom saslušanju bili svjesni činjenice da će svoj iskaz vjerovatno morati da ponovo iznesu pred sudom, pa je potrebno da ih sa tom činjenicom upozna tužilac, odnosno ovlaštena službena lica. Tokom saslušanja svjedoka u istrazi treba imati u vidu i druge dokaze koji su već pribavljeni tokom istrage, pa ukoliko postoji neka protivrječnost između datog iskaza svjedoka i tog drugog dokaza, na tu razliku treba ukazati svjedoku i tražiti da objasni svoje navode u vezi sa drugim kontradiktornim dokazom. Dakle, već prilikom saslušanja svjedoka u istrazi tačno treba odrediti njegovo mjesto i važnost kao dokaza na glavnom pretresu, a u vezi sa svim ostalim dokazima koji će se izvoditi. Ukoliko dođe do većeg proteka vremena od saslušanja svjedoka u istrazi, do njegovog pozivanja na sud, potrebno je da tužilac svjedoka pozove i pripremi za saslušanje na glavnom pretresu. Tom prilikom tužilac će mu prvo objasniti redosljed radnji na glavnom pretresa, ulogu stranaka u postupku i raspored istih u sudnici. Nakon toga će svjedoka upoznati sa pitanjima koja će mu postaviti tokom direktnog ispitivanja, kao i predpostavljenim unakrsnim pitanjima od strane odbrane, kako bi umanjio uobičajenu nelagodu koju kod svjedoka izaziva unakrsno ispitivanje.

⁷⁹ Dr Stevan P.Petrović: Droga i ljudsko ponašanje, Beograd 2003. str 413

6.7. Priprema objektivnih dokaza

Kako se u skladu sa odredbama Zakona o krivičnim postupcima na glavnom pretresu prvo izvode dokazi optužbe, ako sud u interesu pravde ne odredi drugačije, tužilac još tokom istrage treba da razmišlja o redosljedu izvođenja dokaza na glavnom pretresu. Naravno, procesnim zakonima nije propisano kojim redosljedom će tužilac izvoditi svoje dokaze. Apsolutno je neprihvatljiva praksa da se dokazi izvode po vrstama, kao na primjer da se saslušaju svi svjedoci, pa svi zapisnici ili neka druga pismena, pa nakon toga predmeti oduzeti tokom pretresa. Od složenosti predmeta i brojnosti dokaza će zavisi i redosljed njihovog izvođenja. Zbog činjenice da se pred sudom mora oslikati događaj u kom je optuženo lice preduzelo radnje koje predstavljaju obilježja krivičnog djela, jedan od najboljih načina izvođenja dokaza je hronološki, kako bi se sudu na najslikovitiji način opisao kritični događaj. U cilju uspostavljanja hronologije događaja i lakšeg sagledavanja izvedenog dokaza od strane suda, zavisno od svakog konkretnog slučaja je najbolja tehnika kombinovanja raznih vrsta dokaza. Tužilac može prvo da sasluša svjedoka, tokom saslušanja mu može predočiti dokument, a nakon njegovog saslušanja predočeni dokument izvesti kao dokaz. Ukoliko se tokom glavnog pretresa saslušava vještak veoma je efektivno da se tokom direktnog ispitivanja vještaku predočava objekat vještačenja (supstanca, predmet odnosno sredstvo kojim je krivično djelo izvršeno, dokument na kom se nalazi sporni rukopis i slično). Nekada će tužilac odlučiti da kao zadnji dokaz izvede onaj najefektniji, bez obzira na samu vrstu dokaza. Tokom planiranja hronologije izvođenja dokaza na glavnom pretresu, još tokom istrage, tužilac može da utvrdi da mu nedostaje neka od „karika“ koja povezuje dokaze, što će ga usmjeriti na daljnje istraživanje krivičnog djela i eventualno prikupljanje novih dokaza.

Dakle, može se konstatovati da priprema dokaza za izvođenje na glavnom pretresu još tokom istrage ima veliki značaj i za samo istraživanje krivičnog djela, jer se često tokom ove pripreme ukaže potreba za provjerom još nekih okolnosti ili pribavljanjem nekih vezanih dokaza.

7. ISTRAŽIVANJE KONKRETNIH KRIVIČNIH DJELA IZ ASPEKTA KOMBINOVANJA RADNJI DOKAZIVANJA

7.1. Istraživanje krivičnog djela ubistva-zasnovano na bitnim detaljima istrage vodene u Okružnom tužilaštvu Banja Luka

Krivični zakon Republike Srpske, krivično djelo ubistva član 148

(1) Ko drugog liši života
kazniće se zatvorom najmanje pet godina

Dana 09.03.2004. godine dežurni tužilac je od strane ovlaštenih službenih lica obavješten o postojanju osnova sumnje da je na području nadležnosti Okružnog tužilaštva Banja Luka, počinjeno krivično djelo ubistva. Prema podacima kojim su ovlaštena službena lica u tom trenutku raspolagala, na parkingu ispred zgrade u ulici 1. maja, u putničkom vozilu marke „BMW“ sa zatamnjanim staklima, prolaznici su primjetili na vozačevom sjedištu muškarca koji se ne pomjera, kao i neka oštećenja na staklu vrata pored vozačevog sjedišta.

7.1.1. Uviđaj

Tužilac je po primljenoj obavjesti odmah izašao na lice mjesta, gdje se već nalazila uviđajna ekipa koju su sačinjavali ovlaštena službena lica kriminalistički inspektor i kriminalistički tehničar, kao i radnici koji su obezbjeđivali lice mjesta, obzirom da se oko lica mjesta okupio veći broj radoznalih građana. Kako je tužilac smatrao da bi prisustvo vještaka sudske medicine na uviđaju bilo od koristi za kasnije davanje njegovog nalaza i mišljenja, istog je pozvao da prisustvuje uviđaju.

Uviđaj je bila prva radnja dokazivanja u ovoj istrazi tokom koje su tužilac i ovlaštena službena lica trebala svojim neposrednim opažanjem da utvrde važne činjenice za budući krivični postupak, jer je po dolasku na lice mjesta bilo potvrđeno postojanje osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo ubistva. Naime, već letimičnim pregledom zatečenog stanja pretpostavilo se da je u konkretnom slučaju isključena mogućnost da se radi o samoubistvu, zbog većeg broja prostrelnih rana na glavi muškarca koji se nalazio u vozilu. Ovaj uviđaj je, kao i svi ostali, trebao da bude spoj procesnih elemenata i elemenata kriminalističke tehnike, kako bi bio obavljen u skladu sa važećim Zakonom o krivičnom postupku u cilju obezbjeđenja zakonitosti pronađenih tragova, odnosno dokaza, te izvršen u skladu sa pravilima kriminalistike, obzirom da procesni zakoni ne regulišu detaljnije sam način izvođenja uviđaja. Dakle, već u prvom koraku istraživanja ovog krivičnog djela nužno je došlo do zajedničkog djelovanja tužioca i ovlaštenih službenih lica, upravo zbog potrebe da se tokom ove radnje dokazivanja istovremeno primjenjuju odredbe procesnih zakona i pravila kriminalistike, kako bi se neposrednim opažanjem utvrdilo postojanje tragova krivičnog djela, koji bi kroz zakonom propisane radnje dokazivanja i druge aktivnosti preduzete na osnovu ovlaštenja koja pripadaju tužiocu i ovlaštenim službenim licima postali dokazi o krivičnom djelu i služili tužiocu tokom pripreme i izrade optužnice, a nakon toga tokom izvođenja na glavnom pretresu. Već u ovom prvom koraku istraživanja krivičnog djela su morale doći do izražaja istraživačke sposobnosti nosilaca istrage. U konkretnom slučaju su izvođenju uviđaja pristupila lica ovlaštena za preduzimanje te radnje dokazivanja i to ovlaštena službena lica od kojih kriminalistički tehničar posjeduje znanja iz kriminalistike, po obavjesti je pristupio tužilac i po pozivu tužioca vještak sudske medicine. Tužilac je naložio inspektoru da sačinjava zapisnik o uviđaju, a kriminalističkom tehničaru preduzimanje svih radnji bitnih za pronalaženje, opisivanje, obilježavanje, fiksiranje, uzimanje ili izdvajanje i propisno

pakovanje relevantnih tragova u samom vozilu i na prostoru oko njega. Pitanje propisnog pristupanja kriminalističkih tehničara ovim zadacima je najčešće regulisano stručnim uputstvima⁸⁰. Tužilac je naložio sačinjavanje skice lica mjesta, kao i fotografisanje lica mjesta i to kako zatečenog stanja, tako i pojedinih faza uviđaja, te naročito označavanje i fotografisanje pronađenih tragova bitnih za rasvjetljenje krivičnog djela.

Tokom uviđaja je neposrednim opažanjem na licu mjesta utvrđeno da su na putničkom vozilu marke „BMW“ vrata zatvorena i nezaključana. Na staklu prednjih lijevih vrata, u lijevom gornjem uglu, su uočena oštećenja u vidu jedne rupe koja je po svog izgledu ukazivala na djelovanje projektila vatrenog oružja, iz unutrašnjosti vozila ka vani. Otvaranjem prednjih lijevih vrata je pronađeno bezživotno tijelo nepoznatog muškarca u sjedećem položaju, koji je u lijevoj ruci držao stisnut ključ od vozila. U predjelu njegove glave i vrata su bili vidljivi brojni tragovi koji su asocijali na krv. Nakon fotografisanja leša u vozilu, isti je po nalogu tužioca prebačen u mrtvačnicu. Kriminalistički tehničar je nastavio sa preduzimanjem naloženih radnji i pronašao, obilježio i fiksirao sljedeće tragove u putničkom vozilu i na prostoru oko njega. Radilo se o sljedećim tragovima:

1. oštećenje na vjetrobranskom staklu prednjih lijevih vrata putničkog vozila sa tačnim pozicijama na kojim se nalazi
2. djelimično deformisano zrno vatrenog oružja pronađeno u žlijebu pored stakla prednjih lijevih vrata
3. prskotina crvene boje koja asociira na krv pronađena na unutrašnjem dijelu stakla zadnjih lijevih vrata
4. sporna čaura pronađena na podu vozila iza vozačevog sjedišta
5. sporna čaura pronađena na vozačevom sjedištu
6. sporna čaura pronađena na podu ispred zadnjeg sjedišta
7. mrlja crvene tečnosti koja asociira na krv nepravilnog oblika pronađena na podu ispred zadnjeg sjedišta
8. zrno i oštećenja od vatrenog oružja na prvom spratu stambene zgrade pored parkinga

Nakon obilježavanja i fiksiranja svih pomenutih tragova u putničkog vozilu su pronađeni lični dokumenti žrtve, pa je utvrđeno da se radi o M. M., rođenom 1972. godine, kao i saobraćajna dozvola za putničko vozilo „BMW“ na njegovo ime.

7.1.2. Konstatovanje rezultata uviđaja i sačinjavanje plana sprovođenja radnji dokazivanja

Nakon izvršenog uviđaja tužilac i ovlaštena službena lica su održala sastanak. Na osnovu činjenica utvrđenih tokom uviđaja je konstatovano da je izvršeno krivično djelo ubistva od strane nepoznatog izvršioca, da je žrtva poznata i da se radi o M. M., da je krivično djelo izvršeno u putničkom vozilu vlasništvo žrtve i to ispaljivanjem više hitaca iz nepoznatog vatrenog oružja (pronalazak većeg broja čaura i zrna), kao i da je samo krivično djelo vjerovatno izvršeno na mjestu gdje je leš i pronađen (oštećenja na stambenoj zgradi od zrna ispaljenog iz vatrenog oružja). Istraživanje krivičnog djela je trebalo usmjeriti na rasvjetljenje određenih pitanja i osmisliti redosljed preduzimanja sljedećih aktivnosti, kao i nosioce tih aktivnosti.

⁸⁰ Stručno uputstvo o prikupljanju i dostavljanju materijala na vještačenje, MUP RS

Na sastanku su postavljena, kao relevantna za istraživanje krivičnog djela, sljedeća pitanja:

1. Ko je potencijalni izvršilac krivičnog djela?
2. Sa kojim vatrenim oružjem i sa koliko hitaca je krivično djelo izvršeno?
3. Kada je krivično djelo izvršeno?
4. Kakve su bile vremenske prilike u vrijeme izvršenja krivičnog djela i da li je neko mogao vidjeti izvršioca?
5. Kojim putem su izvršilac i oštećeni došli do mjesta izvršenja krivičnog djela?
6. Kada je oštećeni zadnji put viđen živ?
7. Kojim poslom se oštećeni bavio i sa kojim licima se viđao ili družio?
8. Da li su oštećeni i izvršilac prije kritičnog događaja komunicirali putem mobilnih telefona?

Planom je, nakon razmjene mišljenja, tužilac odredio da se u cilju utvrđivanja identiteta izvršioca krivičnog djela i prikupljanja dokaza preduzmu sljedeće radnje, sa određenim nosiocima potrebnih aktivnosti:

- tužilac⁸¹ - da izda naredbu za obdukciju mrtvog tijela M. M., pa je tužilac vještaku sudske medicine naredbom naložio da utvrdi koliko na lešu ima povreda, čime i na koji način su nanesene, da li su sve nanesene istim sredstvom, koliko vremena prije nego što je smrt nastupila, koja povreda je prouzrokovala smrt i kad je smrt nastupila. U naredbi je skrenuta pažnja da se prilikom obdukcije leša od istog uzme uzorak krvi i dlaka, otisci papilarnih linija, da se samoljepivom folijom skinu eventualni tragovi sa ruku, da se izuzmu tragovi ispod vrhova noktiju, kao i njegova kompletna garderoba radi eventualnih vještačenja
- Ovlaštena službena lica uz saglasnost tužioca- da se podnese usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretres vozila „BMW“ u cilju pronalaska mikrotragova i tragova papilarnih linija u cilju utvrđivanja identiteta izvršioca
- ovlaštena službena lica- da uzmu izjave od stanara stambene zgrade na čijem parkingu je krivično djelo izvršeno, na sve njima poznate okolnosti (da li su vidjeli dolazak putničkog vozila na parking, ko se u istom nalazio, da li su čuli pucnjeve i slično)
- ovlaštena službena lica- da operativnim radom utvrde kada je oštećeni zadnji put viđen živ i u čijem društvu, o kakvoj se osobi radi, da li je posjedovao mobilni telefon i koji je pretplatnički broj koristio
- ovlaštena službena lica- da operativnim radom prikupljaju podatke o eventualnom izvršiocu krivičnog djela i podatke o vatrenom oružju kojim je krivično djelo izvršeno

Tokom sastanka je dogovoreno da se pomenute radnje moraju izvršavati odmah, kao i da je potrebno da tužilac i ovlaštena službena lica budu kontinuirano u kontaktu, te da međusobno razmjenjuju informacije, kao i da se tužilac odmah obavjesti o svim novim činjenicama kako bi mogao usmjeriti daljnji tok istrage.

Tokom provođenja dogovorenih radnji prilikom pretresa putničkog vozila, po naredbi nadležnog suda, ispod vozačevog sjedišta je pronađen telefon vlasništvo oštećenog, kao i jedan sporni otisak papilarnih linija na staklu vrata suvozača, koji je fotografisan i fiksiran. Operativnim radom ovlaštena službena lica su došla do saznanja da se oštećeni M.M. u zadnje vrijeme bavio posuđivanjem novaca uz kamatu, te da je često viđan u društvu P. P., rođenog 1978. godine, koji mu je navodno dugovao veći iznos novca. Obavljeni su razgovori sa

⁸¹ u konkretnom slučaju tužilac nije donio naredbu o sprovođenju istrage protiv nepoznatog izvršioca, koju mogućnost ima u skladu sa zakonom

prijateljima oštećenog i P. P., pa se došlo do informacije da su se dana 08.03.2004. oni trebali i sastati, povodom vraćanja duga. U svojstvu svjedoka je saslušan prijatelj P. P., koji je izjavio da ga je tog dana, 08.03.2004. P.P. oko 14,00 časova pozvao na mobilni telefon sa svog mobilnog telefona (svjedok dao informaciju o pretplatničkom broju koji je koristio potencijalni izvršilac krivičnog djela) i zamolio da ga odveze do izletišta izvan grada. Svjedok je naveo da je P.P. izgledao uznemiren, da je po dolasku na izletišta skinuo svoju jaknu i bacio ju u obližnji kontejner, nakon čega je otišao do mosta i u rijeku bacio neki predmet. Svjedok je naveo da je on sve navedeno posmatrao iz svog automobila, jer mu je P.P. rekao da ga čeka. Po povratku u automobil P.P. mu je rekao da ga vozi u naselje koje se nalazi u susjednoj opštini, što je on i učinio, ali da ne zna gdje je P.P. nakon toga otišao.

Po dobijanju ovih informacija, koje su ukazivale na potencijalnog izvršioca krivičnog djela, a o kojim je tužilac odmah obavješten, preduzete su sljedeće radnje:

- na usmeni zahtjev tužioca za izdavanje naredbe za pretres izvršen je pretres stana u kom je P.P. živio, tokom kog nisu pronađeni predmeti koji mogu služiti kao dokaz (ova radnja dokazivanja se treba opreza radi uvijek preduzeti, jer postoji mogućnost pronalaska sredstva kojim je krivično djelo izvršeno ili dugih tragova koji potiču od krivičnog djela)
- kako se P.P. nije mogao pronaći na području grada i susjednih opština, ovlaštena službena lica su depešom, upućenom svim policijskim agencijama na području B i H, raspisali potragu za osumnjičenim P. P.
- ronilački tim službe specijalne policije MUP RS je, u prisustvu tužioca i ovlaštenih službenih lica, izvršio uviđaj, odnosno pregled riječnog dna ispod mosta, u cilju pronalaska predmeta koji je osumnjičeni bacio (po kazivanju svjedoka), pa je nakon dužeg pretraživanja pronađen pištolj marke CZ M-70 kalibra 7,65 mm, dok je u obližnjem kontejneru pronađena jakna, koja je odgovarala opisu koji je dao saslušani svjedok, o kojim radnjama je sačinjen zapisnik i lice mjesta pronalaska pištolja i jakne je fotografisano

7.1.3. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage protiv P.P. i planiranje daljnjeg istraživanja

Po utvrđivanju identiteta izvršioca i pronalasku pištolja, za koji se sumnjalo da je sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, tužilac i ovlaštena službena lica su odmah dogovorila daljnji redosljed preduzimanja radnji dokazivanja i drugih potrebnih radnji, kako bi se istraga što efikasnije provela:

- tužilac- je donio naredbu o sprovođenju istrage, u kojoj je naveo do tada prikupljene dokaze i okolnosti koje se trebaju istražiti, kao i potrebu za naređivanjem određenih vještačenja. Nadležnom sudu je stavio prijedlog za određivanje pritvora protiv osumnjičenog P.P., u kom je naveo sve do tada prikupljene dokaze iz kojih je proizilazila osnovana sumnja da je osumnjičeni počinio krivično djelo ubistva, kao i zakonske razloge za pritvor, te je predložio raspisivanje međunarodne potjernice protiv osumnjičenog
- tužilac- je izdao naredba za mehanoskopsko vještačenje zrna i čaura pronađenih na uviđaju, kao i pištolja pronađenog u rijeci, kako bi se utvrdilo da li je pištolj ispravan, da li je iz njega moguće izvršiti ispaljenje, da li su zrna ispaljena iz tog pištolja, kao i da li čaure potiču od metaka ispaljenih iz tog pištolja

- tužilac- je izdao naredbu za vještačenje potencijalnih tragova barutnih čestica na jakni pronađenoj u kontejneru, kao i bioloških tragova pronađenih tokom uviđaja (koji asociraju na krv) kako bi se utvrdilo da li se radi o krvi ljudskog porijekla i da li ista pripada oštećenom
- ovlaštena službena lica- su po nalogu tužioca u svojstvu svjedoka saslušavali sva lica koja su imala saznanja o kontaktima osumnjičenog i oštećenog u zadnjem periodu, a naročito dana 08.03.2004., dok je neka od lica po sačinjenom planu saslušavao u svojstvu svjedoka i tužilac
- tužilac i ovlaštena službena lica- su prikupljali podatke o osumnjičenom P.P. iz vlastitih evidencija (kaznene i operativne evidencije i podaci iz tužilačkih upisnika)
- tužilac i ovlaštena službena lica- su prikupljali podatke o oštećenom M.M. iz vlastitih evidencija (kaznene i operativne evidencije i podaci iz tužilačkih upisnika), jer je iz do tada prikupljenih podataka proizlazilo da se radi o osobi koja je više puta bila u sukobu sa zakonom
- tužilac- je stavio nadležnom sudu prijedlog za dostavljanje listinga dolaznih i odlaznih poziva na telefonima M.M. i P.P. za relevantan vremenski period⁸²

U narednom periodu Sudija za prethodni postupak, je po prijedlogu tužioca, donio rješenje o određivanju pritvora protiv P.P., kao i nared za raspisivanje međunarodne potjernice. Dana 18.03.2004. tužilac je obavješten od strane ovlaštenih službenih lica da je osumnjičeni P.P. po potjernici lišen slobode, u jednom gradu na jugu zemlje. Nakon obezbjeđenja prisustva osumnjičenog lica preduzete su sljedeće radnje dokazivanja:

- tužilac- je ispitao osumnjičenog u prisustvu branioca (protiv istog je na snazi bilo rješenje o određivanju pritvora u trajanju od mjesec dana od trenutka lišenja slobode)
- tužilac-je naložio uzimanje nespornih otisaka papilarnih linija osumnjičenog P.P. u pritvorskoj jedinici KPZ (njegovi otisci se nisu nalazili u evidencijama, jer isti nikad nije osuđivan, niti je operativno obrađivan), te izdao naredbu za daktiloskopsko vještačenje, kojim je traženo poređenje nespornih otisaka osumnjičenog sa spornim tragovima pronađenim na staklu vrata suvozača putničkog automobila „BMW“ u kom je krivično djelo izvršeno
- tužilac i ovlaštena službena lica- su vršili provjeru navoda odbrane osumnjičenog koja se bazirala na priznanju krivičnog djela, uz pozivanje na nužnu odbranu. Naime, osumnjičeni je naveo da ga je oštećeni M.M. u dužem vremenskom periodu maltretirao fizički i psihički kako bi ga prisilio da mu vrati dug, koji pritisak od strane oštećenog je kuliminirao dana 08.03.2004., kada je isti pokušao i da ga liši života u svom putničkom automobilu, pa je on od njega oteo pištolj i u nužnoj odbrani ispalio u njega nekoliko hitaca iz pištolja. Tokom ove provjere saslušavani su svjedoci koje je i osumnjičeni naveo u svojoj odbrani
- tužilac- je izdao naredbu za psihijatrijsko vještačenje osumnjičenog, jer je iz njegove odbrane proizlazila sumnja na njegovu smanjenu uračunljivost, zbog navodnog kontinuiranog maltretiranja od strane oštećenog, kao i radi provjere njegovih navoda da je dugogodišnji ovisnik o opojnim drogama.

⁸² u vrijeme istraživanja ovog krivičnog djela u procesnim zakonima nije postojala odredba o Naredbi operateru telekomunikacija

Osnovni cilj provjere navoda odbrane osumnjičenog i izdavanja naredbe za njegovo vještačenje po vještaku psihijatru je bio utvrđivanje činjenica koje eventualno idu u korist osumnjičenom i potpuno rasvjetljenje krivičnog djela.

7.1.4. Okončanje istrage i priprema optužnice

Dakle, iako je osumnjičeni još u ranoj fazi istrage priznao izvršenje krivičnog djela, u smislu priznanja radnje ispaljivanja više hitaca u oštećenog, istraživanje od strane nosilaca istrage je nastavljeno, kako bi se rasvjetlile sve okolnosti krivičnog djela i to kako one koje terete osumnjičenog, tako i one koje mu idu u korist. Po sačinjavanju svih zapisnika, skice lica mjesta, fotodokumentacija, po izvršenim svim naređenim vještačenjima i pribavljenim nalazima i mišljenjima vještaka, po saslušanju svih potrebnih svjedoka, tužilac je zaključio da je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno i počeo je sa pripremom optužnice. Prikupljeni materijal je pomno analizirao iz aspekta zakonitosti pribavljanja svakog dokaza i njegovog značaja za dokazivanje krivičnog djela. Svaki dokaz je doveden u vezu sa ostalim prikupljenim dokazima. Tužilac je pribavio i dokaze o osuđivanosti oštećenog M.M., zbog pretpostavke da će odbrana insistirati na toj činjenici, kako bi umanjili odgovornost osumnjičenog. Istovremeno je tužilac razmišljao i o redosljedu izvođenja dokaza na glavnom pretresu, kako bi se na najjednostavniji način sudu predočile relevantne činjenice i na najpogodniji i najuvjerljiviji način dokazima podržali svi navodi optužnice, sa ciljem da sud donese osuđujuću presudu. Tužilac se odlučio da dokazi budu izvedeni sljedećim redosljedom:

1. Zapisnik o uviđaju sa skicom i fotodokumentacijom lica mjesta
2. Zapisnik o pregledu riječnog dna i pronalasku pištolja sa fotodokumentacijom
3. pištolj marke CZ M-70 kalibra 7,65 mm i zrna i tri čaure pronađene prilikom uviđaja
4. saslušanje svjedoka koji je u svom iskazu naveo da je kritičnog dana vozio osumnjičenog na izletišta- dokaz koji je povezivao osumnjičenog sa pištoljem pronađenim na riječnom dnu
5. saslušanje vještaka mehanoskopske struke i prezentovanje njegovog nalaza i mišljenja- dokaz koji je povezivao pištolj sa zrnima i tri čaure pronađenim tokom uviđaja
6. saslušanje vještaka sudske medicine i predočavanje obdukcionog nalaza oštećenog M.M.- dokaz iz kog je proizilazilo da je njegova smrt ubilačkog porijekla i da je nastupila usljed razaranja vitalno važnih moždanih centara koji su razoreni sa tri projektila iz vatrenog oružja, dakle veza između tri prostrelne rane i tri čaure. Iz ovog dokaza proizilazilo je i vrijeme kada je nastupila smrt oštećenog
7. saslušanje vještaka daktiloskopske struke i prezentovanje njegovog nalaza i mišljenja- dokaz koji je ukazivao na prisustvo osumnjičenog u putničkom vozilu u kom je krivično djelo izvršeno. Iz nalaza i mišljenja je proizilazilo da sporni tragovi papilarnih linija pronađeni na unutrašnjoj strani stakla vrata suvozača putničkog automobila „BMW“ odgovaraju nespornom otisku domalog prsta lijeve ruke osumnjičenog P.P.
8. saslušanje svjedoka čiji su se iskazi odnosili na kretanje oštećenog M.M. dana 08.03.2004.
9. saslušanje svjedoka čiji su se iskazi odnosili na kretanje osumnjičenog P.P. dana 08.03.2004.
10. prezentovanje listinga telefona oštećenog iz kojih je proizilazila njegova komunikacija sa osumnjičenim na dan 08.03.2004.

11. saslušanje svjedoka koji su svjedočili o tome u koje vrijeme i na kom mjestu su u putničkom automobilu „BMW“ vidjeli oštećenog i osumnjičenog- dokaz koji je povezivao mjesto gdje je krivično djelo izvršeno i vrijeme nastupanja smrti kod oštećenog, po mišljenju vještaka sudske medicine
12. saslušanje svjedoka koji su imali saznanja o odnosima oštećenog i osumnjičenog- dokaz koji je služio rasvjetljenju navoda odbrane osumnjičenog da je bio kontinuirano maltretiran od strane oštećenog
13. saslušanje vještaka psihijatra i prezentacija njegovog nalaza i mišljenja- dokaz iz kog je proizilazilo da kod osumnjičenog nije bilo elemenata koji bi ukazivali na postojanje privremenog ili trajnog duševnog oboljenja, prolazne duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja, da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio pod dejstvom heroina, ali da to nije uticalo na sam kritični događaj, te da je zbog prisutnog afekta gnjeva sposobnost da shvati značaj svog djela i sposobnost da upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne bitno.

Nakon podizanja optužnice i njenog potvrđivanja od strane nadležnog suda, održan je veći broj ročišta za glavni pretres na kojim su izvedeni između ostalih i pobrojani dokazi tužilaštva. Tokom suđenja nije bilo prigovora odbrane na zakonitost pribavljanja dokaza. Optuženi je pred prvostepenim sudom, koji je prihvatio sve dokaze tužilaštva, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 9 (devet) godina. Nakon postupka koji je vođen po žalbama tužilaštva i odbrane, optuženi je pravosnažno osuđen presudom Vrhovnog suda Republike Srpske broj KŽ-172/05 od 26.01.2006. godine na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina.

7.1.5. Analiza sprovedene istrage

Na osnovu analize bitnih detalja prikazane istrage, može se konstatovati da je prilikom istraživanja ovog krivičnog djela došla do punog izražaja međusobna saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica. Od izvršenog uviđaja nosioci istrage su bili u neprekidnom kontaktu i po fazama rasvjetljavanja određenih okolnosti su zajedničkim dogovorom planirali daljnji redosljed preduzimanja radnji dokazivanja i određivali izvršioce tih radnji. Tokom ove istrage je došla do punog izražaja uloga tužioca kao nosioca istrage, koji je na vlastiti zahtjev, kontinuirano bio obavještavan o svim novim okolnostima vezanim za krivično djelo, kako bi bez odlaganja mogao preduzeti sve potrebne radnje, nad kojim kontrolu vrši sud i za koje je u skladu sa zakonom tokom istrage samo on ovlašten. Ovlaštena službena lica su se iskazala u operativnom radu, koji je u kratkom roku rezultirao utvrđivanjem identiteta izvršioca krivičnog djela, kao i u kriminalističkim vještinama, jer su uspjeli da tokom uviđaja pronađu, obilježe, fiksiraju i propisno upakuju relevantne tragova, koji su zbog takve stručne obrade bili podobni za vještačenja i postali bitni dokazi o izvršenom krivičnom djelu. Ključni dokazi u ovoj istrazi, pribavljeni pojedinim radnjama dokazivanja su bili: čaure od ispaljenih projektila i pištolj CZ M-70 (uviđaj); nalaz i mišljenje vještaka mehanoskopske struke, koji je povezao čaure iz putničkog vozila i pištolj pronađen na riječnom dnu (vještačenje), svjedok koji je opisao bacanje predmeta, kasnije pronađenog pištolja, u rijeku od strane P.P. i povezao sredstvo kojim je krivično djelo izvršeno sa izvršiocom (saslušanje svjedoka); nalaz i mišljenje vještaka daktiloskopije o tragu papilarnih linija na unutrašnjem dijelu prednjeg desnog stakla putničkog automobila „BMW“ koji je povezao osumnjičenog sa mjestom gdje je krivično djelo izvršeno (vještačenje). Iako je u prvoj fazi istrage osumnjičeni bio u bjekstvu, nosioci istrage su sve radnje dokazivanja preduzimali odmah, bez odlaganja. Po priznanju djela od strane osumnjičenog, nastavljeno je rasvjetljavanje svih okolnosti krivičnog djela, što i treba biti uobičajen stav tužioca, jer osumnjičeni uvijek može da izmjeni

svoje izjašnjenje, što je i u ovom predmetu bio slučaj. Uz ovakav pristup tužioca i ovlaštenih službenih lica, istraga je bila veoma efikasna, a optužnica je podignuta u roku kraćem od tri mjeseca.

7.2. Krivično djelo pronevjere- zasnovano na bitnim detaljima istrage vođene u Okružnom tužilaštvu Banja Luka

Krivični zakon Republike Srpske, krivično djelo pronevjere član 348

(1) Ko protivpravno prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene ili uopšte na radu u državnom organu ili pravnom licu

kazniće se zatvorom od 6 mjeseci do pet godina

(2) Ako je djelom iz stav 1. ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi 10.000 KM, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina, a ako taj iznos prelazi 50.000 KM,

kazniće se zatvorom od dvije do deset godina

Dana 08.11.2007. godine u tužilaštvu je zaprimljena prijava podnesena od strane „AA Banke“ o izvršenju krivičnog djela. U prijavi je bilo navedeno da je zahvaljujući Internoj reviziji banke utvrđeno da je njihova službenica S.S. obavljajući blagajničke poslove, izvršila povredu radne dužnosti, tako što je vršila prebacivanja sredstava sa računa fizičkih klijenata banke na svoj račun, nakon toga novčana sredstva sa svog računa podizala u gotovini i prisvajala, na koji način je „AA Banci“ nanijela štetu u iznosu preko 50.000,00 KM. U prijavi su bili navedeni i podaci o tome da je S.S. nakon godišnjeg odmora, koji je istekao 15.10.2007. prestala da dolazi na posao, pa je zaposlenik banke kontaktirao njenog supruga u cilju saznanja gdje se S.S. nalazi, a kako bi joj uručio Rješenje o prestanku radnog odnosa, ali je njen suprug zaposleniku saopštio da sa S.S. ne živi zajedno već dva mjeseca, te da mu nije poznato gdje se ista nalazi. U prijavi je nadalje bilo navedeno da je otac S.S. dolazio u banku i raspitivao se za nju, te saopštio da će otići u policiju i prijaviti njen nestanak. Podnosilac je konačno naveo da još uvijek nije poznat tačan iznos štete nanesene banci, ali da traže pronalazak S.S., njeno krivično gonjenje kao i da podnose imovinsko-pravni zahtjev za nastalu štetu. Pomenuta prijava nije imala nikakve priloge, niti detaljnije podatke o statusu prijavljene, načinu izvršenja krivičnog djela, kao i preciznije podatke o računima sa kojih su podizana sredstva.

7.2.1. Radnje tužioca i ovlaštenih službenih lica preduzete u cilju otkrivanja krivičnog djela

Kako tužilac na bazi podataka koji su dostavljeni u prijavi nije bio u mogućnosti da otvori istragu, a shodno tome ni da preko suda preduzima radnje u cilju obezbjeđenja prisustva prijavljene, odlučio se da odmah iskoristi svoje zakonsko pravo⁸³ i od „AA Banke“ zatražio dostavljanje detaljnijih podataka, na kojim temelje svoju prijavu, a koji se tiču rasporeda prijavljene na određeno radno mjesto, opisa njenih poslova odnosno ovlaštenja, dokumentaciju iz koje proizilazi prenošenje sredstava sa računa fizičkih lica, odnosno klijenata banke na njen račun, podatke o iznosima novca podignutim od strane prijavljene,

⁸³ član 35 stav 2 tačka d ZKP B i H i DB, član 45 stav 2 d ZKP F B i H i član 43 stav 2 tačka g ZKP RS

kao i tačan iznos imovinske koristi koji je prijavljena pribavila izvršenjem krivičnog djela. Navedeni podaci su traženi kako bi tužilac bio u mogućnosti da donese Naredbu o sprovođenju istrage i preduzima druge radnje u cilju prikupljanja dokaza, pronalaska prijavljene i rasvjetljenja prijavljenog krivičnog djela.

Kako je „AA Banka“ prijavu o izvršenju krivičnog djela podnijela putem telefona i policiji (sačinjena kriminalističko-obavještajna informacija), ovlaštena službena lica koja su bila zadužena za provjeru ove informacije su stupili u kontakt sa tužilaštvom radi obavještavanja o osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, nakon čega je odmah došlo do saradnje uključenih ovlaštenih službenih lica i tužioca. I prije donošenja naredbe o sprovođenju istrage, u fazi kada je tužilac čekao dostavljanje traženih podataka od podnosioca prijave, održan je sastanak na kom je tužilac naložio ovlaštenim službenim licima da preduzmu sve radnje i mjere u cilju pronalaska S.S. uključujući i saslušanje lica koja imaju saznanja o tome gdje se ista trenutno nalazi.

7.2.2. Donošenje naredbe o sprovođenju istrage protiv S.S. i planiranje daljnjeg istraživanja

Podnosilac prijave je tužiocu u kratkom roku dostavio podatke o radnom mjestu prijavljene, njenim ovlaštenjima, tabelarni popis partija klijenata (sa brojevima računa) za koje postoji sumnja da su sa istih neovlašteno prebacivana i otuđivana sredstva, kao i iznos pribavljene koristi sa tih računa. Tužilac je donio naredbu o sprovođenju istrage protiv S.S. zbog sumnje da je u vremenskom periodu od 25.12.2006. do 25.9.2007. radeći u „AA Banci“ na radnom mjestu blagajnika, zadužena za blagajnu broj 8, u namjeri prisvajanja sredstava koji su joj bila povjerena u radu, neovlašteno vršila isplate sa računa oročenih depozita 28 klijenata banke, sa kojim je po ugovorima pravo raspolaganja imala banka, prenos sredstava sa ovih računa na račune drugih klijenata, a nakon toga na fiktivne račune koje je sama otvarala bez neophodne dokumentacije, a zatim isplaćivala sredstva sa ovih fiktivnih računa i direktno vršila isplate sa računa oročenih štednji sa ciljem neprikazivanja isplata na a-vista računima, vršila isplate sa računa klijenata pod šifrom drugih blagajnika, pa je tako sa 28 partija oročenih depozita raznih klijenata, ukupno prisvojila imovinsku korist u iznosu oko 1.000.000,00 KM, te da je time počinila krivično djelo pronevjere iz člana 348 stav 3 u vezi stava 1 KZ RS.

Iz same prijave „AA Banke“ je proizilazilo da se prijavljena nakon korištenja godišnjeg odmora nije vratila na posao, da radnici banke, kao ni članovi njene porodice nisu znali gdje se ista nalazi, niti su sa njom mogli ostvariti telefonski kontakt. Ovlaštena službena lica su odmah, nakon sastanka sa tužiocem, bezuspješno potražili S.S. na adresi na kojoj je prijavljena i na adresama članova njene porodice i prijatelja, pa su za istom putem XX depeše raspisali potragu koja nije rezultirala njenim lišenjem slobode. Na osnovu ovih podataka tužilac je zaključio da se ista nalazi u bjekstvu, izvan granica Bosne i Hercegovine, pa je stavio protiv S.S. nadležnom sudu prijedlog za određivanje pritvora i izdavanje naredbe za raspisivanje međunarodne potjernice. Uz ovaj prijedlog, tužilac je priložio naredbu o sprovođenju istrage, sa do tada prikupljenim podacima i dokazima (rješenja o raspedu S.S. na radno mjesto blagajnika, tabelarni popis partija računa klijenata sa kojih su dizana sredstva transakcijama na blagajni broj 8) kako bi sud mogao da cijeni postojanje osnovane sumnje da je osumnjičena S.S. počinila krivično djelo, prije preispitivanja razloga za određivanje pritvora navedenih od strane tužioca.

Sama naredba o sprovođenju istrage je suštinski predstavljala plan istrage, koji je bio u jednom dijelu usmjeren na prikupljanja od strane tužioca dodatnih podataka od podnosioca

prijave o potencijalnim svjedocima i onih bitnih za rasvjetljenje samog načina izvršenja krivičnog djela, jer je već iz početnih podataka bilo jasno da je za izvršenje ovog krivičnog djela korišten aplikativni računarski sistem banke. U drugom dijelu ovaj plan se odnosio na saradnju sa ovlaštenim službenim licima oko utvrđivanja hronologije i određivanja nosilaca pojedinih radnji dokazivanja i drugih radnji u cilju rasvjetljenja krivičnog djela.

7.2.3. Prikupljanje podataka od podnosioca prijave-oštećenog

Tokom ove početne faze istrage od podnosioca, odnosno „AA Banke“ su traženi, između ostalih, sljedeći podaci, nužni za daljnje istraživanje krivičnog djela i prikupljanje dokaza:

- koji računarski sistem je korišten za vršenje transakcija u banci
- na koji način su radnici pristupali ovom sistemu (šifra, lozinka)
- da li su lične lozinke bile međusobno poznate radnicima banke
- na koji način i uz koju dokumentaciju su otvarane sporne a-vista partije i za koja lica (potencijalni svjedoci)
- na koji način i uz koju dokumentaciju su otvarane partije oročenih depozita i za koja lica (potencijalni svjedoci)
- koji podaci su osumnjičenoj bili potrebni za otvaranje fiktivnih partija (koje podatke traži računarski sistem)
- podaci kojih lica su uneseni na fiktivnim partijama
- kako i kojim aktima su bile propisane bankarske procedure
- koji je redosljed preduzimanja radnji na radnom mjestu blagajnika
- koja dokumentacija je pratila transakcije koje izvrši blagajnik u računarskom sistemu banke
- koji radnik banke se može saslušati na okolnosti funkcionisanja računarskog sistema, pristupanja istom i načinu vršenja transakcija
- ko, na koji način i u kojim vremenskim intervalima je vršio kontrolu blagajnika i vršenje transakcija
- ko je vršio kontrolu blagajne broj 8
- na koji način je evidentirano prisustvo radnika banke na radnom mjestu
- da li je banka imala video nadzor, na koji prostor je bio usmjeren i koliko se čuvaju video zapisi

Prikupljanje ovih podataka je bilo nužno kako bi se utvrdio sam način izvršenja krivičnog djela od strane osumnjičene S.S., provjerilo eventualno postojanje saizvršilaca, te prikupili podaci o dokumentaciji koja može služiti kao dokaz, o svjedocima koji imaju korisna saznanja o izvršenju krivičnog djela, te kako bi se kvalitetno i svobuhvatno pripremio materijal za potencijalna vještačenja.

7.2.4. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom preduzimanja radnji dokazivanja

Tužilac i ovlaštena službena lica su, po dostavljanju traženih podataka od podnosioca, na bazi naredbe za sprovođenje istrage, sačinili plan preduzimanja radnji dokazivanja i drugih potrebnih radnji, kako bi se istraga što efikasnije provela:

- ovlaštena službena lica po odobrenju tužioca- podnijeli su sudu zahtjev za izdavanje naredbe za oduzimanje predmeta, odnosno dokumentacije „AA Banke“ (ugovori o oročenoj štednji za 28 klijenata sa pratećom dokumentacijom, analitičke kartice na

kojim su evidentirane sve sporne transakcije izvršene u računarskom sistemu banke, blagajnička dokumentacija i druga dokumentacija vezana za sporne transakcije)⁸⁴

- tužilac- je stavio sudu prijedlog za dostavljanje listinga dolaznih i odlaznih poziva na telefonu S.S. za period kojim operater raspolaže⁸⁵, u cilju eventualne identifikacije saizvršilaca
- tužilac- od Agencije za bankarstvo tražio raspoložive podatke o eventualnoj kontroli bankarskih procedura primjenjivanih u „AA Banci“, a u okviru jedne od nadležnosti entitecke Agencije za bankarstvo⁸⁶
- tužilac- uputio zahtjev za provjeru podataka o licima na koja su otvarane fiktivne partije u bazi CIPS-a, kako bi se utvrdilo da li takva lica uopšte postoje, odnosno gdje su nastanjeni
- tužilac- stavio sudu prijedlog za izdavanje naredbe banci za dostavljanje podataka, (zbog sumnje izražene od strane podnosioca da osumnjičena ima zakupljen sef u drugoj banci na području grada, u kom drži novac prisvojen izvršenjem krivičnog djela, odnosno prikriva dobit ostvarenu na taj način) kojim su traženi podaci da li S.S. sa Bankom ima zaključen Ugovor o sefu, da li je po tom ugovoru nekom licu eventualno dala punomoć za pristup sefu, kada je ugovor zaključen, u koliko navrata i na koje datume je u periodu od 25.12.2006. S.S. pristupila sefu ili neko drugo lice po njenoj punomoći
- tužilac- sačinio popis lica koja se trebaju saslušati u svojstvu svjedoka od strane tužioca i popis lica čije se saslušanje povjerava ovlaštenim službenim licima
- tužilac- izdao naredbu vještaku finansijske struke, da nakon izvršenog uvida u dokumentaciju „AA Banke“, koja je privremeno oduzeta po naredbi suda, analizira sporne transakcije izvršene na blagajni broj 8, kojom je bila zadužena osumnjičena S.S., kojim su neovlašteno i bez potrebne prateće dokumentacije ili uz sačinjavanje lažne dokumentacije vršene isplate sa računa oročenih depozita, prenosi na račune drugih klijenata i fiktivno otvorene račune sa kojih su vršene isplate, kao i da utvrdi koji je ukupan iznos novca gotovinski isplaćen na blagajni broj 8, a na bazi spornih transakcija

7.2.5. Okončanje istrage i priprema optužnice

Iako je osumnjičena S.S. bila u bjekstvu nosioci istrage su preduzimali sve radnje u cilju rasvjetljenja počinjenog krivičnog djela i prikupljanja dokaza. Dana 05.03.2008. godine S.S., inače državljanka Bosne i Hercegovine, je lišena slobode u inostranstvu po raspisanoj međunarodnoj potjernici Interpola Sarajevo i privedena nadležnom istražnom sudiji u zemlji lišenja slobode, radi određivanja ekstradicionog pritvora, po molbi države Bosne i Hercegovine. Ekstradicioni pritvor je određen do izvršenja odluke o izdavanju, a najduže do godinu dana od lišenja slobode. Nakon što je po sprovedenom postupku ekstradicije⁸⁷ S.S. predata predstavnicima Bosne i Hercegovine i smještena u pritvorsku jedinicu, po ranije

⁸⁴ u konkretnom slučaju je potrebna dokumentacija mogla biti dobrovoljno predata od strane oštećene banke, ali je tužilac u konkretnoj fazi istrage, u kojoj još nije bila rasvjetljena činjenica da li je osumnjičena eventualno imala saizvršioca u banci, cijenio da je efikasnije da se dokumentacija oduzme na osnovu naredbe suda

⁸⁵ veliki protek vremena od izvršenja djela, do saznanja o izvršiocu

⁸⁶ entitecke Agencije za bankarstvo donose odluke o minimalnim standardima sistema interne kontrole u bankama koji moraju obezbjediti da ni jedno lice zaposleno u banci ne može biti u poziciji da učini značajne greške, koje se u kratkom roku ne mogu otkriti; za Republiku Srpsku ovakva odluka objavljena u Službenom glasniku RS broj 12/03)

⁸⁷ dana 04.04.2008. doneseno rješenje kojim je utvrđeno da su ispunjene zakonske pretpostavke za izdavanje S.S. pravosudnim organima B i H na osnovu Evropske konvencije o ekstradiciji od 13.12.1957. koju su ratifikovale obe države

donesenom rješenju o pritvoru, tužilac je osumnjičenu S.S. ispitao. Tokom ispitivanja S.S. nije željela da iznosi svoju odbranu, kao ni da odgovara na postavljena pitanja. Tužilac je pristupio pripremi optužnice. Nakon analize zakonitosti pribavljenih dokaza, obimnu bankarsku dokumentaciju koja je dokazivala izvršene sporne transakcije je trebalo sistematizovati, kako bi se na najjednostavniji i najrazumljiviji način ista pobrojala u prijedlozima optužnice i kasnije izvela kao dokaz na glavnom pretresu. Bitan dio dokaza se odnosio i na ovlaštenja osumnjičene, njen radni status i njenu mogućnost pristupa računarskom sistemu banke. Iz redosljeda izvođenja dokaza trebala je suštinski da proizilazi hronologija radnji, odnosno transakcija koje je osumnjičena vršila u namjeri prisvajanja sredstava koja su joj povjerena tokom rada u banci. Obimni dokazni materijal je analiziran iz aspekta hronologije radnji osumnjičene u vremenskom periodu od 25.12.2006. do 25.9.2007., kao i iz aspekta hronologije vršenja transakcija po partijama oročenih depozita. Tužilac je smatrao da je jasniji pristup da dokazi budu sistematizovani po partijama oročenih depozita (po klijentima), te da prate transakcije koje je osumnjičena vršila prebacujući sredstva sa ovih partija na račune drugih klijenata, sa njih na fiktivno otvarane račune (od kojih su neki otvarani na podatke lica koja su preminula) i konačno gotovinske isplate. Još tokom istrage tužilac je odlučio da se dokazi izvode sljedećim redosljedom:

1. Naredba Osnovnog suda broj Kpp (na osnovu koje je oduzeta dokumentacija banke)
2. Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta
3. Dokumentacija za klijenta broj 1.
 - Ugovor o oročenju (depozitu) za partiju broj: 384504241-9 od 16.07. 2007.
 - Analitička kartica klijenta na dan 30.09.2007. za partiju broj: 384504241-9.
 - Analitičke kartice na dan 30.09.2007. za sljedeće fiktivno otvorene a-vista partije: 194522248-5(Z.K.), 194519836-2(D.T.), 194521748-5 (N.B.), 194519835-4 (D.G.), 194513073-8 (S. R.), 194521708-9 (N. K.), 194522281-6 (R. P.), 194512057-2 (N.K.,umrla 21.7.2007.), 194522357-4(S.M.), 194522359-0 (N.K.)- na koje je osumnjičena prebacivala sredstva
 - Dnevnik blagajne broj 8 na dane: 24.08.2007., 25.08.2007., 27.08.2007., 28.08.2007., 29.08.2007., 03.09.2007., 04.09.2007. i 06.09.2007.
 - Opšti devizni nalog, obrazac broj: 746 za bezgotovinski prenos sredstava 93 komada sa 93 aplikacije
 - Uplatno-isplatni nalog broj: 058/021163-8. od 06.09.2007.
4. Dokumentacija za preostalih 27 klijenata sortirana hronološki po izvršenim transakcijama kao kod klijenta broj 1.
5. Nakon predočavanja sudu dokumentacije saslušanje klijenta, vlasnika oročene partije, kao i lica na čije su račune sredstva prebacivana prije prebacivanja na fiktivne partije, te lica na čije su podatke otvarane fiktivne partije, odnosno izvođenje kao dokaza izvoda iz Matične knjige umrlih ako su lica bila mrtva u vrijeme otvaranja fiktivne partije
6. Ugovor o radu na neodređeno vrijeme za S.S. sa opisom radnog mjesta
7. Odluka Banke o imenovanju službenika zaduženog za vođenje „nulte” blagajne
8. Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji poslova i radnih mjesta u „AA banci“ sa izvodom iz Detaljnog opisa područja odgovornosti Retail poslovanje koji se odnosi na Glavne filijale i njene organizacione dijelove
9. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji od 13.07.2007. sa Odlukom o izmjeni postojeće organizacije blagajničkog poslovanja i sistematizacije radnih mjesta
10. Pravilnik o blagajničkom i trezorskom poslovanju 26.01.2006. sa obrascima
11. Raspored rukovanja ključevima „nulte“ blagajne za određeni period- dokaz koji potvrđuje da su osumnjičenoj bio dostupan gotov novac

12. Izvod iz evidencija o prisustvu (šiht lista) radnika u banci- dokaz iz kog proizilazi da je osumnjičena bila prisutna ma radnom mjestu u vrijeme kad su vršene sporne transakcije
13. Nalaz i mišljenje stalnog sudskog vještaka financijske struke- dokaz iz kog proizilazi hronologija izvršenih transakcija sve do gotovinske isplate koju je preuzela osumnjičena (lica evidentirana na isplatnom dokumentu blagajne 8 ili ne postoje ili nisu klijenti banke), kao i ukupan iznos izvršenih gotovinskih isplata na ovakav način, odnosno iznos pribavljene imovinske koristi

Nakon podizanja optužnice i njenog potvrđivanja od strane nadležnog suda, optužena se izjasnila da nije kriva, za krivično djelo za koje je tereti optužnica. Na prvom ročištu za glavni pretres, nakon čitanja optužnice i uvodne riječi tužioca u kojoj je iznio dokaze na kojim se optužnica bazira, optužena je priznala izvršenje krivičnog djela. S.S. je u prvom stepenu osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina i 4 (četiri) mjeseca, koja presuda je potvrđena presudom Okružnog suda Banja Luka broj 71 0 K 020604 09 Kž od 13.02.2009.

7.2.6. Analiza provedene istrage

Na osnovu analize bitnih detalja ove istrage, evidentno je da je odmah po saznanju tužioca i ovlaštenih službenih lica o sumnji da je izvršeno krivično djelo, došlo do njihovog zajedničkog djelovanja. U početnoj fazi, a u cilju utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, istraživanje je bilo usmjereno na prikupljanje potrebne dokumentacije i pronalazak lica koje je bilo prijavljeno kao eventualni izvršilac krivičnog djela. Nakon dostavljanja dokumentacije koja je potvrđivala osnov sumnje iznesen u prijavi, donesena je naredba o sprovođenju istrage, koja je suštinski predstavljala plan istrage, a nosioci istrage su bili u neprekidnom kontaktu i zajedničkim dogovorom su odredili daljnji redosljed preduzimanja radnji dokazivanja i izvršioce tih radnji. Tokom ove istrage je došla do punog izražaja uloga tužioca kao nosioca istrage, jer su se suštinski dokazi o izvršenju ovog krivičnog djela sastojali od dokumentacije o transakcijama koje je izvršila osumnjičena, pa je tužilac posebnu pažnju posvetio zakonitosti pribavljanja ovih dokaza, kako bi se moglo na bazi istih izvršiti vještačenje. Ovlaštena službena lica su po nalogu tužioca vršila prikupljanje određenih podataka, postupali po naredbama suda i vršili saslušanje određenih lica u svojstvu svjedoka. Iako je u prvoj fazi istrage osumnjičena bila u bjekstvu, nosioci istrage su sve radnje dokazivanja preduzimali u kontinuitetu, pa je nakon lišenja slobode osumnjičene i njenog izručenja Bosni i Hercegovini, istraga bila okončana u relativno kratkom roku. Još u fazi istrage tužilac je vršio obradu dokaza iz aspekta njihovog izvođenja na glavnom pretresu. Osnovni cilj je bio da se kroz pripremu dokaza, sudu na slikovit način opiše redosljed transakcija (bezgotovinskih, izvršenih u računarskom sistemu banke) izvršenih od strane osumnjičene, sve do konačnih gotovinskih isplata na blagajni broj 8, kojom je bila zadužena. Ove dokaze su upotrijebili i oni koji su ukazivali na status osumnjičene, njena ovlaštenja, način pristupa računarskom sistemu banke, kao i oni koji su ukazali na činjenicu da ista nije imala saizvršioce. Efikasnost ovakvog pristupa pripremi dokaza tokom istrage, iz aspekta njihovog izvođenja na glavnom pretresu, u konkretnom slučaju nije provjeren izvođenjem tokom dokaznog postupka, ali je definitivno uticao na priznanje osumnjičene, ili kako je to predmetni tužilac okarakterisao prilikom davanja završne riječi: „Optužena je krivično djelo priznala pod teretom dokaza koje je tužilaštvo prikupilo tokom istrage“. Naime, pravilno sistematizovanje dokaza prikupljenih tokom istrage i odbrani ukazuje na stepen istraženosti svih bitnih obilježja krivičnog djela i na spremnost tužilaštva da izvođenjem prikupljenih dokaza dovede do donošenja osuđujuće presude, a samom sudu u konkretnom slučaju je olakšao provjeru da li postoji dovoljno dokaza o krivici optužene, nakon priznanja djela.

7.3. Krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga izvršeno od strane više lica- zasnovano na bitnim detaljima istrage vođene u Okružnom tužilaštvu Banja Luka

Krivični zakon Republike Srpske, krivično djelo neovlašćene proizvodnje i prometa opojnih droga član 224

(1) Ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju, ili ko radi prodaje kupuje, drži ili prenosi, ili ko posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge

kazniće se zatvorom od jedne do deset godina

(3) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana izvršeno od strane više lica ili je učinilac ovog djela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, ili je za izvršenje djela iskoristio djete ili maloljetno lice,

kazniće se zatvorom od tri do petnaest godina⁸⁸

Početak mjeseca aprila 2010. godine ovlaštena službena lica Odjeljenja za sprečavanje proizvodnje i prometa opojnih droga su se obratila tužilaštvu, zbog potrebe provođenja posebnih istražnih radnji u odnosu na određen broj lica. Po stupanju u kontakt sa tužiocem, koji je bio određen da rukovodi ovom istragom, saopštili su mu da su operativnim radom na terenu došli do saznanja da određen broj lica na području grada i susjednih opština vrši nabavku i preprodaju opojne droge heroína i marihuana većem broju ovisnika. Prema podacima kojim su raspolagali nabavka i prodaja opojne droge se dogovara pomoću mobilnih telefona sa raznih telefonskih brojeva, kojom prilikom se ova lica dogovaraju o tačnim lokacijama primopredaje, odnosno prodaje opojne droge, o mjestima na kojima se opojna droga čuva, o količini opojne droge i njenoj cijeni. Lica za koja su postojali osnovi sumnje da učestvuju u izvršenju krivičnih djela su već bili osuđivani za ovu vrstu krivičnog djela, u čije izvršenje su uključili i veći broj drugih nepoznatih lica. Tužiocu je obrazloženo da se za izvršenje ovog krivičnog djela dokazi ne mogu pribaviti bez provođenja posebnih istražnih radnji, zbog činjenice da su već osuđivanim izvršiocima poznati svi radnici Odjeljenja za sprečavanje proizvodnje i prometa opojnih droga, kao i službena vozila koja isti koriste, te da bi se primjenom posebnih istražnih radnji mogao utvrditi identitet svih saučesnika, lokacije na kojima se čuva opojna droga, mjesta na kojim se vrši njena primopredaja, te bi se mogao utvrditi identitet lica koja kupuju opojnu drogu radi uživanja, odnosno eventualnih svjedoka.

Tužilac je izvršio ocjenu svih navedenih podataka iz aspekta postojanja zakonskih uslova za primjenu posebnih istražnih radnji. Kako je utvrdio da postoje osnovi sumnje da određena lica poznatok identiteta, zajedno sa drugim nepoznatim licima, učestvuju u izvršenju krivičnog djela neovlašćene proizvodnje i prometa opojnih droga iz člana 224 stav 2 u vezi stava 1 KZ RS, za koje se mogu odrediti ove radnje i kako je bilo evidentno da se na drugi način dokazi ne mogu prikupiti, saglasio se sa mišljenjem ovlaštenih službenih lica da se za rasvjetljenje ovog krivičnog djela i prikupljanje dokaza primjeni posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija.

⁸⁸ Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona RS, Službeni glasnik RS broj 73/10 ovaj član izmjenjen, pa je u stavu (1) propisan minimum kazne tri godine zatvora, a u stavu (2) pet godina zatvora

7.3.1. Faza istrage tokom provođenja posebnih istražnih radnji

Prijedlog za provođenje posebnih istražnih radnji su sačinila ovlaštena službena lica, jer su oni raspolagali početnim podacima prikupljenim tokom operativnog rada. Prije podnošenja ovog prijedloga sudu, tužilac i ovlaštena službena lica su precizirali bitne aspekte predstojeće istrage, posebno zbog činjenice da se primjenom posebnih istražnih radnji faktički privremeno ograničavaju osnovna prava i slobode osumnjičenih i drugih lica. Posebna pažnja pri planiranju ove istrage se odnosila na :

- tajnost, odnosno strogu povjerljivost svih akata kojim se uspostavlja komunikacija između ovlaštenog službenog lica, tužioca, sudije i radnika posebnih odjeljenja za operativne poslove, koji posebne istražne radnje faktički i sprovode, kako se nebi dovela u pitanje efikasnost preduzimanja radnji, odnosno same istrage
- potpuno povjerenje između nosilaca istrage
- maksimalnu provjerenost, odnosno tačnost podataka koji se dostavljaju tužiocu za potrebe podnošenja prijedloga sudu
- neprekidna komunikacija tužioca sa ovlaštenim službenim licima u cilju informisanja o bitnim detaljima toka istrage i potrebi podnošenja prijedloga sudu za proširenje, produženje ili obustavu posebnih istražnih radnji
- potrebu izdvajanja relevantnog materijala i sačinjavanja transkripata bitnih razgovora i SMS poruka
- kontinuirano praćenje zakonskih rokova propisanih za provođenje posebne istražne radnje koja se primjenjuje (u cilju sprečavanja „nepokrivenosti“ prikupljenog dokaza naredbom suda)
- povremena zajednička procjena postignutih rezultata provođenja posebnih istražnih radnji i preispitivanje nužnosti daljnje primjene ovih radnji
- zajedničko donošenje odluke o prestanku primjene posebnih istražnih radnji

Tokom ove faze istrage koja je trajala u periodu od 08.04.2010. do 05.08.2010. se posebna istražna radnja primjenjivala u odnosu na pedeset lica i preko osamdeset mobilnih telefona i pretplatničkih brojeva, na bazi trideset naredbi suda. Tokom provođenja radnji, kako su osumnjičena lica iz predostrožnosti kontinuirano svaka dva, do tri dana mijenjali SIM kartice u telefonima, a veoma često i telefonske aparate, na osnovu prijedloga tužioca doneseno je preko dvadeset naredbi suda kojim se obustavlja provođenje posebnih istražnih radnji u odnosu na lica, telefone ili određene pretplatničke brojeve.

7.3.2. Plan istrage tužioca i ovlaštenih službenih lica nakon obustave provođenja posebnih istražnih radnji

Kada je zajednički od strane tužioca i ovlaštenih službenih lica konstatovano da je tokom provođenja posebne istražne radnje prikupljena dovoljan broj dokaza na osnovu kojih se istraga može nastaviti provođenjem drugih radnji dokazivanja i to u odnosu na dvije grupe izvršilaca koji su zajednički učestvovali u izvršenju krivičnog djela, od kojih se jedna bavila neovlaštenim prometom marihuane i spida, a druga neovlaštenim prometom heroina. Radnje koje su sljedile su zbog same vrste krivičnog djela koje se istraživalo bile hitne i nisu trpile odlaganje (mogućnosti da se opojna droga veoma jednostavno uništi) pa je napravljen plan preduzimanja radnji, koji je sadržavao sljedeće aktivnosti i njihove nosioce (za grupu izvršilaca koja je vršila promet marihuane i spida):

- ovlaštena službena lica- uz saglasnost tužioca su sudovima podnosili usmene zahtjeve za izdavanje naredbi za pretrase kuća, stanova i drugih pratećih objekata koja koriste osumnjičena lica u cilju pronalaska opojne droge, sredstava za njeno vaganje i pakovanje, kao i mobilnih telefona i SIM kartica
- ovlaštena službena lica- su na osnovu rezultata izvršenih pretresa vršila lišenja slobode lica za koja su postojali osnovi sumnje da su učestvovali u izvršenju krivičnog djela i u dogovoru sa tužiocem vršili procjenu postojanja razloga za pritvor kod ovih lica u cilju sprovođenja tužiocu
- tužilac- nakon sprovođenja D.P. i još trinaest lica, je po donošenju naredbe o sprovođenju istrage⁸⁹ i preispitivanju osnovane sumnje za izvršenje krivičnog djela u odnosu na svako lice, gdje je našao da za to postoje zakonski razlozi, stavio prijedlog za određivanje pritvora, uz koji je priložio do tada prikupljene dokaze i to relevantni materijal izdvajan tokom provođenja posebnih istražnih radnji (tonski zapisi bitnih razgovora sa transkriptima), te se pozvao na biljne materije i prah oduzet tokom pretresa (koji asociraju na opojnu drogu), a koji predmeti su uz izvještaj o pretresu već bile predati u sudski depozit
- tužilac- je sudu podnio prijedlog za obustavu posebnih istražnih radnji, u odnosu na sva lica, uz napomenu da će u skladu sa zakonom⁹⁰, nakon što mu policijski organi predaju sve informacije, podatke i predmete dobijene preduzetim radnjama kao i izvještaj o provodjenju ovih radnji, dostaviti pismeni izvještaj o preduzetim radnjama

7.3.3. Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica tokom preduzimanja radnji dokazivanja

Tužilac i ovlaštena službena lica su, na bazi naredbe za sprovođenje istrage, sačinili plan preduzimanja radnji dokazivanja i drugih potrebnih radnji, kako bi se ova istraga izuzetno složena zbog velikog broja osumnjičenih lica, obimnosti dokaza prikupljenih posebnim istražnim radnjama i veće količine oduzetih materija, što brže i efikasnije provela. Plan je sadržavao sljedeće radnje i izvršioce:

- tužilac- po dostavljanju potrebnih obavjesti, je u sudu izvršio otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta⁹¹, odnosno materija koje asociraju na opojne droge, sredstava za njihovo vaganje i pakovanje, kao i telefona i SIM kartica (zavisno od sadržaja potvrda o privremenom oduzimanju ovih predmeta u zapisniku se po potrebi konstatuje njihov izgled, detalji o pakovanjima u kojim se nalaze, identifikacioni brojeve i drugi podaci). Predmete koji se trebaju vještačiti tužilac na pogodan način označava i od sudije za prethodni postupak traži njihovu predaju radi vještačenja
- tužilac-izdaje naredbu stručnoj ustanovi za vještačenje po vještaku hemijske struke oduzetih biljnih materija i praha, kako bi se utvrdilo o kojoj vrsti materije ili supstance se radi, kao i da li ista sadrži komponente koje predstavljaju opojna i psihotropna sredstva. Ovu radnju dokazivanja treba preduzeti u što kraćem roku, jer od nalaza i mišljenja datog nakon ovog vještačenja se suštinski utvrđuje postojanje obilježja krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga
- tužilac- sudu predlaže izdavanje naredbe operateru telekomunikacija za dostavljanje podataka o korisničkim brojevima koji odgovaraju serijskim brojevima SIM kartica oduzetih od osumnjičenih lica, koji podaci su provjereni prilikom pregleda oduzetih

⁸⁹ jedan vid naredbe o sprovođenju istrage je donesena prije podnošenja prvog prijedloga za određivanje posebnih istražnih radnji u odnosu na lica sa čijim podacima se raspolagalo i veći broj n n lica

⁹⁰ član 119 stav 1 ZKP Bi H i DB, član 133 stav 1 ZKP F B i H i član 229 stav 1 ZKP RS

⁹¹ član 71 ZKP B i H i DB, član 85 ZKP F B i H i član 135 ZKP RS

predmeta u sudu- radnja dokazivanja veoma bitna za povezivanje podataka korištenih tokom provođenja posebnih istražnih radnji, sa onim pronađenim tokom pretresa

- ovlaštena službena lica- pripremaju svu dokumentaciju vezanu za izvršene pretrase
- ovlaštena službena lica- više analizu materijala prikupljenog provođenjem posebnih istražnih radnji u cilju izdvajanja kompletnog relevantnog materijala (onog koji se odnosi na kriminalne aktivnosti) i u cilju utvrđivanja identiteta lica koja se mogu saslušati u svojstvu svjedoka na okolnosti kupovine opojne droge
- ovlaštena službena lica- u dogovoru sa tužiocem sačinjavaju transkripte svih bitnih razgovora zabilježenih tokom provođenja posebnih istražnih radnji
- tužilac- sačinjava popis lica koja se trebaju saslušati u svojstvu svjedoka od strane tužioca i lica čije se saslušanje povjerava ovlaštenim službenim licima.

7.3.4. Okončanje istrage i priprema optužnice

U završnoj fazi istrage tužilac je usmjerio svoj rad na analizu i pripremu dokaza pribavljenih posebnim istražnim radnjama, koji suštinski govore o zajedničkom djelovanju svih izvršilaca kao i na sortiranje ostalih dokaza po osumnjičenim licima, kako bi se tokom njihovog izvođenja pred sudom stekla jasna slika o učestvovanju svakog od osumnjičenih u samoj radnji izvršenja krivičnog djela.

7.3.4.1. Analiza i priprema dokaza prikupljenih posebnim istražnim radnjama

Tužilac je sudu dostavio izvještaj o preduzetim posebnim istražnim radnjama. Tokom sačinjavanja ovog izvještaja koji sadrži podatke o svim licima u odnosu na koje su posebne istražne radnje primjenjivane, podatke o IMEI brojevima telefona i pretplatničkim brojevima koje su koristili (koji odgovaraju serijskim brojevima SIM kartica), tužilac je bio u mogućnosti da analizira zakonitost pribavljanja svakog pojedinog tonskog zapisa razgovora obavljenog između osumnjičenih lica i svake SMS poruke, koju je imao namjeru da izvede tokom glavnog pretresa. Analiza zakonitosti ovih dokaza se bazira na pokrivenosti konkretnog razgovora (iz aspekta lica, telefonskog aparata i pretplatničkog broja) sa određenom naredbom suda donesenom tokom provođenja posebnih istražnih radnji. Zbog obimnosti ovih podataka tužilac je sačinio određene zabilješke o bitnim podacima za osumnjičena lica koji se tiču telefona, pretplatničkih brojeva i serijskih brojeva SIM kartica koje je koristio, perioda u kom su po konkretnim naredbama suda bile preduzimane posebne istražne radnje i druge bitne podatke, kako bi si olakšao izvođenje ovih dokaza na glavnom pretresu.

Primjer: Od osumnjičenog D.P. je tokom pretresa oduzeto više mobilnih telefona, pa je tužilac u radnoj verziji optužnice uz svaki oduzeti telefon naveo sve raspoložive podatke: mobilni telefon marke Nokia 3310 IMEI 350608/10/432390/8, tamno plave boje, (prema Izvještaju provedene posebne istražne radnje od 13.07.2010. do 12.08.2010.) sa pripadajućom m:tel SIM karticom serijskog broja 89387051005275024737 (koji odgovara pretplatničkom broju 066/288-554 što je utvrđeno na osnovu podataka dostavljenih od m:tel-a, prema tonskim zapisima razgovarao sa tog pretplatničkog braja sa osumnjičenim B. Đ.)

Tokom analize ovih dokaza tužilac je posebnu pažnju posvetio hronologiji obavljenih razgovora između osumnjičenih lica i njihovih razgovora sa svjedocima, odnosno kupcima opojne droge. Ovaj dio analize je veoma bitan, jer se hronološkim i uporednim praćenjem razgovora obavljenih sa telefona sagovornika može uočiti i sama hronologija radnje izvršenja krivičnog djela, jer se većinom radi o kratkim razgovorima, čiji se pravi smisao može

razumjeti tek u njihovoj hronološkoj postavci. Ponekad, tokom ovakve analize, tužilac može doći do saznanja da je potrebno još neki razgovor izdvojiti iz originalnog materijala kao bitan i sačiniti za njega transkript.

Primjer: *Iz analize tonskog zapisa razgovora obavljenog dana 06.07.2010. između osumnjičenih E.K. i V. S. broj IID 1850 zabilježenog u 21,00 na telefonu koji je koristio E.K. (kod V.S. zabilježena pod brojem 1834) proizilazi da V.S. traži od E. K. da mu pripremi 5 grama marihuane koja se nalazi u njegovoj kući pa između ostalog kaže "...izdiva jedno pet, deset ma-gra", a u sljedećem razgovoru obavljenom u 21,46 broj IID1867 (kod V.S. zabilježen pod brojem 1860)V.S. između ostalog kaže "... jednu deset znaš, ne trebaš mi više" i "...Aj ono znaš proberi bracka".*

Dio analize i pripreme dokaza se odnosi i na preslušavanje svih tonskih zapisa bitnih razgovora u cilju utvrđivanja korištenog načina komunikacije između osumnjičenih lica, odnosno korištenog govora ili slenga⁹². Nakon izvršene analize tužilac je utvrdio da su osumnjičeni i svjedoci tokom razgovora koji su se odnosili na vrste i količine droge koja će se prodati, njen kvalitet, iznos novca za koji se droga želi kupiti, te vrijeme i mjesto na kom će se izvršiti kupoprodaja koristili sljedeće izraze i formulacije : „*tičas ili sičas*“ odnosno pis-pakovanje marihuane od 1 grama, „*maduka*“ odnosno pakovanje marihuane, „*majmun ili mujnama*“ odnosno 50 grama marihuane, „*maju-do*“-„*domaja*“ odnosno domaća marihuana, „*gonzales*“ odnosno opojna droga spid, „*Treba da mi završiš stoju*“- odnosno da mu pripremi opojne droge za 100 KM, „*Spremi i tu pinkaru danas ili pinkaterinu*“ odnosno spremi mi 50 grama marihuane ili 50 KM, „*Jel tvom burazu za dvest tri da dam*“ odnosno da li da tvom bratu prodam za 23 KM, „*donesi justo, spreman sam*“ odnosno donesi 100 grama marihuane, pripremio sam novac, „*ju-sto šatrovački stoja*“, „*dve juste u madako*“, odnosno 200 grama marihuane u jednom pakovanju, „*vidi kod koga da postavim deset sapova*“odnosno imam deset pakovanja vrhova listova marihuane, „*tamjan*“ odnosno marihuana, „*završiti ili šišivr*“ odnosno prodati opojnu drogu „*mugras ili magra*“ odnosno gram, „*oš čimo zašivr deset magra*“ hošes li moći pripremiti deset grama marihuane, „*prebacivaću ljude na tebe*“ odnosno ti još nisi sve prodao pa ću kupce-ovisnike upućivati na tebe, „*guva i metar*“ odnosno vaga, „*stojanka*“ odnosno sto KM „*lija-fo*“ odnosno folija za pakovanje.Ovu analizu je tužilac pripremio za izvođenje na glavnom pretresu, sa namjerom da ju poveže sa drugim dokazima.

7.3.4.2. Analiza i priprema ostalih dokaza

Kao što je i ranije navedeno suštinski dokaz za izvršenje krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga je nalaz i mišljenje vještaka hemijske struke oduzetih materija koje asociraju na opojne droge. Izvršenim vještačenjem je utvrđeno da se kod svih oduzetih biljnih materija i praha radi o marihuani, odnosno da je njihovom analizom utvrđeno prisustvo *psihoaktivne komponente tetrahidrokanabinol*, koja se nalazi na Listi opojnih droga, psihotropnih supstanci biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora (Službeni glasnik BiH broj 8/06, lista opojnih droga pod rednim brojem 13), a kod oduzetog praha da se radi o spidu (*amfetaminu*), koji se nalazi na Listi opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora (Službeni glasnik BiH broj 8/06, lista psihotropnih supstanci pod rednim brojem 1). Ostali dokazi prikupljeni tokom istrage su sortirani po osumnjičenim licima i to sljedećim redoslijedom:

⁹² vidjeti šire u poglavlju 6.4. Priprema dokaza pribavljenim posebnim istražnim radnjama, 6.4.3. Analiza sadržaja tonskih zapisa

naredba za pretres kuće, stana ili pomoćnih objekata, zapisnik o pretresu, fotodokumentacija pretresa, potvrde o privremenom oduzimanju predmeta, oduzeta pakovanja opojne droge (sa naznakom da je predmet deponovan u depozitu suda sa oznakom datom od tužioca prilikom otvaranja i pregleda privremeno oduzetih predmeta), sredstva za vaganje i pakovanje sa tragovima opojne droge, mobilni telefoni sa naznakom IMEI broja, SIM kartice sa naznakom serijskog broja, zapisnici o saslušanju svjedoka koji je opojnu drogu kupovao upravo od tog osumnjičenog lica i drugi dokazi. Još tokom istrage tužilac je pripremajući ove dokaze za optužnicu vršio njihovu analizu iz aspekta njihove međusobne usklađenosti, a u cilju njihovog što efektivnijeg izvođenja na glavnom pretresu.

7.3.4.3. Priprema optužnice

Prikupljeni dokazi su u samoj optužnici popisani tako što su prvo navedeni dokazi koji su se odnosili na sve osumnjičene, a nakon toga oni sortirani, kako je to ranije opisano, po osumnjičenim licima:

- Zapisnik o otvaranju i pregledu privremeno oduzetih predmeta broj T13 0 KT 0000000 10 od 26.07.2010.
- Nalaz i mišljenje o vještačenju nepoznatih materija, Odjeljenja za kriminalističko-tehnička ispitivanja, broj 02/7-1-233-0000/10 od 21.09.2010.
- Podaci dostavljeni od operatera m:tel broj 1-02-ST-1675-2/10 od 02.09.2010.
- Podaci dostavljeni od operatera HT Eronet broj D-7046-1/10 od 13.09.2010.
- 32 DVD medija sa originalnim tonskim zapisima snimljenih razgovora i SMS poruka (uz navođenje svih naredbi suda na osnovu kojih su preduzimate posebne istražne radnje)
- 3 CD medija-audio prezentacija sadržaja sa izdvojenim bitnim tonskim zapisima razgovora i SMS poruka kopiranih sa originalnog materijala
- 418 transkripata (analiza tonskih zapisa zabilježenih na tonskom snimaču) izdvojenih razgovora i SMS poruka
- dokazi koji se odnose na prvoosumnjičenog D.P.⁹³
- dokazi za preostalih trinaest osumnjičenih lica

Nakon podizanja optužnice, tokom više ročišta za glavni pretres, neka od optuženih lica su putem svojih branilaca predlagala tužiocu zaključivanje sporazuma o priznanju krivnje, dok su se neki optuženi tokom dokaznog postupka odlučivali na priznanje izvršenja krivičnog djela. Ovakvim odlukama optuženih i njihovih branilaca je sigurno doprinjela preglednost dokaza navedenih u samoj optužnici (sortirano po optuženim licima), kao i sam redosljed njihovog izvođenja na glavnom pretresu (izvođenje dokaza tužilaštva započelo saslušanjem vještaka koji je vršio vještačenje oduzetih materija, uz predočavanje tih materija tokom saslušanja vještaka, kao i predmeta koji su služili za vaganje i pakovanje). Nakon prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje ili nakon priznanja izvršenja krivičnog djela donesene su presude u odnosu na jedanaest optuženih lica, kojim je sud izrekao kazne zatvora u trajanju od 1(jedne)godine i 8 (mjeseci) do 4(četiri) godine, dok je u odnosu na preostala tri optužena donesena presuda Okružnog suda Banja Luka broj 11 0 K 004468 11 K od 05.10.2011. koji su osuđeni na kazne zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 10 (mjeseci), 2(dvije) godine i 2 (dvije) godine i 6 (šest) mjeseci.

⁹³ sortirano kao u 7.3.4.2.

7.3.5. Analiza provedene istrage

Tokom ove istrage je došlo do potpunog izražaja saradnja između tužioca i ovlaštenih službenih lica. U prvom dijelu istrage ona se odvijala tokom provođenja posebnih istražnih radnji. Između zaduženih nosilaca istrage je postojala neprekidna komunikacija, sa ciljem da se ispoštuju zakonske odredbe koje regulišu provođenje posebnih istražnih radnji, kao i da se tužilac kontinuirano obavještava o bitnim detaljima istrage. Nakon obustavljanja provođenja posebnih istražnih radnji nosioci istrage su zajednički isplanirali vrstu, redosljed i izvršioce radnji dokazivanja, koje će se preduzimati u daljnjem istraživanju krivičnog djela. Tokom same istrage od strane tužioca je, uz pomoć ovlaštenih službenih lica, kontinuirano vršena i priprema dokaza za izvođenje na glavnom pretresu i to prvenstveno dokaza koji su prikupljeni tokom provođenja posebnih istražnih radnji u smislu izdvajanja relevantnog materijala, te kontinuiranog sačinjavanja transkripata bitnih razgovora. Tokom ove istrage je saslušano preko pedeset svjedoka, po planu saslušanja sačinjenom od strane nosilaca istrage. Nakon lišenja slobode i ispitivanja osumnjičenih lica, iako je tokom ove istrage prikupljeno preko dvije stotine dokaza, istraga je okončana u periodu kraćem od tri mjeseca. Ovakva efikasnost istrage je bila zasnovana na pravilnom planiranju redosljeda provođenja radnji dokazivanja, kao i racionalnoj raspodjeli zadataka između tužioca i ovlaštenih službenih lica.

7.4. Krivično djelo iz člana 201 KZ BiH⁹⁴, terorizam

1) "Ko počinji teroristički čin s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što izvrši ili ne izvrši, ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina".

2) "Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt jedne ili više osoba, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje osam godina".

3) "Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1. ovog člana učinitelj neku osobu s umišljajem lišio života, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora".

4) "Ko nabavi ili pripremi sredstvo ili ukloni prepreku ili preduzme neku drugu radnju kojom stvori uslove za izvršenje krivičnog djela iz stava (1). ovog člana kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina".

5) "Teroristički čin, u smislu ovog člana, podrazumjeva koju od sljedećih radnji, koja s obzirom na svoju prirodu ili kontekst može ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju:

a) napad na život osobe koji može prouzrokovati njenu smrt,

b) napad na fizički integritet osobe,

c) protivpravno zatvaranje, držanje zatvorenom ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja druge osobe, s ciljem da nju ili nekoga drugoga prisili da što izvrši, ne izvrši ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca.

d) nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine, vlade druge države ili javnim objektima, transportnom sistemu, objektima infrastrukture uključujući informacijski sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj

⁹⁴ Član 299 KZ-a RS-a, član 201 KZ-a F BiH i član 198 KZ-a BD-a

imovini, za koju štetu je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne privredne štete.

e) otmica zrakoplova, broda ili drugog sredstva javnog saobraćaja ili za prevoz robe.

f) proizvodnja, posjedovanje, sticanje, prevoz, snadbijevanje, korištenje ili osposobljavanje za korištenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala, kao i istraživanje i razvoj biološkog i hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala.

g) ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s posljedicom ugrožavanja ljudskih života.

h) ometanje ili zaustavljanje snadbijevanja vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursima s posljedicom ugrožavanja ljudskih života.

i) prijetnja učinjenjem kojeg djela iz tačke a. do h. ovog stava”.

7.4.1. Kombinovanje radnji dokazivanja tužilašta i ovlaštenih službenih lica

Poznato je da ne postoji jedinstveni pojam terorizma u nauci uopšte pa ni u krivičnom pravu niti kriminalistici.

Načini saznanja za krivično djelo terorizma mogu biti od strane građana, s obzirom da prilikom terorističkog akta dolazi do eksplozije ili do požara što nemože proći neopaženo, takođe u svijetu jedan od načina saznanja je i oglašavanje samih terorista nakon izvršenja terorističkog akta. I preduzimanjem operativno kriminalističko taktičko tehničkih mjera i radnji moguće je doći do određenih saznanja o pripremanju, pokušaju ili izvršenju krivičnog djela terorizma.

Karakteristike terorizma;

a) politički cilj, i po ovom cilju se razlikuje od ostalih krivičnih djela.

b) nasilje kojim se služe teroristi,

c) trajnost je jedna od karakteristika terorizma, teroristi djeluju sa više radnji sve do ostvarenja svoga cilja ili do svog uništenja,

d) svjesnost, teroristi su svjesni svojih djela i pažljivo planiraju svaku fazu, uključujući i posljedice,

e) izazivanje straha i drugih psihičkih reakcija, primarni cilj terorista je stvaranje straha kod građana,

f) bezobzirnost, teroristi često napadaju bespomoćne žrtve iz dva razloga kukavičluk ili želja za što većim odjekom terorističkog akta.

g) organizovanost, terorističke organizacije su u pravilu dobro organizovane sa dobro razvijenom logistikom, obavještajnom djelatnošću, obukom, mrežom podrške u raznim zemljama van domaćine zemlje terorista.

h) opremljenost, većina terorističkih organizacija je opremljena sredstvima izvršenja oružje, eksploziv, automobili, sigurni stanovi, putne isprave, novac. Novac kojim se nabavljaju sredstva za izvršenje krivičnih djela terorizma potiče iz izvršenja drugih krivičnih djela kao što su nedozvoljena trgovina drogom, razbojništva, pranje novca, otmice i dr.

i)obučenost,većina terorističkih organizacija vrši obuku svojih pripadnika na tajnim i skrivenim lokacijama,

j)konspirativnost,terorističke organizacije posvećuju veliku pažnju tajnosti svog rada.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine u XVI Glavi Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine je obuhvatio:

- a)Krivično djelo Terorizam član 201;
- b)Krivično djelo Finansiranje terorističkih aktivnosti član202;
- c)Krivično djelo Javno podsticanje na terorističke aktivnosti član202a;
- d)Krivično djelo Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti član 202b;
- e)Krivično djelo Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti član202c;
- f)Krivično djelo Organizovanje terorističke grupe član 202d.

U radu na rasvjetljavanju krivičnih djela terorizma,prikupljanju dokaza, na osnovu kojih bi se adekvatno zadokumentovalo predmetno krivično djelo potrebno je ostvariti što tješnju saradnju sa postupajućim tužilaštvom i tužiocem od samog trenutka postojanja saznanja da sedogodilo krivično djelo terorizma.Uglavnom ovlaštena službena lica su ta koja su prva na licu mjesta događaja, gdje se dogodila eksplozija,paljovina,gdje je došlo do pucanja iz oružja i preduzimaju sljedeće radnje:

-Na mjestu gdje se dogodila eksplozija, paljevina,pucnjava isto je potrebno obezbjediti, Lice mjesta se obebjeđuje od strane policije,i pogotovo u slučajevima terorizma potrebno je obezbjediti šire lice mjesta, jer od siline eksplozije tragovi mogu biti i po nekoliko stotina metara daleko,pa čak i dalje.Takođe se nedozvoljava ulazak neovlaštenim osobama na lice mjesta odnosno u ograđeni prostor.

-O događaju obavjestiti nadležnog dežurnog tužioca tužilaštva BiH.

Ovlašteno službeno lice koje je izašlo na lice mjesta,uglavnom su to dežurni istražitelji,će sa lica mjesta,upoznati sa svim činjenicama dežurnog tužioca kako bi tužilac mogao adekvatno procijeniti da se radi o krivičnom djelu terorizma,i izaći na lice mjesta događaja terorističkog akta.Ovaj momenat obavještavanja tužioca je vrlo bitan i bitno je da ga o svim činjenicama obavjesti istražitelj sa lica mjesta događaja, a ne dežurni operativni iz kancelarije a na osnovu zapažanja policajaca koji i nemaju iskustva i sposobnosti da prikupe činjenice o djelu kao što će ih prikupiti istražitelj.Tako da se često događalo da na lice mjesta gdje se dogodila eksplozija prvo izađe kantonalni a onda državni tužitelj te se dogovaraju o čijoj se nadležnosti radi,a sve iz razloga slabog početnog obavještavanja sa lica mjesta.

-Po saznanju da je izvršeno krivično djelo terorizma,odnosno da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo terorizma,tužitelj će u cilju njegovog otkrivanja i sprovođenja istrage,pronalaženja osumnjičenog,formirati uviđajnu ekipu,kojom će rukovoditi.Uviđajna ekipa je sastavljena od istražitelja,kriminalističkih tehničara,pripadnika kontradiverzione zaštite koji vrše pregled lica mjesta da nema zaostalih neeksplozivnih eksplozivnih naprava i vještaka hemijske,biološke i mehaničke struke.

-Poželjno je u ovakvim slučajevima da se na licu mjesta formira operativni štab kojim će rukovoditi tužilac do kraja uviđaja i gdje bi bio obavještavan o pronađenim tragovima na licu mjesta,a i o mogućim novim saznanjima o izvršiocu predmetnog krivičnog djela.Ovdje se mora ogledati uska saradnja tužioca i istražitelja.

-Nakon završenog uviđaja ovlaštena službena lica sačinjavaju izvještaj u koji unose sve tragove koje su našli na licu mjesta,sačinjavaju skicu lica mjesta,te sačinjavaju službene zabilješke o obavljenim razgovorima sa licima svjedocima koji su zatečeni na licu mjesta,svjedocima iz stanova,kuća i dr.

-Nakon što je sve naprijed prikupljeno potrebno je da ovlaštena službena lica u (daljem tekstu) istražitelji zajedno sa Tužiocem sačine plan dalji aktivnosti.Predmetni plan bi trebao sadržavati sljedeće:

a)Izvršiti vještačenje tragova sa lica mjesta,

Na licu mjesta mogu biti pronađeni tragovi baruta,da se utvrdi o kojoj se vrsti eksploziva radi,tragovi krvi da se utvrdi DNK-a,tragovi sa oružja ,dijelovi koji asociraju na dijelove mobitela.Naredbu za vještačenja izdaje tužitelj ili sud,u ovom slučaju zbog brzine tužitelj.Uslučaju da se pronađe oružje kao sredstvo izvršenja sa istog je takođe potrebno skiniti trag DNK-a,i ako postoji osumnjičeni da se uporede njegov DNK-a i DNK-a sa puške i tako dovedu u vezu sa izvršenjem terorističkog djela.Zakon o krivičnom postupku BiH obuhvata u članovima 112,113,114 ko vrši analizu DNK-a,kada se vrši analiza DNK-a,korištenje rezultata analize DNK-a u drugim krivičnim postupcima,a članom 115 je predviđeno da se sve analize DNK-a vode u posebnom registru pri Ministarstvu sigurnosti Bosne i Hercegovine.Donesen je i Pravilnik o načinu prikuoljanja i uzimanja uzoraka biološkog materijala za potrebe analize DNK u krivičnom postupku.

b)Planirati pretres stana i drugih objekata lica koja se mogu dovesti u vezu sa terorističkim aktom,

Ukoliko postoje operativna saznanja da bi se određena lica mogla dovesti u vezu sa terorističkim aktom,zbog brzine da ne uklone dokaze izvršiti pretres stana i drugi objekata na osnovu usmene naredbe član 56 ZKP-a BiH.

c)Planirati posebne istražne radnje iz člana 116 ZKP BiH

-Posebne istražne radnje iz člana 116ZKP-a preduzet će se u slučajevima gdje je izvršen teroristički akt,a nezna se koje izvršilac,prema licima koja se dovode u vezu kao direktni izvršiooci ili kao pomagaći.Uglavnom se primjenjuju ako se na drugi način nemogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim poteškoćama.Takođe se primjenjuju kada postoji osnov sumnje da određena lica pripremaju teroristički akt,prema tim licima.Najčešće posebne istražne radnje koje se primjenjuju su:

a)nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,

b)pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko spravnjavanje podataka.

Ove dvije posebne istražne radnje su se pokazale i najučinkovitije u radu na otkrivanju lica koja su učestvovala u izvršenju krivičnog djela terorizma,kao i pripremanju krivičnog djela terorizma.

Nadležni tužilac treba da zajedno sa ovlaštenim službenim licem u toku vođenja istrage odluči koja su to lica prema kojima bi se primjenile posebne istražne radnje i koje.Istražne radnje iz člana 116 stav 2 ZKP-a BiH⁹⁵ određuje naredbom sudija za predhodni postupak,na

⁹⁵ Član 226 ZKP-a RS-e, član 130 ZKP-a FBiH i član 116 BD-a

obrazloženi prijedlog tužitelja, a izuzetno može i na usmenu naredbu sudije za predhodni postupak, s tim što se u roku od 24 sata mora pribaviti pismena naredba.

Posebne istražne radnje provode ovlaštena službena lica, koja su dužna da paze na rokove, to jest na trajanje naredbi, da o svim interesantnim podacima do kojih dođu provođenjem posebnih istražnih radnji obavijeste postupajućeg tužioca kako bi se mogle preduzeti druge mjere i radnje sa ciljem pronalaska lica koje je izvršilo teroristički akt ili koje priprema da izvrši teroristički akt. Mogu da se pojave nova lica prema kojima takođe treba preduzeti neku od posebnih istražnih radnji.

Ako se tokom provođenja posebnih istražnih radnji za krivično djelo pripremanja terorizma dođe do saznanja da se osumnjičeni spremaju da izvrše teroristički akt, tužilac zajedno sa ovlaštenim službenim licima preduzima određene mjere i radnje lišenja slobode tih lica, pretres stana i drugih objekata koja ta lica koriste, oduzimanje mobitela, kompjutera, određene literature u kojoj su navedeni načini pravljenja eksplozivnih naprava, eksploziva, automatsko oružja, pištolja.

Svi privremeno oduzeti predmeti se daju na vještačenje. Vještačenje mobitela je bitno za dalji tok istrage, kao i vještačenje kompjutera tačnije procesorskih jedinica, iz kojih se vide veze osumnjičenih sa drugim licima, i širi krug lica koji se mogu dovesti u vezu sa izvršenim krivičnim djelom terorizma i pripremanje terorizma. Ovlaštena službena lica nakon ovih vještačenja trebaju sačiniti shemu prikaz veza osumnjičenog i isto dostaviti tužiocu.

7.4.2. Naredba banci ili drugoj pravnoj osobi član 72 ZKP-a BiH,

U složenim istragama kao što je istraga krivičnog djela terorizma, potrebno je u jednoj fazi istrage, zavisno od toka istrage da li u početku ili u nekoj drugoj fazi istrage zatražiti provjeru finansijskih transakcija osumnjičenog lica i lica koja se po bilo kom osnovu mogu dovesti u vezu sa osumnjičenim. Sud na osnovu prijedloga tužitelja izdaje naredbu banci ili drugoj pravnoj osobi koja vrši finansijsko poslovanje da dostavi podatke o svim finansijskim transakcijama osumnjičenog i drugih lica koja se dovode u vezu sa njim. Takođe ovlašteno službeno lice može samoinicijativno tužiocu koji vodi istragu predložiti provjere finansijskog stanja lica koja se dovode ili mogu dovesti u vezu sa terorističkim aktom kao finansijeri istog. Predmetne provjere se mogu vršiti preko Finansijsko obavještajnog odjela Državne Agencije za Istrage i zaštitu.

7.4.3. Naredba operateru telekomunikacija član 72a ZKP-a BiH

Ovo je jedna od radnji koja se takođe često preduzima kod ove vrste krivičnih djela. Naredbu izdaje sud a na prijedlog tužioca, a može i na prijedlog ovlaštenih službenih lica koja su predhodno dobila odobrenje od tužioca. Kod ove radnje je bitno da tužilac i ovlaštena službena lica znaju tačno šta traže od telekom operatera a to su tačni telefonski brojevi, utvrđivanje vlasnika po IME-i broju, ocjeniti period odlazno-dolaznih brojeva, sms poruke i dr. Na osnovu ove radnje može se utvrditi ime i prezime osumnjičenog, te lica koja su u vezi sa osumnjičenim.

7.5. krivično djelo iz člana 195 KZ BiH⁹⁶, neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga

Krivični zakon Bosne i Hercegovine u glavi sedamnaest, krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti ma šticeh medunarodnim pravom obuhvata i krivično djelo Neovlašteni promet opojnim drogama.

Pod opojnim drogama podrazumjevaju se supstance prirodnog i vještačkog porijekla čijom se upotrebom mogu stvoriti stanja zavisnosti koji mogu da izazovu oštećenje zdravlja ili na drugi način ugroze integritet ljudi bilo na fizičkom,psihičkom ili socijalnom smislu.Droge se dijele na prirodne i sintetičke.

Član 195 KZ-a BiH, Stav 1 “ Ko neovlašteno vrši međunarodnu prodaju ili prijenos ili nudi na prodaju ili radi prodaje kupuje,drži,prevozi ili prenosi,ili posreduje u međunarodnoj prodaji ili kupovini,šalje,isporučuje,uvozi,izvozi ili na drugi način neovlašteno stavlja u međunarodni promet supstance ili preparate koji su propisom proglašeni opojnim drogama kaznit će se zatvorom najmanje 3 godine2”.

Stav 2 “Ko organizira grupu ljudi radi učinjenja krivičnog djela iz stava jedan ovog člana,ili ko postane članom takve organizirane grupe ljudi, kaznit će se zatvorom najmanje pet godina”.

Stav 3 “Ko u međunarodnoj transakciji neovlašteno pravi,nabavlja,posreduje ili daje na upotrebu opremu,materijal ili supstancu znajući da će biti upotrebljeni za proizvodnju opojnih droga, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina”.

Stav 4 “Opojne droge i sredstva za njihovu proizvodnju oduzet će se”.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine se odnosi na međunarodnu neovlaštenu proizvodnju i promet opojnim drogama,te se u istraživanju ovog krivičnog djela,kombinuje više radnji dokazivanja uz konstantni nadzor tužilaštva kada se pokrene istraga.Istraga se pokreće od strane tužilaštva kada su informacije,obavještajni podaci i indicije dovedene na nivo osnova sumnje.Kod ove vrste krivičnih djela ovlaštena službena lica u početnoj fazi rade na prikupljanju obavještanih podataka,informacija da se određeno lice ili lica bave krivičnim djelo neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga.U svom istraživanju predmetnog krivičnog djela ovlaštena službena lica se mogu koristiti informantima,operativnim nadzorom i praćenjem interesantnih lica,prikupljanjem informacija sa terena.Sve ove mjere i radnje koje vrše ovlaštena službena lica nemaju dokazni element,nego služe da bi se tužilaštvu prikupile što kvalitetnije informacije,obavještajni podaci,potvrdile indicije da se određeno lice ili lica bave neovlaštenom proizvodnjom i prometom opojnim drogama.Tužilaštvo će zajedno sa ovlaštenim službenim licima procijeniti predmetne informacije,obavještajne podatke i indicije,te ukoliko postoji dovoljno dokaza otvoriti će istragu,ili ako nema dovoljno dokaza za otvaranje istrage tužilac će dati dalje upute za prikupljanje dokaza da bi se mogla otvoriti istraga. Istrage sa međunarodnim elementom su složene i vremenski dugo traju od najmanje šest mjeseci do nekoliko godina i zahtjevaju ogroman napor tužilaca i ovlaštenih službenih lica,kao i finansijskih sredstava.Kada je otvorena istraga poželjno je da tužilašto i ovlaštena službena lica sačine zajednički plan postupanja u cilju prikupljanja relevantnih dokaza da su određena lica počinila krivično djelo neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih

⁹⁶ Član 224 KZ-a RS-e, član 238 KZ-a FBiH I član 232 KZ-a BD-a

droga. Ovlaštena službena lica kada dobiju određena saznanja i prije pokretanja istrage sačinjavaju plan rada o svom postupanju. U toku istrage najčešće se primjenjuju posebne istražne radnje iz člana 116 ZKP-a, jer se u većini slučajeva samo na ovaj način mogu pribaviti dokazi. Najčešće se primjenjuju sljedeće istražne radnje:

7.5.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Sa ovom istražnom radnjom se pribavljaju dokazi da se lice prema kojem se primjenjuje bavi nezakonitim aktivnostima u ovom slučaju neovlaštenom proizvodnjom i prometom opojnih droga, njegova veza sa drugim licima, veza sa kupcima, kanali odnosno načini isporuke droge. Takođe je potrebno i u odnosu na nova lica do kojih se dođe preduzimanjem ove radnje proširiti istragu prema istima preduzeti nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Ova radnja može trajati samo šest mjeseci što je kratak rok trajanja i tom periodu je teško skupiti relevantne dokaze, pa bi trebalo ovu radnju produžiti zakonski na najmanje godinu dana.

7.5.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima

Ovo je druga posebna istražna radnja, koja se često primjenjuje pri radu u rasvjetljavanju krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i prometom opojnih droga. Ovom radnjom se dokumentuju lica, vozila, trase ili putevi kojim se droga transportuje u druge zemlje. Ovu radnju kao predhodnu izvršavaju obučena ovlaštena službena lica, s tim što je potrebno i u prednjoj i u ovoj radnji da bude maksimalna uključenost ovlaštenih lica koja će o svim interesantnim saznanjima do kojih se dođe obavještavati tužioca, koji bi trebao da daje dalje upute. Događa se, da se slušanjem a i praćenjem dođe do podatka da će se određenog dana u određeno vrijeme i mjestu vršiti isporuka droge. Podatak se obavezno dostavlja tužiocu, koji bi trebao zajedno sa ovlaštenim službenim licima da izvrši procjenu predmeta, da li je to što su očekivali u predmetu pa idu u realizaciju, ili treba da i dalje nastave sa posebnim istražnim radnjama. Ovo sve opet će zavisiti od količine i vrste droge koja se prodaje, ko prodaje, kome prodaje, novac i dr.

7.5.3. Korištenje prikrivenih istražitelja i informatora

Jedna takođe od bitnih radnji koja se koristi u rasvjetljavanju predmetnog krivičnog djela. Ovu radnju kao i predhodne dvije provode ovlaštena službena lica. Prikriveni istražitelj je obučeni policijski službenik ovlašteno službeno lice, koje se infiltrira među lica koja su predmet istrage tužilaštva i prenosi sva saznanja o kriminalnoj aktivnosti lica među kojima se nalazi. Prikriveni istražitelj ne smije podstrekavati na vršenje krivičnih djela druga lica. Informator je lice koje surađuje sa policijskim istražiteljima najčešće, a može i sa tužilaštvom. Informator je lice koje je blisko kriminogenim krugovima i u toku predmeta neposredno surađuje sa policijskim službenicima, prenoseći sve interesantne podatke vezane za predmet u kojem se angažuje. Prilikom angažiranja informanta treba dobro ocijeniti dali daje dobre informacije pogotovo kod ovih krivičnih djela, jer nije rijedak slučaj da informant da pogrešne podatke, pa da policijski službenici ne nađu drogu, te ista zahvaljujući pogrešnoj informaciji ode nesmetano na drugu stranu. Takođe prije angažiranja informanta potrebno je sačiniti njegov profil, pa tek onda pristupiti njegovoj registraciji i daljoj saradnji. Postoje informanti koji će se koristiti u jednom i informanti koji će se koristiti u više slučajeva.

7.5.4. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine

Policijski službenici izvršavajući ovu naredbu vrše otkup droge, i to mogu učiniti nekoliko puta sve zavisno koliko se droge kupi, prvi put je to mala količina uslovno rečeno, a drugi put se po pravilu kupuje nešto veća količina i onda se ide u realizaciju predmeta. Za ovu radnju je potrebno imati obezbjeđen novac i to u većem iznosu, zavisno od cijene i količine droge koja se kupuje. Takođe je potrebno paziti prilikom otkupa droge da se ne otkupi „nešto drugo“ što liči na drogu a neradi se o drogi.

7.5.5. Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela

Put droge ne poznaje granice, pa se u slučajevima kada se droga prenosi iz jedne zemlje, preko naše zemlje u treću zemlju preduzima se ova radnja. U ovoj aktivnosti učestvuje više policijskih agencija iz više zemalja, kao i tužilaštava. Možemo iznijeti primjer da droga iz Crne Gore preko Bosne i Hercegovine ide za Hrvatsku gdje je policijski organi te zemlje zaustavljaju. Sva lica iz Bosne i Hercegovine koji su učestvovali u prevozu preko Bosne i Hercegovine će biti procesuirana po završetku akcije.

Pored ovih posebnih istražnih radnji koji se koriste u svrhu dokazivanja predmetnog krivičnog djela, u toku realizacije predmeta koriste se i druge radnje dokazivanja:

- Pretresanje stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari,
- Pretresanje osobe,
- Naredba za oduzimanje predmeta,
- Privremeno oduzimanje pisama, telegrama i drugih pošiljki,
- Naredba banci ili drugoj pravnoj osobi,
- Naredba operateru telekomunikacija,
- Ispitivanje osumnjičenog,
- Ispitivanje svjedoka,
- Vještačenje.

Obavezno je vršenje vještačenja pronađene droge, jer ukoliko se vještačenjem ne utvrdi da se radi o drogi, onda i nepostoje elementi predmetnog krivičnog djela.

Za sve ove radnje mora postojati naredba sudije za predhodni postupak ili tužioca.

Prilikom provođenja ovih mjera i radnji policijski službenici koriste „svoja“ ovlaštenja koja im daje Zakon o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine, što je naprijed vidljivo, te kada se i operativno preduzimaju mjere i radnje nadzora lica, objekata, vozila kako bi se obavještajni podatak, informacija ili indicija doveo na razinu osnovna sumnje, da bi tužilac mogao pokrenuti istragu.

7.6. -Organizirani kriminal član 250 KZ BiH

Krivični zakon Bosne i Hercegovine član 1. Osnovni pojmovi definiše Grupu za organizirani kriminal „Grupa za organizirani kriminal je grupa od tri ili više lica koja postoji u izvjesnom vremenskom periodu i koja djeluju sporazumno s ciljem izvršenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora preko tri godine ili teža kazna, radi sticanja materijalne koristi”.

Da bi govorili o postojanju Organizovanog kriminala, pored gore navedenog pojma iz Krivičnog zakona, postoje i određene pretpostavke, uvjeti koji kad se makar dio ispuni možemo govoriti da se radi o organizovanom kriminalu, kako slijedi:

- Trajno udruženje više osoba, udruživanje više osoba u izvjesnom vremenskom periodu
- Postojanje dobro organizovane kriminalne organizacije,

- Da je izvršeno krivično djelo rezultat organizovanog djelovanja više od tri lica,
- Cilj vršenje krivičnih djela
- Bogaćenje i stvaranje profita,
- Da je svaki član kriminalne organizacije imao unaprijed određeni zadatak ili ulogu,
- Da je djelatnost kriminalne organizacije planirana na duže vrijeme ili neograničeno,
- Da se djelatnost organizacije zasniva na primjeni određenih pravila, interesa, kontrole i discipline članova,
- Da se djelatnost organizacije planira i vrši unutar zemlje ili u međunarodnim razmjerama,
- Da se u vršenju djelatnosti primjenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primjenu,
- Da se u praksi često koriste pranjem novca, to jest novac koji su stekli na kriminalan način peru to jest ulažu u kupovinu i izgradnju kuća, hotela, kupovina dionica profitabilnih firmi i dr.

Najčešća krivična djela koja sadrže u sebi elemente organiziranog kriminala su:

- a) Krivična djela Terorizma iz člana 201, 202, 202a, 202b, 202c, 202d, KZ BiH,
- b) Krivično djelo Neovlašteni promet opojnim drogama iz člana 195 KZ BiH,
- c) Krivično djelo Krivotvorenje novca iz člana 205 KZ BiH,
- d) Krivično djelo Pranje novca iz člana 209 KZ BiH,
- e) Krivično djelo Trgovina ljudima iz člana 186 KZ BiH.
- f) Krivično djelo Neovlašten promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe iz člana 193 KZ BiH.

7.7. Krivično djelo iz člana 193 KZ BiH, neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe.

Stav 1 “Ko uvozi, izvozi, prevozi ili posreduje u prometu oružja ili vojne opreme bez dozvole propisane zakonom Bosne i Hercegovine ili u suprotnosti sa međunarodnim pravom ili ko daje krive podatke ili propusti prikazati činjenice u postupku davanja dozvole u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine, ili ko propusti u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine registrirati ugovor u vezi oružja ili vojne opreme, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine”.

Stav 2 “Ko počini krivično djelo iz stava 1 ovog člana u pogledu proizvoda računarskih programa ili tehnologije koje se mogu upotrijebiti u vojne svrhe, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina”.

Stav 3 “Ko organizira grupu ljudi u cilju učinjenja krivičnog djela iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora”.

Stav 4 “Ko učini krivično djelo iz člana 1 ovog zakona kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina”.

Stav 5 “Ko počini krivično djelo iz stava (2) ovog člana iz nehata, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine”.

Stav 6 “Oružje, vojna oprema, proizvodi dvojne namjene, kao i sredstva za njihov transport ili rasturanje bit će oduzeti”.

Ovom prilikom, s obzirom da su već opisana postupanja tužioca i policijskih službenika ovlaštenih službenih lica na rješavanju krivičnih djela terorizma, neovlaštenog prometa opojnim drogama, daćemo primjer Organizovanog kriminala član 250 KZ-a u vezi krivičnog djela iz člana 193 KZ-a BiH neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe.

Policijski službenici došli su do operativnih saznanja da se tri i više lica organizovano bave neovlašteno prometom oružjem i da oružje prevoze i prodaju u zemlje zapadne evrope. S obzirom da su ova operativna saznanja u početku nedovoljna da se dostave tužilaštvu i da se pokrene istraga, to je potrebno podatke produbiti u svrhu dobijanja tačnih identifikacionih podataka lica koja se bave trgovinom, njihovu hijerarhiju u organiziranoj grupi, brojeve telefona, mjesto stanovanja, od koga nabavljaju oružje, po kojoj cijeni, gdje drže oružje do prodaje, po kojoj ga cijeni prodaju, kome i u kojoj zemlji zapadne evrope i kako ga prevoze dali osobnim automobilima, kamionima, autobusima koji imaju specijalne bunkere. Sve su ovo pitanja na koja se mora makar više od pola odgovoriti pa da se dobije osnov sumnje i pokrene istraga od strane tužilaštva. Kada su dobijena produbljena saznanja da lice iz Kalesije zajedno sa svojim bratom i rođakom identitet utvrđen, mjesto stanovanja utvrđeno, brojevi mobilnih telefona utvrđeni, vozila koja voze utvrđena, i da od određenih lica iz R Srbije kupuje pištolje, automatske puške i eksploziv te isto preko NN-lica prebacuje u zapadne zemlje, je dovoljno da postojinosnov sumnje za krivično djelo Organizovani kriminal u vezi nedozvoljene trgovine oružjem. Pred postupajućim tužiocem i policijskim službenicima je zadatak da dokažu ovo krivično djelo, da dokažu postojanje organizovane grupe koja prodaje oružje. Potrebno je sačiniti plan postupanja koji treba da sadrži više radnji dokazivanja iz Zakona o krivičnom postupku BiH, a u jednom momentu i kombinovanje više posebnih istražnih radnji. Planom predvidjeti sljedeće posebne istražne radnje iz člana 116 Zakona o krivičnom postupku:

7.7.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Ova radnja se u ovom slučaju koristi prema svim licima organizovane grupe radi dokazivanja to jest utvrđivanja veza lica koja donose oružje iz Srbije, utvrđivanja njihovog identiteta, brojeva telefona, količine oružja koje donose u BiH, vrsta oružja, način njihovog unošenja u BiH, cijene oružja, te uvezanost lica koja čine organizovanu grupu, veza sa licima koja u jednoj od zapadnih zemalja kupuju to oružje, način na koji se to oružje transportuje, cijene, a ako je moguće i kome se dalje prodaje. Problemi koji se mogu pojaviti prilikom preduzimanja ove posebne istražne radnje su često mjenjanje telefonske kartice od strane svih aktera, jednokratno korišćenje telefonske kartice za jedan razgovor. Dok ova posebna istražna radnja traje, kada se dođe do dovoljno podataka o licima, njihovom mjestu stanovanja, prebivalištu, vozilima, mjestu gdje se vrši primopredaja oružja, mjestu gdje se to isto oružje drži skriveno do transporta u zapadne zemlje, preduzeće se još jedna posebna istražna radnja i to:

7.7.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima

Ovu posebnu istražnu radnju postupajući tužilac i policijski službenici, kombinuju sa predhodnom istražnom radnjom na taj način što operativna podrška agencije za sprovođenje zakona vrši tajno praćenje lica koja čine organizovanu grupu, dokumentuju kontakte i sastanke tih lica gdje se vrši dogovor o kupovini ili prodaji oružja, vozila kojima se oružje transportuje, mjesta gdje se to oružje skriva. Veza između ove dvije radnje se ogleda u tome što

policijski službenici koji vrše nadzor u svakom momentu znaju šta lica koja pripadaju ovoj organizovanoj skupini razgovaraju putem mobitela, cijelo vrijeme su na izvoru informacija, lakše je pratiti lica, tako i dokumentovati njihove sastanke, prodaju i kupovinu oružja, transport, mjesto gdje ga skrivaju do dalje prodaje i transporta u zapadne zemlje. U određenim slučajevima kod ove vrste krivičnih djela, zajedno sa obe navedene radnje mogu se kombinovati i sljedeće dvije posebne istražne radnje:

7.7.3. korištenje prikrivenih istražitelja i informatora

7.7.4. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine

Ove posebne istražne radnje se kombinuju kada lica koja čine ovu organizovanu grupu, oružje koje su nabavili u Srbiji, prodaju u BiH, tada se preko informanta koji inače u većini slučajeva dovodi prikrivenog istražitelja u vezu sa licima iz organizovane grupe, koja prodaje oružje, i prikriveni istražitelj kupuje oružje. Simulirani otkup može se izvršiti dva i više puta, ali u praksi je to obično dva puta i nakon toga se lica iz organizovane skupine lišavaju slobode. Slučaj koji je opisan se inače završio na ovaj način, ali može se desiti i da se tužilac koji vodi predmet, dogovori sa tužiocem iz zemlje u koju oružje treba da se transportuje krajnja zapadna zemlja, isto pusti da izađe iz zemlje, a da policijski službenici zemlje u koju se transportuje zaustave transport i liše slobode lica koja vrše transport i oduzmu oružje. Ovdje se ostvaruje saradnja tužilaštava i policijskih službenika u ovom slučaju i tri zemlje R Srbije, Bosne i Hercegovine i neke zapadne zemlje kao i policijskih organa tih zemalja. Ovdje se uz posebne istražne radnje nadzor i snimanje telekomunikacija, tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njim, koristi i posebna istražna radnja:

7.7.5. nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela

Ovom radnjom se dokumentuje put oružja, lica koja vrše prevoz, vozilo, krajnja destinacija i lica koja preuzimaju oružje. U prvom i drugom slučaju samo se dokumentuje prevoz oružja iz R Srbije u Bosnu i Hercegovinu i iz Bosne i Hercegovine u neku zapadnu zemlju.

Za sve ove posebne istražne radnje iz člana 116 KZ BiH mora biti izdata naredbe od strane sudije za predhodni postupak Suda BiH, kako bi rezultati tih radnji mogli služiti kao dokaz na sudu. Sve ove posebne istražne radnje provode policijski službenici ovlaštena službena lica koja po završetku ovih radnji sačinjavaju službeni izvještaj o provođenju radnji i isti dostavljaju tužilaštvu.

U prvom slučaju kada je oružje pronađeno i oduzeto u BiH, preduzeće se radnja lišavanja slobode članova organizovane grupe, pretresanje stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari sa ciljem pronalaska oružja a potrebno je da se naredba odnosi i na pronalazak rokovnika u kojima bi se mogla naći imena i telefonski brojevi kupaca oružja, količina prodatog oružja, cijena oružja. U drugom slučaju gdje je oružje napustilo BiH pored posebnih istražnih radnji odnosno rezultata istih koji se koriste u svrhu dokazivanja na sudu, u svrhu dokazivanja poželjno je u skladu sa članom 112, 113, 114 i 115 ZKP-a BiH uzeti Bris DNK-a materijala, odnosno biološkog materijala, od osumnjičenih lica iz Bosne i Hercegovine i Bris sa oružja koje je pronađeno u drugoj zemlji te tako i na ovaj način dovesti lica i oružje u vezu. Za ovu radnju je potrebno koristiti institut Međunarodno pravne pomoći.

7.8. Krivično djelo iz člana 205 KZ BiH, krivotvorenje novca.

Stav 1 “Ko načini lažan novac s ciljem da ga stavi u opticaj kao pravi ili ko preinači pravi novac s ciljem da ga stavi u opticaj,ili ko lažan novac stavi u opticaj,kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina”.

Stav 2“Kaznom iz stava 1 ovog člana kaznit će se ko pribavlja lažan novac s ciljem da ga stavi u opticaj kao pravi”.

Stav 3 “Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. I 2 ovog člana došlo do poremećaja u privredi Bosne i Hercegovine,učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina”.

Stav 4 “Ko lažan novac koji je primio kao pravi stavi u opticaj,ili ko zna da je lažan novac načinjen ili da je lažan novac stavljen u opticaj pa to ne prijavi,kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine”.

Stav 5 “Lažan novac će se oduzeti”.

Krivotvorenje novca je kažnjiva djelatnost koja ima dugotrajnu prošlost.Krivotvorenje i stavljanje lažnog novca u promet je unosan posao za krivotvoritelja jer je nominalna vrijednost lažnog novca mnogo veća od troškova izrade i uloženog truda.Pri izradi pravog novca preduzimaju se posebne mjere opreza.Stalno se stvaraju nove tehničke metode osiguranja novčanica.Teško je unatoč mjerama opreza pri izradi novčanica, proizvesti novčanicu koja se nebi mogla krivotvoriti.Mjere osiguranja imaju zadatak što više otežati mogućnost krivotvorina i omogućiti njihovo lakše otkrivanje.Između troškova krivotvorenja i rasparčavanja s jedne strane i nominalne vrijednosti novčanice sa druge strane mora postojati povoljan odnos u korist krivotvoritelja.To često upućuje krivotvoritelja da što više smanji svoje troškove,no time se smanjuje i kvalitet krivotvorine.Potrebna je velika vještina pa i umjetnički talent,da bi se izradile prihvatljive imitacije pravih novčanica,koje se sada izrađuju iznimno kompliciranim postupkom.S obzirom da je za izradu krivotvorena novca najčešće potrebno znanje iz nekoliko područja,dolazi do udruživanja osoba određenih zanimanja.Krivotvorine koje su uspješno tehnički ostvarene teško prepoznaju i stručnjaci u bankama,a građani ih redovito primaju kao prave.Postoji nekoliko karakteristika na osnovu kojih bi se moglo posumnjati da se radi o krivotvorinama a to su:

- a)Sigurnosni znaci,vodeni znak,svileni končić, sigurnosne metalne niti,
- b)Vrsta papira na kojem se zasnivaju novčanice,
- c)Obojeni crteži,
- d)Postupak tiska.

Istraživanje krivičnog djela iz člana 205 KZ BiH krivotvorenje novca je složeno i zahtijeva dugotrajan rad policijskih službenika i tužioca na pronalasku falsifikovanog novca,lica koja prave falsifikovane novčanice,lica koji isti distribuiraju žargonski rečeno rasparčavaju falsifikovani novac i na kraju što je i cilj istrage pronalazak štamparije, jer njenim pronalaskom i zatvaranjem prestaje daljnja distribucija falsifikovanog novca.Policijski službenici često dolaze u situaciju da dobivaju obavještenja od banaka,velikih robnik kuća,pojedinaca,da su se pojavile u opticaju falsifikovane novčanice u apoenima od po

100,00 i 500,00 eur-a. U ovim slučajevima je potrebno preko interbola obavjestiti članice o pojavi falsifikovane novčanice i zatražiti povratnu informaciju dali je ta novčanica,navesti njene karakteristike, već negdje puštena u promet u Evropi. U ovakvim slučajevima štamparija falsifikovanog novca je van naše zemlje.

Policijski službenici mogu svojim operativnim radom da dođu do obavještenih podataka o licima koja distribuiraju falsifikovane novčanice. Po dobijanju operativnih saznanja potrebno je da policijski službenici ista procjene pa da zajedno sa tužilaštvom utvrde postojanje osnova sumnje nakon čega je potrebno spis dostaviti tužilaštvu radi pokretanja istrage. Ovako bi trebali postupati i policijski službenici i tužilaštva, zajednička procjena predmeta i zajednički rad. Često se dešava da se nepotpune informacije dostavljaju tužilaštvu, nekada samo jedna službena zabilješka ili službeni izvještaj to nije dovoljno da se pokrene istaga, nego je potrebno da policijski službenici prikupljaju nova saznanja vezana za krivično djelo, to jest, u ovom slučaju lica koja falsifikuju novac, lica koja distribuiraju novac, da se dođe do primjeraka falsifikovanog novca i kruna svega pronalazak štamparije gdje se štampa falsifikovani novac. Kada se prikupe dovoljna saznanja od policijskih službenika što podrazumjeva lica koja distribuiraju falsifikovani novac, novac koji je pronađen u platnom prometu, rijetko se odmah a i kasnije sazna za štampariju novca, tužilaštvo ima dovoljno prikupljenih dokaza da postoji osnov sumnje da je izvršeno krivično djelo iz člana 205 KZ-a BiH Falsifikovanje novca. Da bi se dokazalo predmetno krivično djelo policijski službenici zajedno sa tužilaštvom će preduzeti posebne istražne radnje iz člana 116 ZKP-a BiH. Posebna istražne radnje koje će se preduzeti zavisi od situacije u predmetu tačnije od slučaja do slučaja. Međutim kada imamo lica za koja sumnjamo da distribuiraju falsifikovani novac prva posebna istražna radnja koju preduzimamo je :

7.8.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Ova radnja je potrebna zbog utvrđivanja tačnog identiteta lica prema kome se primjenjuje iako se u većini slučajeva zna identitet lica, veza sa licima od kojih dobija falsifikovane novčanice i licima sa kojima iste dalje distribuira, vozila koja koristi, stanovi, kuće, njegova uloga u ovom krivičnom djelu tačnije mjesto u hijerarhiji, jer se ovo krivično djelo veže za organizovani kriminal, te pronalazak mjesta gdje se vrši štampanje novca odnosno štamparije. Ova posebna istražna radnja nakon što se provede izvjesno vrijeme i kada se utvrdi naprijed navedeno kombinuje sa drugom posebnom istražnom radnjom a to je:

7.8.2. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njim

Ovom posebnom istražnom radnjom dokumentujemo lica koja se bave proizvodnjom i distribucijom falsifikovanog novca, njihovo kretanje, kontakti, prijem i predaju falsifikovanog novca, vozila koja koriste tom prilikom, objekte gdje stanuju kao i moguće objekte gdje bi mogla se nalaziti štamparija. Često se postavlja pitanje zašto koristimo ove dvije posebne istražne radnje. One se preklapaju pogotovo kod ovog krivičnog djela jer slušanjem telefona znamo gdje se lica nalaze, znamo kada će distribuirati falsifikovani novac, kome će ga distribuirati, vozila i o tome obavjestimo policijske službenike koji vrše drugu posebnu istražnu radnju i oni već znaju iz presretnih razgovora šta se događa u predmetu, te tako lakše na terenu prate lica i dokumentuju njihove radnje što će nakon okončanja predmeta služiti kao dokaz na sudu. Moguće je da u ovoj vrsti krivičnih djela kombinujemo i treću posebnu istražnu radnju:

7.8.3. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora

Informatori se koriste sa ciljem dobivanja informacija o licima koja vrše falsifikovanje novčanica, koji vrše njihovu distribuciju, mjesta gdje se štampa falsifikovani novac i gdje se krije kao druge podatke vezane za ovo krivično djelo. Informatori imaju mogućnost da prikrivenog istražitelja ubace u redove lica koja se bave falsifikovanjem novčanica sa ciljem što boljeg dokumentovanja krivičnog djela falsifikovanja novca, jer je prikriveni istražitelj u mogućnosti da uđe duboko u organizovanu skupinu koja se bavi falsifikovanjem novca i njegovim rasturanjem. I još jedna posebna istražna radnja koja se može kombinovati sa predhodnom je:

7.8.4. Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine

Informator može da uveže lica koja distribuiraju falsifikovani novac sa prikrivenim istražiteljem da prikriveni istražitelj otkupi određenu količinu falsifikovanog novca. Ovaj otkup falsifikovanog novca se vrši jednom do dva puta i onda se pristupa radnji lišavanja slobode lica koja se zateknu na licu mjesta otkupa a učestvovala su u istom, a nakon toga i drugih lica.

Sve ove posebne istražne radnje provode policijski službenici uz predhodno dobivene naredbe sudije za predhodni postupak, uz znanje i saglasnost postupajućeg tužioca), koji za dio naredbi po ZKP-u BiH može dati policijskim službenicima i usmenu saglasnost zbog hitnosti, a kasnije zatražiti od sudije za predhodni postupak i pismenu saglasnost. Po završetku posebnih istražnih radnji i lišavanja slobode lica, preduzimaju se druge radnje dokazivanja i to:

- Pretresanje stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari,
- Pretresanje osobe,
- Naredba za oduzimanje predmeta,
- Privremeno oduzimanje pisama, telegrama i drugih pošiljki,
- Naredba banci ili drugoj pravnoj osobi,
- Naredba operateru telekomunikacija,

Član 72-80 Ispitivanje osumnjičenog,
Ispitivanje svjedoka,

Vještačenje je od bitnog značaja za ovu vrstu krivičnog djela, jer nam vještačenje sumnjivih novčanica od strane stručnjaka grafologa prvo kaže da je novčanica falsifikovana da nije prava, o kakvom se kvalitetu falsifikovane novčanice radi, dobar ili loš, što podrazumjeva kvalitet papira na kojem je štampana, vodeni žig, srebrnu nit, boje i dr. Nalaz i mišljenje vještaka može ukazivati da se vještak i ranije susretao sa falsifikovanim novčanicama koje po svom izgledu odgovaraju novčanici koju je vještačio. Vještačenje se može vršiti prije pokretanja istrage, i na kraju istrage. Prije pokretanja istrage policijski službenici kada dođu do sumnjive novčanice zahtjevati vještačenje i kad se utvrdi da se radi o falsifikatu obavjestiti tužilaštvo radi daljih zajedničkih mjera.

7.9. Krivično djelo iz člana 186 KZ BiH, Trgovina ljudima

Trgovina ljudima radi eksploatacije, najčešće seksualne, je visoko profitabilna i nisko rizična kriminalna aktivnost, koja uništava kvalitet života a nekada i sam život. Najugroženiji su žene i djeca, pa onda muškarci. Oblici trgovine ljudima su:

- Prinudna prostitucija,
- Rad u kući,

- Ilegalni rad,
- Dužničko ropstvo,
- Prinudni brak,
- Lažno usvajanje,
- Pornografija,
- Prosjačenje,
- Trgovina organima,
- Trgovina bebama

Trgovina ljudima član 186 KZ BiH

U skladu sa članom 186 KZ-a BiH, Stav 1”Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude,otmicom,prevarom ili obmanom,zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem vrbuje,preveze,pređa,sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja prostitucijom drugog lica ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja,prisilnog rada ili usluga,ropstva ili njemu sličnog odnosa,služenju,odstranjivanju dijelova ljudskog tijela ili drugog iskorištavanja kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine”.

Stav 2 “Ko vrbuje,navodi,preveze,pređa,sakrije ili primi lica koja nisu navršila 18 godina života radi iskorištavanja iz stava 1 ovog člana kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina”.

Stav 3 “Ako je krivično djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana izvršila službena lica prilikom obavljanja službene dužnosti,počinilac će se katniti kaznom zatvora od najmanje pet godina”.

Stav 4 “Ko krivotvori pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi,zadržava,oduzima,mijena,oštećuje,uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina”.

Stav 5 “Ko organizira ili na bilo koji način rukovodi grupom ljudi radi izvršenja krivičnog djela iz stavova (1)ili(2) ovog člana katniti će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora”.

Stav 6”Ko koristi usluge žrtve trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina”.

Stav 7”Ako je izvršenjem krivičnog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana prouzrokovano teže narušavanje zdravlja,teška tjelesna povreda ili smrt licu iz stavova (1) i (2) ovog člana počinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora”.

Stav 8”Predmeti i prijevozna sredstva upotrebljena za izvršenje djela bit će oduzeti,a objekti koji su korišteni u svrhu trgovine ljudima mogu se privremeno ili trajno zatvoriti”.

Stav 9”Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje”.

U krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine postoje i druga krivična djela koja se mogu dovesti u vezu sa krivičnim djelom trgovine ljudima i to:

- Član 185 KZ-a BiH,Zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu,
- Član 187 KZ-a BiH,Međunarodno vrbovanje radi prostitucije,
- član 189 KZ-a BiH,Krijumčarenje ljudi.

Dobra organizovanost, prikrivenost ispoljavanja i transnacionalna priroda, kao i strah žrtava i nevoljkost da sarađuju sa policijskim organima su problem otkrivanja dokazivanja trgovine ljudima. Veliki prihodi koji se stiču vršenjem ovog krivičnog djela, te strah od njihovog oduzimanja, dodatno stimuliše da ostanu neotkriveni. Zbog ovog policijski službenici i tužilaštvo preduzimaju posebne istražne radnje u cilju otkrivanja i dokazivanja ovog krivičnog djela.

Za ovo krivično djelo Trgovine ljudima, postoji i više načina dokazivanja u toku provođenja krivične istrage od strane tužilaštva i policijskih organa. Najčešća krivična djela koja se mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima na području Bosne i Hercegovine su iz člana 189 KZ BiH Krijumčarenje ljudi i člana 187 KZ BiH Međunarodno vrbovanje radi prostitucije. Krivično djelo krijumčarenje ljudi vrši se organizovano i u sebi sadrži elemente organizovanog kriminala.

Najčešći slučajevi registrovani do sada su prebacivanje Kurda sa područja Turske preko Bosne i Hercegovine u R Hrvatsku i dalje prema zapadnim zemljama. Lica koja se bave organizovanim krijumčarenjem ljudi iz Turske u BiH predhodno pronalaze u BiH lica koja će izvršiti prihvata i prebacivanje ljudi u R Hrvatsku. Lica iz BiH koja se bave krijumčarenjem ljudi uspostavljaju vezu sa licima u R Hrvatskoj radi prihvata u Hrvatskoj i daljeg prebacivanja u zapadne zemlje. Uočeno je da su lica iz Turske avionom dolazila u BiH u Sarajevo, a pogoduje im to što za dolazak u BiH nije potrebna viza i to što je potrebno samo preći granicu između BiH, R Hrvatske i R Slovenije da se uđe u zemlje šengena gdje više nema granica. Po dolasku na aerodrom lica bi veza prihvatala i vodila i smještala po već pripremljenim kućama. Na području Sarajeva to su bile kuće u Pofaličima i jedan samački hotel, gdje su im naplaćivali boravak, a onda taksijima po četvoricu organizovano vodili u pravcu grada Velika Kladuša tačnije do jednog sela uz granicu sa R Hrvatskom, u ovom slučaju ih dijeli samo rijeka i prelaz bez granične kontrole ili sa slabom kontrolom gdje se lica u noćnim satima prebacuju u R Hrvatsku, gdje ih preuzimaju druga lica i vode ka granici sa R Slovenijom. Često se dešavalo da lica koja se krijumčare nakon što se prebace u R Hrvatsku i prihvata od drugih lica koja ih dalje trebaju krijumčariti budu napuštena, novac predhodno oduzet kao i putne isprave, te budu pronađeni od strane policije nakon čega se smještaju u azilantski centar a onda budu deportovani u zemlju iz koje su došli ili u matičnu zemlju. Postavilo se pitanje kako dokazati organizovanu grupu koja se bavi krijumčarenjem ljudi, vrlo teško, skoro nikako, jer zaustavljanjem lica po njihovom dolasku na aerodrom, isti će pokazati da imaju dovoljno novca za boravak i kad ih pitate iz kog razloga su došli u BiH svi će spomenuti turizam, iako znamo da su pobude dolaska druge, nije postojala mogućnost da ih se vratiti u zemlju iz koje su došli. Kada postoji osnov sumnje da se vrši krivično djelo krijumčarenja ljudi u svrhu dokazivanja se mogu preduzeti posebne istražne radnje i to:

7.9.1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Pomoću ove posebne istražne radnje možemo saznati koja su to lica koja se bave krijumčarenjem ljudi i to lica iz države iz koje se ljudi krijumčare, lica tranzitnih država i lica na krajnjoj destinaciji, saznati način prevoza lica koja se krijumčare, saznati mjesta gdje noće u tranzitu ako gdje i noće, mjesta gdje prelaze granicu, iznos novca koji plaćaju krijumčarima za uslugu. Kompletan lanac lica koji se bave krijumčarenjem ljudi se može dokazati pomoću ove posebne istražne radnje. Prilikom provođenja ove posebne istražne radnje javlja se jedan problem za policijske službenike koji je provode, a isti se ogleda u tome da krijumčari ljudi kao što je i praksa pokazala razgovaraju često na svom maternjem jeziku koji je nerazumljiv za policijske službenike. Na jezik mislimo Turski, Albanski ili neki drugi, te je bitno da odmah

imamo prevodioca koji će prevesti razgovore ,a sve zbog brzine kretanja krijumčara i ljudi koji se krijumčare,te tužilačkog i policijskog pravovremenog znanja šta ta lica smjeraju, da se ne kasni u drugim mjerama i radnjama,odnosno preduzimanju druge posebne istažne radnje i to:

7.9.2.Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima

Ovom posebnom istražnom radnjom dokumentujemo lica koja se bave krijumčarenjem,foto aparatom,kamerom,njihove sastanke,preuzimanja lica koja krijumčare,način na koji ih krijumčare u kamionu,brodu ili jednostavno kao što je naprijed u primjeru navedeno dolaze na aerodrom Sarajevo gdje ih preuzimaju lica koja će ih dalje krijumčariti,tu dokumentujemo i lica koja se bave krijumčarenjem i lica koja se krijumčare.Dalje se dokumentuje njihov boravak u Sarajevu,a onda i dalji transport u pravcu Velike Kladuše i sela uz granicu, dokumentovanje puta i dokumentovanje prelaska granice odnosno u momentu prilikom prelaska granice lica se lišavaju slobode i sprovode u službene prostorije nadležne policijske agencije na dalju obradu.Sa ove dvije posebne istražne radnje može se prikupiti dovoljan broj dokaza za predmetno krivično djelo krijumčarenja ljudi.

Rjeđe,ali se može preduzeti još jedna posebna istražna radnja i to:

7.9.3. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora

Policijski službenici mogu imati informatora koji je blizak krugovima koji se bave krijumčarenjem ljudi ili učestvuje u izvršenju krivičnog djela i njegovi podaci informacije mogu biti od značaja za otkrivanje i dokazivanje krijumčarenja ljudi.Prilikom preduzimanja ove radnje potrebno je usko sarađivati sa tužilaštvom,pogotovo što informant direktno ili indirektno učestvuje kao član organizovane grupe koja vrši krivično djelo.

Nakon lišenja slobode lica koja se bave krijumčarenjem ljudi odmah će se preduzeti i sljedeće radnje dokazivanja:

- Pretresanje stana,prostorija i osoba,
- Pretresanje osobe,
- Oduzimanje predmeta na osnovu naredbe za pretresanje,
- Naredba banci ili drugoj pravnoj osobi,
- Naredba operateru telekomunikacija,**ova radnja se koristi kada je potrebno utvrditi identitet osobe kojoj pripada mobilni telefonski broj do kojeg se dođe posebnom istražnom radnjom nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,a ujedno i dokazati kontakte između lica koja se bave krijumčarenjem ljudi.**

Drugo krivično djelo koje se dovodi u vezu sa trgovinom ljudima je i krivično djelo iz člana 187 Međunarodno vrbovanje radi prostitucije.Ovo krivično djelo je teško dokazivo,jer mnoge žene se javljaju na oglase za posao u inostranstvu,gdje im se nudi posao u struci uz dobru platu,te privučeni dobrom ponudom odlaze u drugu zemlju,a onda po dolasku u stranu zemlju uzima im se pasoš i uz prijetnju a nekad i upotrebu fizičke sile tjeraju na pruženje seksualnih usluga za novac.

Da bi se pokrenula istraga od strane tužilaštva potrebna je kvalitetna informacija da se određena lica bave vrbovanjem žena radi prostitucije i da iste odlaze u druge zemlje gdje se prisiljavaju na vršenje prostitucije.Policijski službenici su ti koji prikupljaju informacije,indicije i o rezultatima obavještavaju tužilaštvo, postupajućeg tužioca i sa istim dalje poduzimaju mjere i radnje radi prikupljanja dokaza kako bi se mogla otvoriti istraga.S

obzirom da se radi o složenom krivičnom djelu koje je teško dokazati prilikom otkrivanja i dokazivanja ovog krivičnog djela koristićemo se posebnim istražnim radnjama iz člana 116 ZKP-a BiH i to:

7.9.4. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Ova radnja se preduzima kada posjedujemo brojeve mobilnog ili fiksnog telefona lica ili lica koja vrbuju ženske osobe za rad u inostranstvu, obećavajući im da će raditi u svojoj struci uz dobru platu, ne znajući u većini slučajeva šta ih čeka privučene dobrim ponudama, žene pristaju da idu na rad u druge zemlje. Ovom radnjom dokazujemo vrbovanje, osobe koje vrbuju, osobe koje se vrbuju, način vrbovanja, u koje zemlje idu da „rade“, kao i osobe koje će ih dočekati u drugoj zemlji.

7.9.5. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi sa njima

Posebana istražna radnja koja se preduzima da se dokažu osobe koje vrše vrbovanje, način prevoza osoba koje su zavrbovane i u koje zemlje.

7.9.6. Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora

Kao treća posebna istražna radnja u dokazivanju ovog krivičnog djela se koriste i prikriveni istražitelji i informatori. Prikriveni istražitelji se infiltriraju među lica koja se bave vrbovanjem, a koriste se i informatori koji mogu da daju korisne informacije u vezi lica koja vrbuju, lica koja se vrbuju, načina vrbovanja, zemlje u koje odlaze.

Nakon lišenja slobode osoba koje se bave vrbovanjem, preduzeće se i druge radnje dokazivanja:

- Pretresanje stana, prostorija i osoba,
- Pretresanje osobe,
- Naredba za oduzimanje predmeta
- Naredba banci ili drugoj pravnoj osobi,
- Naredba operateru telekomunikacija.

Već je navedeno da sve ove posebne istražne radnje, radnje dokazivanja provode policijski službenici, ovlaštena službena lica, u saradnji sa postupajućim tužiocem, uz predhodno dobijenu naredbu sudije za predhodni postupak. Potrebno je naglasiti da neke radnje iz člana 51, 52, 65, 72 i 72-a ZKP-a BiH se mogu preduzeti i prije posebnih istražnih radnji zavisno od slučaja, odnosno vođenja istrage. Cijenimo potrebnim i prije preduzimanja radnji dokazivanja bilo koje vrste, da postupajući tužilac i policijski službenici sačine zajednički plan postupanja u dokazivanju kako navedenih krivičnih djela tako i drugih krivičnih djela, što bi dalo mnogo bolje rezultate u dokazivanju krivičnih djela.

ZAKLJUČCI

Nakon iznošenja praktičnog pristupa istraživanju krivičnih djela, uočeni su aspekti na koje se mora usmjeriti pažnja nosilaca istrage, kao i neki praktični problemi, pa zaključci koji slijede suštinski predstavljaju preporuke za bolji rad i čvršću saradnju policijskih agencija, tužilaštva i suda u postupku dovođenja obavještajnih podataka, indicija i informacija na nivo osnova sumnje, pokretanja istrage od strane tužilaštva, te zajedničkog provođenja radnji dokazivanja krivičnih djela iz Krivičnog Zakona BiH, RS, F BiH i BD.

- Istraživačke sposobnosti nosilaca istrage, tužioca i ovlaštenih službenih lica, predstavljaju sposobnost da usmjere svoje aktivnosti na bitne okolnosti, odnosno obilježja djela koje ga u skladu sa Krivičnim zakonima čine krivičnim djelom i da u što kraćem roku prikupe zakonite dokaze za izvođenje počinioca pred sud.
- Istraživačke sposobnosti nosilaca istrage prvenstveno dolaze do izražaja pri izboru redosljeda preduzimanja radnji dokazivanja iz aspekta opasnosti od odlaganja, odnosno prioriternog preduzimanja radnji čije izvršenje je hitno, kvaliteta provedenih istražnih radnji, te stalnog analiziranja i primjene odredbi zakona kojim se obezbjeđuje zakonitost pribavljanja dokaza, tokom provođenja pojedinih radnji dokazivanja.
- Rad na istraživanju svakog krivičnog djela mora biti sveobuhvatan i usmjeren na istinito i potpuno utvrđivanja kako činjenica koje terete osumnjičenog, tako i onih koje mu idu u korist
- Ovlaštena službena lica trebaju prije dostavljanja obavještajnih podataka, informacija, posebnih izvještaja o otkrivanju krivičnog djela i izvršioca, prvo da se konsultiraju sa nadležnim tužilaštvom, sa ciljem da se utvrdi dali postoji osnov sumnje da je krivično djelo izvršeno. Ukoliko se utvrdi da takav osnov ne postoji obavještajni podaci, informacije i posebani izvještaj o krivičnom djelu i izvršiocu ne trebaju dostavljati tužilaštvu, nego ovlaštena službena lica treba da rade na produbljanju početnih podataka i prikupljanju dokaza koji bi ukazivali na postojanje osnova sumnje, da tužilaštvo može pokrenuti istragu.
- Radi realizacije predhodnog zaključaka potrebno je izvršiti edukaciju policijskih službenika sa ciljem da u toku operativnog rada na otkrivanju krivičnog djela i izvršioca bez obavještavanja tužilaštva, dovedu saznanja o počinjenom krivičnom djelu na nivo osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo.
- Tokom svog rada na istraživanju krivičnog djela nosioci istrage trebaju da koriste prvenstveno radnje dokazivanja propisane odredbama Zakona o krivičnim postupcima, posebne istražne radnje, kao i ovlaštenja koja imaju ovlaštena službena lica kao učesnici u krivičnim istragama propisana Zakonima o policijskim službenicima
- Uvesti praksu da nakon sačinjavanja plana rada o preduzimanju pojedinih radnji dokazivanja i provođenja istog od strane policijskih službenika, o sačinjenom planu rada postupanja upoznaju postupajućeg tužioca i dostave mu jedan primjerak sa ciljem što kvalitetnijeg zajedničkog rada na prikupljanju dokaza u krivičnim djelima.
- Prilikom istraživanja složeniji i kompleksnih krivičnih djela, pri čemu se nužno ne mora raditi o krivičnim djelima za koja su zapriječene visoke kazne, potrebno je formiranje timova ovlaštenih službenih lica, te zavisno od vrste krivičnog djela koje se istražuje uključivanje u timove i pripadnika adekvatnih agencija za provođenje zakona
- Timovi zajedno sa tužiocima trebaju da sačinjavaju planove istrage u kojim će se određivati koje radnje dokazivanja će se provoditi, kojom dinamikom i redosljedom će se preduzimati pojedine aktivnosti, određivati nosioci tih aktivnosti i rokovi u kojim se trebaju izvršiti, a sve u cilju sprečavanja nepotrebnog ili duplog provođenja radnji dokazivanja, gubljenja vremena i slabljenja same efikasnosti istrage.

- Saradnja tužioca i ovlaštenih službenih lica je nužna od trenutka obještavanja tužioca o postojanju osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, tokom čitave istrage, pa sve do donošenja pravosnažne sudske odluke
- Policijski službenici,ovlaštena službena lica se vrlo često susreću i koriste usmenim naredbama u fazi dokazivanja jer su vremenski ograničeni da pismeno traže Naredbe,te je potrebno paziti na rokove u okviru kojih je,nakon provedene radnje po usmenoj naredbi, od sudije za predhodni postupak potrebno tražiti izdavanje Naredbe.
- Potrebno je raditi na ostvarenju bolje saradnje tužilaštva i ovlaštenih službenih lica sa jedne strane i telekomoperatera sa druge strane, sa ciljem poboljšanja kvaliteta traženih podataka od telekom operatera, i kako bi se izbjeglo gubljenje vremena u istragama.
- Policijski službenici po odobrenju tužioca,uz sačinjen plan rada(plan postupanja) će samostalno preduzimati sve radnje dokazivanja nakon otvaranja istrage,odnosno koristiti kriminalističko-tehničko-taktičke mjere i radnje pod nadzorom tužioca za pojedinačne faze istrage.Ovdje se misli na član 116 sta2 ZKP-a Posebne istražne radnje.
- Trajanje posebnih istražnih radnji iz člana 116 stav 2 tačka a) ZKP-a BiH Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija od šest mjeseci je kod provođenja istrage složenih krivičnih djela organizovanog kriminala,terorizma kratko,što je i praksa dokazala, jer rad na istrazi ovih krivičnih djela traje u većini slučajeva duže od šest mjeseci.Ova radnja je vrlo važna u fazi dokazivanja te rok od šest mjeseci je kratak i pravi smetnju u fazi dokazivanja.Praksa cijeni da je potrebno izvršiti izmjenu ZKP-a u dijelu tranjanja ove posebne istražne radnje na jedan duži period od dvije do tri godine.
- Raditi na stvaranju uslova da sve policijske agencije raspolažu određenom sumom novca za svrhu preduzimanja posebne istražne radnje iz člana 116 stav2 t.f)Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine.
- Sud, Tužilaštvo i Agencije za istragu, trebaju da odrede mjesto i objekat gdje će se sigurno deponovati minskoeksplozivna sredstva,koja se pronađu prilikom preduzimanja radnji dokazivanja, jer se pronađena minskoeksplozivna sredstva nemogu deponovati u depozit suda, isti je neuslovan,te može doći do nekontrolisane eksplozije.
- Tužilaštvo i Agencije za sprovođenje zakona,trebaju nastojati da se u Zakon o krivičnom postupku BiH ugradi odredba koja bi omogućavala da policijski službenici-ovlaštena službena lica u toku sprovođenja istrage,mogu sudu uputiti zahtjev za dovođenje svjedoka,a sa ciljem uštede vremena tužilaštvu.
- Postaviti kriterije, prema kojima bi se tužioci rukovodili u primjeni davanja imuniteta,a što bi olakšalo rad tužilaštva i rad ovlaštenih lica.
- Tužilac tokom čitave istrage treba da radi na pripremi dokaza za izvođenje na glavnom pretresu

LITERATURA

1. Zakon o krivičnom postupku B i H (objavljen u Službenom glasniku B i H broj 36/03, 26/04, 63/04, 48/05, 46/06, 76/06, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09)
2. Zakon o policijskim službenicima u B i H (Službeni glasnik B i H broj 27/04, 63/04, 5/06, 33/06, 58/06, 15/08, 59/09)
3. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta B i H (Službeni glasnik Brčko distrikta B i H broj 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08, 17/09)
4. Zakon o krivičnom postupku Federacije B i H (Službene novine F B i H broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10)
5. Zakon o krivičnom postupku RS (Službeni glasnik RS broj 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 92/09)
6. S.Soković: Vještačenje kao dokaz u krivičnom postupku, Kragujevac 1997.
7. Miladinović A.: Značaj IMEI prilikom rasvjetljenja krivičnih djela, Zbornik radova „Primjena savremenih metoda i sredstava u suzbijanju kriminaliteta“, Brčko, Internacionalna asocijacija kriminalista, 2008.
8. Dr Stevan P.Petrović: Droga i ljudsko ponašanje, Beograd 2003.
9. Stručno uputstvo o prikupljanju i dostavljanju materijala na vještačenje, MUP RS